

การติดตามและประเมินผลโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓

**Follow up and Evaluation Program upon
The Smart Merit-Making as Voluntaries Project**

เสนอต่อ

เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม

โดย

ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

การติดตามและประเมินผลโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓

**Follow up and Evaluation Program upon
The Smart Merit-Making as Voluntaries Project**

เสนอต่อ

เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม

โดย

ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

๕๕๕ ถนนพุทธมณฑลสาย ๔ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

คณะผู้ประเมิน ประกอบด้วย

ดร. สุปรีย์ส กัญจนพิศศาล

หัวหน้าโครงการ

ดร.จิรัฐกาล พงศ์ภคเชียร

คณะทำงาน

ภญ.ชรินทร์ชร เสถียร

คณะทำงาน

น.ส. ประภาพร อนุมานไพศาล

คณะทำงาน

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ เป็นโครงการที่เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมมุ่งหวังที่จะสร้างวัฒนธรรมฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ข้อในการดำเนินโครงการ คือ

๑. เพื่อเผยแพร่แนวคิดฉลาดทำบุญจากการทำงานอาสาสมัครตามหลักพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อสนับสนุนให้เยาวชนคนหนุ่มสาวเข้าถึงความสุขอันประณีตและเกิดจิตสำนึกอาสาสมัครในการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม
๓. เพื่อพัฒนาศักยภาพและสร้างภาคีเชิงยุทธศาสตร์ที่มีการนำศักยภาพของศาสนาและศาสนธรรมมาเป็นพลังในการสร้างสรรค์สังคม

ทั้งนี้ โครงการได้มีการวางรูปแบบกิจกรรมและกระบวนการดำเนินงาน ๓ แผนงานด้วยกัน ได้แก่

๑. งานรณรงค์และสื่อสารสังคม แบ่งออกเป็น ๒ งานหลัก คือ
 - ๑.๑ กิจกรรมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
 - ๑.๒ งานปฏิบัติการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา โดยแบ่งลักษณะกิจกรรมการทำงานกับจิตอาสาเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่
 - ๑.๒.๑ จิตอาสาระยะสั้น โดยแบ่งกิจกรรมที่เป็น ๓ รูปแบบกิจกรรม คือ กิจกรรมฉลาดทำบุญกับสวนโมกข์ กิจกรรมฉลาดทำบุญในวาระสำคัญทางศาสนา และกิจกรรมจิตอาสาของภาคี
 - ๑.๒.๒ จิตอาสาระยะยาว โดยแบ่งกิจกรรมเป็น ๒ รูปแบบกิจกรรม คือโครงการอาสาข้างเตียง และ กิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด
๒. งานขยายพัฒนาศักยภาพและสร้างภาคีเชิงยุทธศาสตร์ แบ่งออกเป็น ๒ งานหลัก คืองานขยายและพัฒนาศักยภาพแนวร่วมภาคีและงานพัฒนาศักยภาพภาคีจิตอาสา
๓. งานติดตามและจัดการความรู้

โดยมีศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นผู้รับผิดชอบในการติดตามและประเมินผลโครงการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการติดตามและประเมินผล ดังนี้

๑. เพื่อพัฒนาชุดเครื่องมือการประเมินผลและตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ
๒. เพื่อเป็นกลไกในการติดตามเก็บรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
๓. เพื่อให้ทราบถึงข้อมูล ความสำเร็จและความก้าวหน้าในการดำเนินงานของโครงการว่าบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้มากน้อยเพียงใด
๔. เพื่อให้ได้แนวทางข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของโครงการให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ

กระบวนการติดตามและประเมินผลโครงการในครั้งนี้เน้นที่กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะทำงานโครงการฯ องค์กรภาคีและคณะผู้ประเมิน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงานและสามารถพัฒนาแนวทางการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยคณะผู้ประเมินได้เข้าร่วมติดตามการดำเนินงานของโครงการตั้งแต่ระยะเริ่มต้นดำเนินงาน ติดตามและเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานผ่านการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย (Focus Group) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกในบุคคล (In-depth interview) รวมถึงการวิเคราะห์เชิงเอกสาร เพื่อค้นหาจุดแข็งและจุดอ่อนที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน พร้อมทั้งร่วมแลกเปลี่ยนเสนอความคิดเห็นที่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานแก่คณะทำงานของโครงการฯ และองค์กรภาคี

คณะผู้ประเมินใช้รูปแบบการประเมินผลโครงการ Stufflebean's CIPP Model มากำหนดขอบเขตของการประเมินดังนี้

๑. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input : I)
๒. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P)
๓. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P)

ผลของการประเมิน พบว่า จุดแข็งของโครงการอันเป็นส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่

คณะทำงานของโครงการฯ และองค์กรภาคี เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานด้านจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง จึงสามารถเข้าใจความคาดหวังของผู้เข้าร่วมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังมีความเข้าใจเรื่องการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาและเข้าใจระบบขั้นตอนการทำงาน รวมถึงมีความสัมพันธ์อันดีกับมิตรซึ่งกันและกัน

วิทยากร เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องงานจิตอาสาและมีเข้าใจเรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ พร้อมทั้งมีความรักความปรารถนาดีที่อยากจะให้ผู้เข้าร่วมโครงการกลับมาเห็นถึงคุณค่าและความหมายในชีวิต

กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นในโครงการเป็นกิจกรรมที่เอื้อให้ผู้เข้าร่วมได้ตระหนักถึงแนวคิดการทำบุญที่ถูกต้องผ่านงานจิตอาสาและเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้สำรวจและพัฒนาจิตใจของตนเอง

ปัจจัยของความสำคัญยิ่ง คือ การที่คณะทำงานโครงการฯ เปิดใจรับฟังเสียงสะท้อนความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมและองค์กรภาคี อันนำไปสู่ทัศนคติเชิงบวกและแรงจูงใจในการเรียนรู้ร่วมกัน

ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อคณะทำงานโครงการฯ และวิทยากร มีความรู้สึกประทับใจที่ได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์จากกิจกรรม เกิดการยอมรับคุณค่าในตนเองและผู้อื่น รวมถึงเกิดฉันทะที่อยาก่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมการทำบุญด้วยจิตอาสาให้เป็นที่รับรู้ของสังคมในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะเพื่อปรับทิศทางในอนาคต คือ ๑) การวางบทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่องค์กรภาคีในเรื่องการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาแบบฉลาดทำบุญให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ๒) จัดทำแผนยุทธศาสตร์และงบประมาณ ๓) พัฒนาการสื่อสารแนวคิดการทำบุญโดยเน้นการทำงานร่วมกับองค์กรภาคีเป็นหลัก ๔) ค้นหาและพัฒนาวัดและโรงพยาบาลที่มีปัจจัยเอื้อนใจที่เหมาะสมให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำหรับการสื่อสารและขับเคลื่อนงาน ๕) จัดตั้งกลุ่มจิตอาสาฉลาดทำบุญ ๖) วางแผนการจัดการองค์ความรู้ร่วมกับองค์กรภาคี

โครงการติดตามและประเมินผลโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา ปี ๓

Follow up and Evaluation Program upon The Smart Merit-Making as Voluntaries Project

ศุภปริยส์ กาญจนพิศศาล, จิรัฐกาล พงศ์ภคเชียร, ชรวิเศษ เสถียร, ประภาพร อนุมานไพศาล

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง ติดตามและประเมินผลโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา ปี ๓ เป็นการวิจัยเชิงถอดบทเรียนผ่านวิธีการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เช่น การเฝ้าสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกในบุคคล(In-depth interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๔ ประการ ได้แก่ เพื่อพัฒนาชุดเครื่องมือการประเมินผลและตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ เพื่อเป็นกลไกในการติดตามเก็บรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลความสำเร็จและความก้าวหน้าในการดำเนินงานของโครงการว่าบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้มากน้อยเพียงใด และเพื่อให้ได้แนวทางข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของโครงการให้เป็นที่ไปตามทิศทางที่ต้องการ ผลของการวิจัยชี้ว่า ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดการเรียนรู้และเห็นมุมมองใหม่ในการทำบุญ ว่าการทำบุญไม่ใช่แค่การบริจาคทาน แต่บุญสามารถสร้างจากภายในตนเองผ่านการปฏิบัติสมาธิภาวนาหรือการลงแรงกายผ่านงานจิตอาสาเพื่อสร้างประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงความคิด ทศนคติ มุมมองที่มีต่อชีวิต รวมถึงการได้กลับมาเห็นคุณค่าในตนเองจนนำไปสู่การยอมรับในตนเองและผู้อื่น พร้อมทั้งเกิดความต้องการที่อยากจะเผยแพร่และผลักดันแนวคิดฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาให้เป็นที่รับรู้ของผู้คนในสังคม ยิ่งไปกว่านั้น คือ การที่ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนหนึ่งได้มีการรวมตัวกันโดยได้มีการนำรูปแบบกิจกรรมฉลาดทำบุญไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมในพื้นที่ของตนเอง นอกจากนี้ การที่คณะทำงานโครงการฯ เปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมและองค์กรภาคีทำให้เกิดมิตรภาพและสัมพันธภาพที่ดี อันส่งผลต่อแรงจูงใจเชิงบวกต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จสำหรับการดำเนินงาน โครงการในปีนี้ ยิ่งไปกว่านั้น คือ การวางบทบาทการทำงานร่วมกับองค์กรภาคีในฐานะเพื่อน มีส่วนช่วยให้การขับเคลื่อนงานร่วมกันเป็นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และถ้อยทีถ้อยอาศัย ทั้งนี้ คณะผู้ประเมินได้นำเสนอแนวทาง ๖ ข้อ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดทิศทางการดำเนินงานในอนาคต คือ การวางบทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่องค์กรภาคีในเรื่องการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาแบบฉลาดทำบุญ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์และงบประมาณ การพัฒนาการสื่อสารแนวความคิดการทำบุญโดยเน้นการทำงานร่วมกับองค์กรภาคีถือเป็นหลัก การค้นหาและพัฒนาวัดและโรงพยาบาลที่มีปัจจัยเงื่อนไขที่เหมาะสมให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำหรับการสื่อสารและขับเคลื่อนงาน การจัดตั้งกลุ่มจิตอาสาฉลาดทำบุญเพื่อยกระดับผู้เข้าร่วมสู่ผู้จัดการกิจกรรม และการวางแผนการจัดการองค์ความรู้ร่วมกับองค์กรภาคี

คำสำคัญ : ฉลาดทำบุญ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ จิตอาสา การประเมินผลโครงการ

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก
บทคัดย่อ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ที่มาและความสำคัญ	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของติดตามและประเมินผล	๒
๑.๓ กลุ่มเป้าหมาย	๒
๑.๔ ขอบเขตของการติดตามประเมินผล	๒
๑.๕ นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	๓
๑.๖ ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๔
บทที่ ๒ แนวคิดที่ใช้ในการติดตามประเมินผล	๕
๒.๑ รูปแบบการประเมินโครงการแบบซิป (CIPP Model)	๕
๒.๒ แนวคิดเรื่องบุญ	๖
๒.๒.๑ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐	๖
๒.๒.๒ ความมุ่งหมายแห่งบุญ ๓ ระดับ	๗
๒.๓ แนวคิดเรื่องจิตอาสา	๘
๒.๓.๑ ความหมายของจิตอาสา	๘
๒.๓.๒ ความหมายของจิตอาสาในมุมมองนักวิชาการพุทธศาสนา	๙
๒.๓.๓ ประโยชน์ของการทำงานจิตอาสาต่อตัวอาสาสมัคร	๑๐
๒.๓.๔ สถานการณ์จิตอาสาในประเทศไทย	๑๑
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีประเมินผล	๑๓
๓.๑ วิธีการดำเนินการติดตามและประเมินผล	๑๓
๓.๒ การเก็บรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล	๑๔
๓.๒.๑ การเก็บข้อมูล	๑๔
๓.๒.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๖

๓.๒.๓ การสรุปผล	๑๖
๓.๓ ขั้นตอนการขออนุญาตในการเก็บข้อมูล	๑๖
บทที่ ๔ ผลการประเมินโครงการ	๑๗
๔.๑ งานรณรงค์และสื่อสารสังคม	๑๗
๔.๑.๑ กิจกรรมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์	๑๙
ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า	๑๙
ผลการประเมินกระบวนการ	๒๐
ผลการดำเนินงาน	๒๑
จุดแข็งของแผนงาน	๒๑
ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในโอกาสต่อไป	๒๒
๔.๑.๒ งานปฏิบัติการตลาดทำบุญด้วยจิตอาสา (กิจกรรมผ่านประสบการณ์ตรง)	๒๒
๑. จิตอาสาระยะสั้น	๒๓
ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า	๒๓
ผลการประเมินกระบวนการ	๓๐
ผลการดำเนินกิจกรรม	๓๑
จุดแข็งของกิจกรรม	๓๔
ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในโอกาสต่อไป	๓๕
๒. จิตอาสาระยะยาว (ต่อเนื่อง)	๓๖
รูปแบบกิจกรรมที่ ๑ โครงการอาสาข้างเตียง	๓๖
ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า	๓๖
ผลการประเมินกระบวนการ	๔๖
ผลการดำเนินกิจกรรม	๔๗
จุดแข็งของกิจกรรม	๕๒
ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในโอกาสต่อไป	๕๓
รูปแบบกิจกรรมที่ ๒ จิตอาสาพาเข้าวัด	๕๔
ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า	๕๕
ผลการประเมินกระบวนการ	๖๓
ผลการดำเนินกิจกรรม	๖๕
จุดแข็งของกิจกรรม	๗๐
ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในโอกาสต่อไป	๗๑

๔.๒ งานขยาย พัฒนาศักยภาพและสร้างภาคีเชิงยุทธศาสตร์	๗๓
๔.๒.๑ งานขยายและพัฒนาศักยภาพแนวร่วมภาคี	๗๓
ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า	๗๓
ผลการประเมินกระบวนการ	๗๔
ผลการดำเนินงาน	๗๔
จุดแข็งของแผนงาน	๗๕
ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในโอกาสต่อไป	๗๕
๔.๒.๒ งานพัฒนาศักยภาพภาคีจิตอาสา	๗๖
ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า	๗๖
ผลการประเมินกระบวนการ	๗๕
ผลการดำเนินงาน	๗๑
จุดแข็งของแผนงาน	๗๑
ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในโอกาสต่อไป	๗๒
๔.๓ งานติดตามและจัดการความรู้	๗๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลการประเมิน และข้อเสนอแนะ	๗๖
ข้อเสนอแนะเพื่อปรับทิศทางในอนาคต	๗๗
บรรณานุกรม	๕๐
ภาคผนวก	๕๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	ตารางสรุปแผนการดำเนินงานและจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมฉลาดทำบุญกับสวน โมกข์ และฉลาดทำบุญในวาระสำคัญทางศาสนา ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	๒๖
๔.๒	ตารางกำหนดการเวลาดำเนินกิจกรรมฉลาดทำบุญกับสวน โมกข์ กิจกรรมฉลาดทำบุญในวาระสำคัญทางศาสนา และกิจกรรมจิตอาสาที่ทำร่วมกับองค์กรภาคี	๒๗
๔.๓	ตารางกำหนดการระยะเวลาการดำเนิน โครงการอาสาข้างเคียง ปี ๒๕๕๗	๔๒
๔.๔	ตารางกิจกรรมการอบรมเตรียมความพร้อมผู้เข้าร่วม โครงการอาสาข้างเคียง	๔๓
๔.๕	ตารางสรุปการแผนการดำเนินงานและจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด	๕๕
๔.๖	ตารางกำหนดการเวลาจัดกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด	๖๐

สารบัญรูป

ภาพที่		หน้า
๔.๑	การจัดพื้นที่ในการทำกิจกรรมจิตอาสาระยะสั้น	๒๙
๔.๒	การจัดพื้นที่ในการดำเนินโครงการอาสาข้างเตียง	๔๕
๔.๓	การจัดพื้นที่ในการทำกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด	๖๒
๔.๔	การจัดพื้นที่ประชุมประจำเดือนเพื่อติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง คณะทำงานโครงการฯ องค์กรภาคีและคณะผู้ประเมิน	๗๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ที่มาและความสำคัญ

เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม เชื่อมั่นว่าแนวคิดเรื่องบุญตามหลักพุทธศาสนานั้น มีศักยภาพอย่างมากในการสร้างเสริมสุขภาวะทางจิตวิญญาณหรือการพัฒนาจิตให้มีภาวะที่สงบสุขจากการละวางความเห็นแก่ตัวและเสียสละเพื่อผู้อื่นมากขึ้น ทั้งนี้ บุญหมายถึง การฝึกจิตรักษาใจให้สงบ(ภาวนา) การคิดชอบ (ทิฏฐุชุกรรม) และการหมั่นศึกษาข้อคิดที่ดีงาม (ธรรมสวนมัย) อีกด้านหนึ่งบุญคือ การแบ่งปัน (ทาน) การไม่เบียดเบียน (ศีล) ความอ่อนน้อมถ่อมตน (อปจายนมัย) และการเสียสละเพื่อส่วนรวม (ไวยาวัจจมัย) เห็นได้ว่าบุญนั้นก่อให้เกิดความเจริญงอกงามในชีวิตควบคู่กับการสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้สังคม

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตนเรื่องบุญของคนส่วนใหญ่ของสังคมในปัจจุบัน ได้มีความหมายจำกัดลง การทำบุญมีความหมายเพียงแค่การให้ทานเท่านั้น นอกจากนั้นยังมีความเข้าใจอีกว่าบุญจะได้อะไรหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณเงินหรือสิ่งของที่ถวายแก่พระสงฆ์หรือวัดวาอาราม ซึ่งเป็นแนวโน้มที่ไม่ได้ช่วยส่งเสริมการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญา ทั้งนี้ ความเข้าใจและการปฏิบัติอย่างคลาดเคลื่อนคับแคบดังกล่าวได้ทำให้การทำบุญแยกขาดจากการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม กลายเป็นแค่เพียงการปฏิบัติตามความเชื่อตามแบบวัตถุนิยมโดยหวังผลความร่ำรวยมั่งมี ด้วยเหตุนี้ ความหมายและจุดหมายแท้จริงของบุญคือการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ได้ถูกมองข้ามและละเลย

ด้วยเหตุนี้ โครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา โดยการสนับสนุนของสำนักธรรมรงค์และสร้างค่านิยมสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จึงถือกำเนิดขึ้นจากความตั้งใจของเครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมที่ต้องการมุ่งรื้อฟื้นและธำรงรักษาแนวคิดเรื่องบุญขึ้นมาใหม่ โดยมุ่งเน้นการสร้างค่านิยมเรื่องจิตสำนึกอาสาสมัครแก่เยาวชนคนหนุ่มสาว กล่าวคือ การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยอาศัยหลักบุญกิริยา ๑๐ ในพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดหลักในการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติตน อันนำไปสู่ความสงบเย็นในระดับจิตใจของบุคคลและความผาสุกสันติในระดับสังคม

โดยในปีนี้ทางโครงการได้มอบหมายให้ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นผู้รับผิดชอบการติดตามและประเมินผล เพื่อให้ได้แนวทางข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของโครงการให้เป็นที่มาของทิศทางที่ต้องการ รวมถึงติดตามผลการดำเนินงานของโครงการให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของติดตามและประเมินผล

๑. เพื่อพัฒนาชุดเครื่องมือการประเมินผลและตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ
๒. เพื่อเป็นกลไกในการติดตามเก็บรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
๓. เพื่อให้ทราบถึงข้อมูล ความสำเร็จและความก้าวหน้าในการดำเนินงานของโครงการว่าบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้มากน้อยเพียงใด
๔. เพื่อให้ได้แนวทางข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินของโครงการให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ

๑.๓ กลุ่มเป้าหมาย

ผู้เข้าร่วมการวิจัย จำนวนทั้งสิ้น ๓๐ คน ประกอบด้วย คณะทำงานหลักของโครงการฉลาดทำบุญ ด้วยจิตอาสา ปี๓ เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม จำนวน ๖ คน และคณะทำงานหลักขององค์กรภาคีที่ทำงานร่วม จำนวน ๑๔ คน บุคลากรทางแพทย์ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการอาสาข้างเตียง จำนวน ๔ คน และตัวแทนพระสงฆ์จากกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด จำนวน ๖ รูป โดยผ่านการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากเครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม

๑.๔ ขอบเขตของการติดตามประเมินผล

ด้วยเป้าหมายของโครงการที่ต้องการเห็นภาพการดำเนินงานที่ชัดเจนและมีกระบวนการปรับปรุงพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงได้มีการจัดตั้งคณะผู้ติดตามและประเมินผลเพื่อติดตามและเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละขั้นตอนของการทำงาน วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลกระบวนการดำเนินงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง โดยเน้นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในทีมระหว่างคณะทำงานโครงการและคณะผู้ติดตามและประเมินผล โดยคณะผู้ติดตามและประเมินผลจะต้องเข้าร่วมอยู่ในโครงการตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นดำเนินงาน เพื่อติดตามและเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละขั้นตอนของการทำงาน เพื่อนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์หาเหตุปัจจัยที่เอื้อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จและอุปสรรคข้อจำกัดที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ตลอดจนให้แนวทางข้อเสนอแนะที่นำไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานของโครงการได้อย่างทันท่วงที

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงานและมีกระบวนการการปรับปรุงพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ คณะผู้ติดตามและประเมินผลจึงใช้รูปแบบการประเมินผลโครงการ **Stufflebeam's CIPP Model (๑๙๗๑)** มากำหนดขอบเขตของการประเมิน โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. การประเมินปัจจัยนำเข้า (**Input: I**) เพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโครงการ ความเหมาะสมและความพอเพียงของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ เช่น งบประมาณ บุคลากร (วิทยากร

และกลุ่มเป้าหมาย) สถานที่จัด วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งเทคโนโลยี และหลักสูตรหรือแผนการดำเนินงาน

๒. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation: P) การประเมินกระบวนการเพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการ เพื่อพัฒนาแก้ไขปรับปรุงให้การดำเนินงานช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพ โดยกำหนดตัวชี้วัดในการประเมินกระบวนการ คือ

๑. ความเหมาะสมของกิจกรรม/เวลา
๒. การมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย
๓. การเสริมแรง/สร้างแรงจูงใจ

๓. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยกำหนดตัวชี้วัดในการประเมินคือ

๑. ความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ
๒. การเปลี่ยนแปลงด้านความคิด ทักษะ/ค่านิยมของผู้เข้าร่วมโครงการ
๓. ความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้เข้าร่วมที่มีต่อโครงการ

นอกจากนี้ หลังจากดำเนินโครงการเสร็จสิ้นแล้ว คณะผู้ประเมินจัดให้มีการทบทวนหลังปฏิบัติงาน (AAR: After Action Review) ว่ากิจกรรมมีความสอดคล้อง หรือสนองตอบต่อภาวะแวดล้อม ความต้องการ ความคาดหวังของผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือผู้จัดหรือไม่ เหตุใดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจึงไม่ตรงตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ มีจุดอ่อน/จุดแข็งอะไรบ้าง เพื่อเสนอข้อมูลและแนวทางข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินของโครงการในครั้งต่อไป

๑.๕ นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

เพื่อความชัดเจนในการติดตามและประเมินผลในครั้งนี้ คณะผู้ติดตามและประเมินผลจึงได้กำหนดนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการไว้ดังนี้

๑. คณะทำงาน หมายถึง ชุดผู้ปฏิบัติงานและรับผิดชอบในการกำหนดเป้าหมายผลลัพธ์ รวมถึงมีส่วนร่วมในการออกแบบและดำเนินกิจกรรมโครงการ ผลิตทำบุญด้วยจิตอาสา อันได้แก่หัวหน้าโครงการ ตลอดจนผู้ประสานงาน
๒. องค์กรภาคี หมายถึง องค์กรที่ได้เข้าร่วมโครงการผลิตทำบุญด้วยจิตอาสาและจัดกิจกรรมเปิดรับอาสาสมัคร ทั้งที่ได้รับทุนสนับสนุนและไม่ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการ ฯ
๓. กิจกรรมจิตอาสา หมายถึง กิจกรรมหรืองานที่ถูกออกแบบและดำเนินการจัดขึ้นโดยคณะทำงานโครงการผลิตทำบุญด้วยจิตอาสาหรือโดยองค์กรภาคีที่

เข้าร่วมโครงการ ซึ่งเปิดรับให้บุคคลทั่วไปมาเป็นอาสาสมัครเข้า
มาร่วมกิจกรรมหรืองานนั้น

๑.๖ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ผลประเมินการดำเนินโครงการที่เกิดขึ้นจริงเมื่อเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้
๒. ได้ทราบถึงแนวทางข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินของโครงการและการพัฒนาระบบอาสาสมัคร
๓. ได้องค์ความรู้สำหรับการจัดโครงการที่มีลักษณะกิจกรรมและกลุ่มเป้าหมายที่ใกล้เคียงกัน

บทที่ ๒

แนวคิดที่ใช้ในการติดตามประเมินผล

๒.๑ รูปแบบการประเมินโครงการแบบซิป (CIPP Model)

คณะผู้ประเมินได้นำแนวคิดรูปแบบการประเมินผลโครงการ Stufflebeam's CIPP Model (๑๙๗๑) มาประยุกต์ใช้ในการวัดผล และเปรียบเทียบระหว่างผลที่เกิดขึ้นจากโครงการกับวัตถุประสงค์ที่โครงการกำหนดไว้ เพื่อเสนอข้อมูลและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานของโครงการในอนาคต โดยคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ ดังนี้

๑. ขอบเขตของโครงการ พิจารณาถึงความครอบคลุมพื้นที่ เช่น ประเทศ จังหวัด ชุมชน เป็นต้น
๒. ขนาดของโครงการ พิจารณาถึงจำนวนของผู้เข้าร่วมโครงการ การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการอย่างทั่วถึง
๓. ระยะเวลาของโครงการ พิจารณาถึงระยะเวลาที่มีการดำเนินโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกิจกรรม
๔. ความชัดเจนและความเฉพาะของปัจจัยนำเข้า เป็นการพิจารณาถึงปัจจัยที่นำเข้าสู่การดำเนินโครงการ เช่น บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ เป็นต้น
๕. ช่วงเวลาของเป้าหมาย พิจารณาถึงช่วงเวลาเป้าหมายจะบรรลุผลได้ทั้งในระยะสั้น ปานกลาง หรือระยะยาว

โดยรูปแบบการประเมินนี้เป็นการประเมินภาพรวมของโครงการ ตั้งแต่บริบท ปัจจัยป้อน กระบวนการ และผลผลิต (Context, Input, Process and Product) โดยจะใช้วิธีการสร้างเกณฑ์และประสิทธิภาพของโครงการ ทั้งภาพรวมหรือรายปัจจัยเป็นสำคัญ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. การประเมินด้านบริบท หรือประเมินเนื้อความ (Context Evaluation) เป็นการศึกษาปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนาเป้าหมายของโครงการ ได้แก่ บริบทของสภาพแวดล้อม นโยบาย วัฒนธรรม ปัญหา แหล่งทุน สภาพความผันผวนทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนแนวโน้มการก่อตัวของปัญหาที่อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ
๒. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เพื่อค้นหาประสิทธิภาพขององค์ประกอบที่นำมาเป็นปัจจัยป้อน ซึ่งในด้านการท่องเที่ยวอาจจะจำแนกเป็นบุคคล สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ศักยภาพการบริหารงาน ซึ่งแต่ละปัจจัยก็ยังสามารถแยกออกไปอีก เช่น บุคคล อาจพิจารณาเป็นเพศ อายุ มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ความพึงพอใจ ความคาดหวัง ทักษะคติ ศักยภาพ ความสามารถ ประสบการณ์ ความรู้ คุณวุฒิทางการศึกษา ถิ่นที่อยู่ และลักษณะกระบวนการกลุ่ม

๓. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการศึกษาต่อจากการประเมินบริบทและปัจจัยป้อนว่า กระบวนการเป็นไปตามแผนที่วางไว้ เป็นการศึกษาค้นหาข้อบกพร่อง จุดอ่อนหรือจุดแข็งของกระบวนการบริหารจัดการ โครงการที่จะนำโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด
๔. การประเมินผลิตภัณฑ์ (Product Evaluation) เป็นการตรวจสอบประสิทธิผลของโครงการ โดยเฉพาะความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับผลลัพธ์ที่ได้ แล้วนำเกณฑ์ที่กำหนดไว้ไปตัดสิน เกณฑ์มาตรฐานนั้นอาจจะกำหนดขึ้นเองหรืออาศัยเกณฑ์ที่บุคคลหรือหน่วยงานอื่นกำหนดไว้ก็ได้

๒.๒ แนวคิดเรื่องบุญ

๒.๒.๑ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐

เนื่องด้วยโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสามีจุดมุ่งหมายหลักในการขับเคลื่อนการสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมการทำบุญด้วยจิตอาสาแก่เยาวชนคนหนุ่มสาว โดยเน้นไปที่การเรียนรู้และฝึกปฏิบัติตนเพื่อยกระดับสุขภาวะองค์กรรวม โดยเฉพาะสุขภาวะทางปัญญา รวมถึงการก่อเกิดความสุขขึ้นในสังคม ผ่านการนำองค์ความรู้เรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนามาเป็นแนวคิดในการขับเคลื่อนงานของโครงการฯ ดังปรากฏการอธิบายขยายความแนวคิดนี้ในหนังสือคู่มือฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา (ม.ป.ป.) กล่าวคือ

๑. ทานมัย หรือการให้ทาน คือการแบ่งปันผู้อื่นด้วยสิ่งของ ไม่ว่าจะให้ใครก็ตามย่อมเป็นบุญ การให้ทาน เป็นการช่วยขัดเกลา ความเห็นแก่ตัว ความคับแคบ ความตระหนี่ถี่เหนียว และความติดยึดในวัตถุ นอกจากนี้สิ่งของที่เรแบ่งปันออกไป ก็จะเป็นประโยชน์กับบุคคล หรือชุมชนโดยส่วนรวม
๒. ศิลมัย หรือการรักษาศีล คือการฝึกฝนที่จะ ลด ละ เลิก ความชั่ว ไม่ไปเบียดเบียนใคร มุ่งที่จะทำความดี เพื่อเพื่อผู้อื่น เป็นการหล่อเลี้ยงบ่มเพาะให้เกิดความดีงาม และพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ให้ตกต่ำ
๓. ภาวนามัย หรือการเจริญภาวนา คือการพัฒนาจิตใจ และปัญญา ทำให้จิตสงบ ไม่มีกิเลส ไม่มีเรื่องเศร้าหมอง เห็นคุณค่าสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ผู้ที่ภาวนาอยู่เสมอย่อมเป็นหลักประกันว่า จิตจะมีความสงบ ชีวิตมีความสุข คุณภาพชีวิตดีขึ้น สูงขึ้น
๔. อปจายนมัย หรือการอ่อนน้อมถ่อมตน คือการอ่อนน้อมต่อกัน รวมถึงการให้เกียรติ ให้ความเคารพในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ทั้งในความคิดความเชื่อ และวิถีปฏิบัติ ของบุคคลและสังคมอื่น เป็นการลดความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวตน
๕. ไวยาวัจจมัย หรือการช่วยเหลือสังคมาบารุง คือการสละแรงกายเพื่องานส่วนรวม การช่วยงานของชุมชนหรือแม่แต่ช่วยงานเพื่อนบ้าน และผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ

๖. **ปัตติทานมัย** หรือการเปิดโอกาสให้คนอื่นมาร่วมทำบุญกับเรา คือการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมทำ และร่วมแสดงความคิดเห็น รวมไปถึงการอุทิศส่วนบุญ ให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
๗. **ปัตตานุโมทนา** หรือการยอมรับและยินดีในการทำมาค้าของผู้อื่น คือการมีทัศนคติที่ร่วมชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้กระทำความดี และการเปิดโอกาสร่วมใจอนุโมทนาในการทำมาค้าของเขา
๘. **ธรรมสวนมัย** หรือการฟังธรรม บ่มเพาะสติปัญญาให้สว่างไสว ฟังธรรมะ ฟังเรื่องที่ดี มีประโยชน์ต่อสติปัญญา หรือมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดี เป็นความจริง ความดี ความงาม
๙. **ธรรมเทศนามัย** หรือการแสดงธรรม ให้ธรรมะ และข้อคิดที่ดี กับผู้อื่น แสดงธรรม นำธรรมะไปบอกกล่าว เพื่อแผ่ให้คนอื่นได้รับฟัง ให้เขาได้รู้จักวิธีการดำเนินชีวิตที่ดี เป็นเรื่องของความจริง ความดี ความงาม
๑๐. **ทิวชุกุกรรม** หรือการทำความเห็นให้ถูกต้อง และเหมาะสม มีการปรับทิวชุกุ แก้ไขปรับปรุงพัฒนาความคิดเห็น และความเข้าใจให้ถูกต้องตามธรรม ให้เป็นสัมมาทิสนะอยู่เสมอ เป็นการพัฒนาปัญญาอย่างสำคัญ

ฐานแนวคิดเรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ นี้ เป็นหัวใจสำคัญในการปรับเปลี่ยนทัศนคติความเชื่อและพฤติกรรมของบุคคลในเรื่องการทำบุญ โดยเฉพาะเรื่องที่ ๑๐ คือ ทิวชุกุกรรม หรือการทำความเห็นให้ถูกต้อง เมื่อบุคคลมีความเห็นและความเข้าใจอันถูกต้องตามธรรม จึงส่งผลในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมเรื่องการทำบุญ ให้ไปสู่การสร้างวัฒนธรรมฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของโครงการ ฯ

๒.๒.๒ ความมุ่งหมายแห่งบุญ ๓ ระดับ

คณะส่งเสริมการเรียนรู้ใน โครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาโดยธีระพล เต็มอุดมและคณะ (๒๕๕๕) ได้วิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงองค์ความรู้เรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ กับความมุ่งหมายแห่งบุญ ๓ ระดับ ใว้อย่างแยบยล กล่าวคือ หากบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ คือแนวทางของการปฏิบัติตนสำหรับการทำงานอาสาสมัครแล้ว แนวคิดเรื่องความมุ่งหมายแห่งบุญ ๓ ระดับนี้ คือการวางเป้าหมายของการทำงานจิตอาสาได้แก่

๑. **ทิวชุกุสัมมิกัตถะ** หรือการทำบุญเพื่อประโยชน์สุขปัจจุบัน หรือเป็นไปเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี เศรษฐกิจที่ดี และการยอมรับที่ดีจากสังคมรอบข้างที่เราอยู่ ที่สุดก็เพื่อให้คนเรารู้จักเห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือกันฉันพี่น้อง คนที่เดือดร้อนก็ได้รับการดูแลเอาใจใส่ กล่าวคือ มีเป้าหมายเพื่อการสร้างสุขภาวะทางกาย ทางใจ และทางสังคมเป็นหลัก
๒. **สัมปรายิกัตถะ** หรือการทำบุญเพื่อประโยชน์สุขที่สูงขึ้น โดยเฉพาะเพื่อการเรียนรู้พัฒนาตัวเอง การมีศีลธรรม มีคุณธรรม มีจิตใจเอื้อเฟื้อแผ่ โดยรวมถึงจุดหมายต่อมาเมื่อละโลกนี้ไปแล้วด้วย กล่าวคือ มีเป้าหมายเพื่อการสร้างสุขภาวะทางใจ และทางปัญญา

๓. **ปรมัตถะ** หรือ การทำบุญเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง หมายถึงการทำบุญเพื่อประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิต หรือกล่าวได้ว่าเป็นไปเพื่อการบรรลุธรรม การเข้าถึงสภาวะรู้แจ้ง กล่าวคือ เป็นเป้าหมายสูงสุดทางศาสนธรรม

องค์ความรู้เรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ และความมุ่งหมายแห่งบุญ ๓ ระดับ ถือเป็นรากฐานแนวคิดสำคัญในการออกแบบกิจกรรมและกระบวนการของโครงการฯ รวมถึงประโยชน์ในฐานะของเนื้อหาหลักในการสื่อสารสู่ผู้กลุ่มเป้าหมาย อันประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและองค์กรภาคี เป็นต้น

๒.๓ แนวคิดเรื่องจิตอาสา

๒.๓.๑ ความหมายของจิตอาสา

คำว่า จิตอาสา (Voluntary Spirit or Volunteer Spirit) ได้ถูกระบุความหมายและคำอธิบายโดยนักวิชาการและผู้ทำงานในวงการอาสาสมัครไว้อย่างหลากหลาย นอกจากนั้นยังมีผู้ใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกับจิตอาสาอีกมากมาย เช่น จิตสาธารณะ (Public Mind) จิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) จิตสำนึกต่อสังคม (Social Consciousness) และ อาสาสมัคร (Volunteer) เป็นต้น ทั้งนี้ คณะผู้ประเมินขอเลือกอธิบายเฉพาะความหมายของจิตอาสา (Voluntary Spirit or Volunteer Spirit) โดยสังเขปดังต่อไปนี้

จิตอาสาตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานปี ๒๕๔๒ เกิดจากการผสมรวมระหว่างคำสองคำ คือ จิต หมายถึง “สิ่งที่ทำหน้าที่รู้ รู้สึก คิดและนึก” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒, น. ๓๒๕) และอีกคำคือ อาสา หมายถึง “รับทำโดยเต็มใจ” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒, น. ๑๓๗๐) เมื่อรวมความหมายของสองคำแล้วสามารถอธิบายได้ว่า จิตอาสา หมายถึง การคิดเสนอตัวเพื่อรับทำงานอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วยความเต็มใจ

ประวิตร พิสุทธิโสภณ (๒๕๕๑) กล่าวว่า จิตอาสา คือ ผู้ที่มีจิตใจที่เป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือด้วยแรงกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละสิ่งที่มีตนเองมีแม้กระทั่งเวลา เพื่อเพื่อแผ้วถางส่วนรวม อีกทั้งยังช่วยลดอัตรา หรือความเป็นตัวเป็นตนของตัวเองลงได้บ้าง

มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ (๒๕๕๑) กล่าวว่า จิตอาสา คือ จิตที่ต้องการให้ผู้อื่น ตั้งแต่การให้เงิน ให้ของ จนกระทั่งให้แรงงานแรงสมองหรือที่เรามักเรียกว่า อาสาสมัคร เพื่อช่วยให้ผู้อื่นและสังคมมีความสุขมากขึ้น การให้หรือเสียสละนี้สามารถทำได้จนถึงการเสียสละความเป็นตัวตนหรืออัตราของเราลงไปเรื่อยๆ

จารุณี แก้วประภา (๒๕๕๒) กล่าวว่า จิตอาสา หมายถึง จิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์ โดยเต็มใจ สมัครใจ อิ่มใจ ซาบซึ้งใจ ปีติสุข ที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ในการทำกิจกรรม หรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูเฉย เมื่อพบเห็นปัญหา หรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คน

เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี และเห็นน้ำตาเปลี่ยนเป็นรอยยิ้ม เป็นจิตที่เปี่ยมด้วยบุญ คือความสงบ เย็น และพลังแห่งความดี อีกทั้งยังช่วยลบล้างบาป หรือความเป็นตัวเป็นตนของตนเองลงได้บ้าง

นอกเหนือจากความหมายของจิตอาสาที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น ศุภรัตน์ รัตนมุขย์ (๒๕๔๘) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการทำงานจิตอาสา หรือ การเป็นอาสาสมัครไว้ ๔ ประการด้วยกันคือ

๑. การเลือก (Choose) อันเป็นการเน้นที่เจตจำนงที่อิสระที่จะกระทำหรือไม่กระทำในสิ่งใด ๆ
๒. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) หมายถึง การกระทำที่มุ่งมั่นเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งบุคคล กลุ่มคนหรือสังคมส่วนรวม
๓. โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง (Without Monetary Profit) หมายถึง ไม่ได้หวังผลรายได้ทางเศรษฐกิจ แต่อาจรับเป็นรางวัลหรือค่าใช้จ่ายทดแทนที่ตนเองได้ใช้จ่ายไป แต่อย่างไรก็ตามก็ไม่อาจเทียบได้กับค่าของสิ่งที่ได้กระทำลงไป
๔. ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่ (Beyond Basic Obligations) หมายถึง สิ่งที่ทำนั้นอยู่นอกเหนือความจำเป็น หรือสิ่งที่ถูกคาดหวังว่าจะต้องทำตามภาระหน้าที่ เช่น งานตามหน้าที่ประจำที่ได้รับค่าจ้าง การดูแลครอบครัวตนเอง ความรับผิดชอบต่อในฐานะพลเมือง (เช่น การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง) ฯลฯ

๒.๓.๒ ความหมายของจิตอาสาในมุมมองของนักวิชาการพุทธศาสนา

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลแนวคิดเรื่องจิตอาสาในมุมมองของนักวิชาการพุทธศาสนา คณะผู้ประเมินพบว่า มีผู้ให้ความหมายที่น่าสนใจและสอดคล้องกับองค์ความรู้เรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ อันเป็นแนวคิดหลักในการขับเคลื่อนงานของโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา ดังต่อไปนี้

พุทธทาสภิกขุอธิบายเรื่องความสำคัญของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการบรรยายเกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยกล่าวไว้ว่า “สังคมจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ เมื่อมนุษย์มีการให้ทาน คือ มีความกรุณาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจาคะ คือความเสียสละ ซึ่งใกล้เคียงกับสังคมไทยในอดีตที่มีความกรุณา และการแบ่งปัน สิ่งเหล่านี้จะทำให้คนในสังคมนั้นๆ มีความปรารถนาดีต่อกันและเป็นไปอย่างยั่งยืน” (พุทธทาสภิกขุ, ๒๕๓๗, น. ๒๐)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (๒๕๓๗) ให้ความหมายของจิตอาสาผ่านการอธิบายเรื่องจาคะว่า เป็นการกระทำที่เสียสละ หากผู้ใดมีจาคะ จะสามารถทำทานได้อย่างเต็มที่ สละได้ถึงความสุขส่วนตัว เพื่อผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่นหรือเรียกอีกคำว่ามีน้ำใจ เป็นผู้ใจกว้าง รับฟังผู้อื่นและพร้อมบำเพ็ญคุณธรรมและบารมี

พระไพศาล วิสาโล (๒๕๔๘) กล่าวว่า จิตอาสา คือ จิตที่พร้อมสละแรงกาย ความสามารถสติปัญญาและเวลาเพื่อเป็นประโยชน์ของผู้อื่นในสังคม เป็นจิตที่เป็นสุขเมื่อได้ทำความดี ไม่นิ่งเฉยเมื่อพบ

เห็นผู้ประสบกับความทุกข์ยาก เป็นการยกระดับปัญญาและสำนึกทางสาธารณะ เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมของบุคคลนั้นในการสร้างสังคมที่ดีงาม เป็นสังคมที่เป็นธรรมและมีสันติ

สรุปได้ว่าความหมายของจิตอาสาในมุมมองของนักวิชาการพุทธศาสนามีความหมายไปในทิศทางเดียวกันกับความหมายของจิตอาสาโดยทั่วไปและสอดคล้องกับองค์ความรู้เรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนาซึ่งเริ่มต้นด้วยการฝึกคนให้รู้จักการให้หรือทานมัย

๒.๓.๓ ประโยชน์ของการทำงานจิตอาสาต่อตัวอาสาสมัคร

การทำงานจิตอาสาหรืองานอาสาสมัครเป็นงานที่ถือว่ามีคุณค่าต่อสังคมส่วนรวมและบุคคลที่เข้ามาทำงานนี้โดยตรง ทั้งนี้ สุนิตย์ เชมภู และ วินัย เมฆไตรภพ นักวิจัยสถาบันไทยรัฐเน็ต TRN ได้สรุปถึงประโยชน์ของงานอาสาสมัครต่อตัวอาสาสมัครเองในงานวิจัยเรื่องการศึกษาและประยุกต์บทเรียนงานอาสาสมัครจากต่างประเทศเพื่อการพัฒนากระบวนการอาสาสมัครในประเทศไทย กล่าวคือ

“อาสาสมัครยังได้คุณค่าทางจิตใจในการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นการขับเคลื่อนคุณค่าแห่งการให้ที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคนให้แสดงออกมาเป็นรูปธรรม เพราะคุณค่าที่ได้จากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันก็จะกลับมาสู่การเห็นคุณค่าในตัวเองมากขึ้น จะเป็นการพัฒนาจิตวิวัฒน์ ให้สามารถเข้าถึงความหมายของการดำรงอยู่ในสังคม ความหมายของชีวิตในตัวบุคคลมากขึ้น” (สุนิตย์ เชมภู และ วินัย เมฆไตรภพ, ๒๕๔๘, น. ๑๕)

อรศรี งามวิทยาพงศ์ (๒๕๔๕) ได้สรุปประโยชน์ที่อาสาสมัครได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาในปี ๒๕๔๘ โดยแบ่งเป็น ๓ มิติคือ

๑. มิติกายภาพหรือวัตถุ พบว่า อาสาสมัครมีความสุขจากการแบ่งปันทั้งวัตถุสิ่งของ เวลา ความรู้ แรงกาย ความตั้งใจ ฯลฯ จนเกิดความรู้สึกที่อยากจะแบ่งปันอย่างต่อเนื่อง
๒. มิติสังคม พบว่า อาสาสมัครเกิดความรู้สึกเป็นมิตรและศรัทธาในตัวผู้อื่น รวมถึงความดีงามในสิ่งต่างๆรอบตัว นอกจากนั้นยังช่วยขัดเกลาความเคยชินของตัวเองอันนำไปสู่การปรับตัวปรับใจกับสิ่งแวดล้อม ผู้คนและบริบทใหม่
๓. มิติจิตใจ พบว่า อาสาสมัครเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาคุณธรรมทางจิตใจตามแบบอย่างที่พบ รวมถึงเกิดความรู้สึกศรัทธาในตัวเองจากการได้ประจักษ์แก่ใจว่า ตนเองมีสามารถทำสิ่งที่มีคุณค่าต่อผู้อื่น

ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งที่ทุกคนสามารถสัมผัสจากการให้และการทำงานจิตอาสา คือ ความสุข ดังเช่นที่ พระไพศาล วิสาโล ได้อธิบายคุณค่าของการให้จากการทำงานจิตอาสาว่า

“เมื่อเราให้ เราก็เป็นฝ่ายรับด้วยในเวลาเดียวกัน หนึ่งในสิ่งที่เราได้รับก็คือความสุข แม้การให้ของเราอาจเกิดจากการฝืนใจในทีแรก แต่รอยยิ้มและความซาบซึ้งของผู้รับก็สามารถทำให้เราพลอยเป็นสุขไปกับเขาด้วย ยิ่งการให้นั้นทำไปด้วยความปรารถนาดี ความสุขและ

ความภาคภูมิใจที่ยิ่งใหญ่ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ผู้ให้ความสุขย่อมได้รับความสุข” (พระไพศาล วิสาโล, ๒๕๕๕, น. ๔๒)

อาจกล่าวได้ว่า เมื่อจิตใจของอาสาสมัครหรือผู้ทำงานจิตอาสาที่มีความสุขมีความเต็มอิ่มในใจมากเท่าไร ก็ยังสามารถแบ่งปันความสุขให้กับผู้อื่นได้มากเท่านั้น ซึ่งสิ่งนี้เองเกิดจากการเห็นคุณค่าของการให้ รวมถึงการศรัทธาในคุณค่าและความหมายของชีวิตตนเอง

๒.๑.๔ สถานการณ์จิตอาสาในประเทศไทย

งานจิตอาสาหรืองานอาสาสมัครในประเทศไทยมีจุดเริ่มจากวัฒนธรรมของการจัดกิจกรรมค่ายอาสาสมัครในกลุ่มนักเรียนและนักศึกษามาเป็นระยะเวลากว่าหกสิบปีเรื่อยมาจนกระทั่งเกิดการรวมตัวของคนหนุ่มสาวผู้มีจิตอาสาจากทั่วมหาวิทยาลัยต่างๆ มาร่วมมือกันทำโครงการเพื่อสังคมหรือจัดตั้งกลุ่มทำงานเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม เช่น โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม (คอส.) ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ จนเกิดเป็นมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นต้น อย่างไรก็ตามกระแสอาสาสมัครในช่วงเวลานั้นยังคงมีปัญหาเรื่องรูปแบบการทำงานที่ไม่สอดคล้องความต้องการจริงของคนในพื้นที่ รวมถึงยังขาดการตระหนักรู้ถึงความสำคัญในเรื่องนี้จากประชาชนทั่วไป

ทั้งนี้ กระแสแนวคิดจิตอาสาหรือกระแสการทำงานด้านอาสาสมัครเริ่มเกิดขึ้นอย่างจริงจังในประเทศไทยภายหลังการเกิดกรณีพิบัติสึนามิเมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ กรณีวิกฤตการณ์ครั้งนั้นทำให้เกิดกระแสพลังใจของอาสาสมัครจำนวนมากจากทั่วประเทศและทั่วโลกเดินทางเข้ามายังพื้นที่บริเวณที่เกิดภัย โดยเฉพาะ ๔ จังหวัดชายทะเลภาคใต้ ระบบอาสาสมัครที่เกิดขึ้นมีความหลากหลายตั้งแต่การออกค่ายทำกิจกรรมของนักศึกษาจนถึงความร่วมมือกันระหว่างองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจและภาคประชาสังคมต่างๆ จนเกิดการรวมตัวเป็นองค์กรภาคีเครือข่ายที่จะพัฒนาระบบอาสาสมัครที่มีประสิทธิภาพให้เกิดขึ้นในประเทศไทย (นันทรัตน์ ปรีวัชรธรรม, ๒๕๕๑)

รัฐบาลในสมัยของพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ประกาศมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๐ เรื่องการให้และการอาสาช่วยเหลือสังคมเป็นวาระแห่งชาติ โดยมีเนื้อหาประกอบด้วย การรณรงค์จิตสำนึกการให้และการอาสาช่วยเหลือสังคม การขับเคลื่อนนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ได้แก่ มาตรการด้านการเงินการคลัง มาตรการด้านการศึกษา และมาตรการที่เอื้อให้ประชาชน เอกชน และข้าราชการเข้าร่วมในงานอาสาสมัคร รวมทั้งการพัฒนากลไกในการส่งเสริมเรื่องการให้และการอาสาช่วยเหลือสังคมทั้งในภาวะปกติและในภาวะวิกฤติ โดยประกาศให้ปี พ.ศ.๒๕๕๐ ซึ่งตรงกับวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา เป็นปีแห่งการให้และการอาสาช่วยเหลือสังคม (เครือข่ายจิตอาสา, ๒๕๕๐)

ในปัจจุบัน รูปแบบของการทำงานจิตอาสาได้มีการพัฒนาที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น รวมถึงความสะดวกในการเข้าถึงข่าวสารและข้อมูลของการจัดกิจกรรมจิตอาสาผ่านการใช้โซเชียลมีเดีย (Website) และเฟสบุ๊ก (Facebook) ขององค์กรที่ขับเคลื่อนงานด้านจิตอาสา นอกจากนี้ องค์กรต่างๆ ยังมีการ

ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านรูปแบบการส่งข้อความสั้น (SMS) หรือจดหมายข่าว (E-mail) ไปยังผู้เข้าร่วม หรือผู้ที่สนใจโดยอาศัยฐานข้อมูลของอาสาสมัครที่ทำการรวบรวมจากการจัดกิจกรรมในครั้งที่ผ่านมา

ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการเกิดขึ้นของธนาคารจิตอาสา ธนาคารรูปแบบใหม่ที่เป็นสถานที่นัดพบอีกแห่งหนึ่งระหว่างผู้มีจิตอาสา กับองค์กรที่ทำงานด้านนี้ผ่านเว็บไซต์ธนาคารจิตอาสา (www.jitarsabank.com) ภายใต้การสนับสนุนของกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยพันธกิจของธนาคารแห่งนี้คือ พัฒนาระบบสนับสนุนและขับเคลื่อนจิตอาสาเพื่อยกระดับสุขภาวะทางปัญญาของผู้คนบนฐาน ๓ ภารกิจหลักคือ

๑. ระบบฝากเวลา (Time Bank) เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ฝากเวลาไว้พร้อมกับบอกความสนใจของตนเอง ความถนัดและทักษะความสามารถ และระบบจะช่วยแนะนำงานอาสาที่สอดคล้องกับความสนใจและทักษะของบุคคลนั้น
๒. ปฐมนิเทศและการอบรม (Orientation and Training) โดยจัดการอบรมเตรียมความพร้อมตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาให้กับองค์กรที่รับอาสาสมัครเข้าไปทำงานเพื่อช่วยให้ผู้จัดกิจกรรมได้ออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้อาสาสมัครเกิดกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวอาสาสมัครเอง
๓. อาสาสัมพันธ์ (Volunteer Relation Management) งานอาสาสัมพันธ์เป็นการสร้างความต่อเนื่องในการมีกิจกรรมความร่วมมือและสื่อสารระหว่างอาสาสมัครและองค์กรที่จัดกิจกรรม

โดยปัจจุบัน (ข้อมูลล่าสุดจากเว็บไซต์ธนาคารจิตอาสา www.jitarsabank.com ณ วันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๑๗ น.) ปรากฏผลเวลารวมที่อาสาสมัครฝากไว้กับธนาคาร คือ ๑,๔๑๒,๖๘๒ ชั่วโมง เวลารวมของภารกิจที่ต้องการอาสาหรือเวลารวมทั้งหมดของโอกาสในการทำจิตอาสา คือ ๕๖๗,๖๕๗ ชั่วโมง และเวลารวมที่อาสาได้ปฏิบัติภารกิจไปแล้ว คือ ๗๓๐,๕๗๕ ชั่วโมง

ทั้งนี้ ธนาคารจิตอาสาถือว่าเป็นช่องทางหลักช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์และการรับสมัครอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม อีกทั้งยังมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการประเมินผล

๓.๑ วิธีการดำเนินการติดตามและประเมินผล

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยคุณภาพเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผ่านวิธีการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เช่น การเฝ้าสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกในบุคคล (In-depth interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเป็นต้น ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นและเพียงพอต่อการวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงการจัดทำแนวทางข้อเสนอแนะ คณะผู้ประเมินจึงให้ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โครงการและแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมกับคณะทำงานหลักของโครงการ ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นออกแบบกิจกรรม ระหว่างการดำเนินงาน และช่วงสุดท้ายของกิจกรรม รวมถึงผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรม ตลอดจนวิธีการทำงาน ความคาดหวังและความรู้สึกของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้แต่ต้น คณะผู้ประเมินจึงออกแบบขั้นตอนแนวทางและวิธีการประเมินดังต่อไปนี้

๑. พัฒนาชุดเครื่องมือประเมินผล ตัวชี้วัดผลสำเร็จและกลไกการติดตามประเมินผลร่วมกับโครงการ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของเครื่องมือที่ใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินกิจกรรม
๒. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารแบบสอบถามที่เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมเป็นผู้ออกแบบและเก็บข้อมูลความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้วิจัยเพียงนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมได้ดำเนินการเก็บข้อมูลความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้วนั้น มาเป็นแหล่งข้อมูลในการวิเคราะห์ผลในเชิงเอกสาร
๓. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ ซึ่งประกอบไปด้วยการทำงานกับจิตอาสา ๒ แบบ คือ จิตอาสาระยะสั้น และจิตอาสาระยะยาว ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑.จิตอาสาระยะสั้น คือ กิจกรรมจิตอาสาที่ใช้เวลาจัดกิจกรรมเพียงแค่ครั้งเดียวและเสร็จภายใน ๑ วัน) ซึ่งประกอบไปด้วยกิจกรรมย่อย ๓ กิจกรรม คือ

- ผลิตทำบุญกับสวนโมกข์
- ผลิตทำบุญในวาระสำคัญทางศาสนา เช่น วัคมามบูชา ฯลฯ
- กิจกรรมจิตอาสาขององค์กรภาคี โดยเป็นลักษณะการดำเนินกิจกรรมที่จัดร่วมกับองค์กรภาคี ๑๐ องค์กร

๓.๒ จิตอาสาระยะยาว คือ กิจกรรมจิตอาสาที่มุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมได้มีโอกาสในการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา โดยผ่านรูปแบบงานจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประกอบไปด้วยกิจกรรมย่อย ๒ กิจกรรม คือ

- โครงการอาสาข้างเคียง
- จิตอาสาพาเข้าวัด

๔. การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วยคณะทำงานหลักของโครงการผลิตทำบุญด้วยจิตอาสาปี 3 และคณะทำงานหลักขององค์กรภาคีที่เข้าร่วม

๓.๒ การเก็บรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

๓.๒.๑ การเก็บข้อมูล คณะทำงานเลือกวิธีใช้กระบวนการการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย ดังต่อไปนี้

๑. การวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสมสำหรับการออกแบบกรอบแนวคิดที่ใช้ในการติดตามประเมินผล โดยยึดหลักความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการผ่านการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร โครงการอย่างละเอียด รวมถึงการเตรียมและคัดเลือกข้อมูลเพื่อการวิจัย ทั้งนี้ ข้อมูลที่ใช้ศึกษาจะถูกสำรวจ รวบรวมและคัดเลือกจากเอกสารทางวิชาการหนังสือ รายงานการวิจัย บทความและวิทยานิพนธ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงการสืบค้นทางอิเล็กทรอนิกส์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยพิจารณาจากความน่าเชื่อถือของผู้เขียนและแหล่งตีพิมพ์ซึ่งเป็นที่ยอมรับในเชิงวิชาการ เอกสารที่ใช้ทั้งหมดจะพยายามให้มีความหลากหลาย มีเนื้อหาครอบคลุมและสอดคล้องกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบอาสาสมัครในประเทศไทย
๒. แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยคณะผู้ประเมินเพียงนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่คณะทำงานโครงการผลิตทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ เครื่องช่วยพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมได้ดำเนินการเก็บข้อมูลความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้ว

นั้น มาเป็นแหล่งข้อมูลในการวิเคราะห์ผลในเชิงเอกสาร ซึ่งคณะผู้ประเมินไม่ได้ดำเนินการในการเก็บข้อมูลด้วยตัวเองโดยตรงแต่อย่างใด

๓. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม โดยคณะผู้ประเมินใช้วิธีการลงปฏิบัติงานจริงในฐานะผู้เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม โดยใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น อาทิเช่น บรรยากาศการเรียนรู้ รูปแบบวิธีการจัดกิจกรรม พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เข้าร่วมและผู้จัดกิจกรรม รวมถึงอุปกรณ์และสถานที่ ตลอดจนเอกสารประกอบต่างๆ ฯลฯ เพื่อรวบรวมเป็นบันทึกข้อมูลภาคสนาม
๔. การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกในบุคคล (In-depth interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมซึ่งประกอบด้วยคณะทำงานหลักของโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ และคณะทำงานหลักขององค์กรภาคีที่เข้าร่วม บุคลากรทางแพทย์ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการอาสาข้างเตียงและตัวแทนพระสงฆ์จากกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด โดยใช้เวลาสัมภาษณ์ในแต่ละบุคคลคนละ ๑ ชั่วโมง ในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยมีการชี้แจงขออนุญาตบันทึกเสียงผ่านเครื่องอัดเสียงในรูปแบบ MP3 และแจ้งวัตถุประสงค์ในการพูดคุยผ่านทางวาจาและเอกสารชี้แจง เพื่อสอบถามความคาดหวัง ความคิดเห็น สิ่งที่ได้เรียนรู้และความรู้สึกที่มีต่อโครงการ รวมถึงแนวทางข้อเสนอแนะที่มีต่อโครงการ
๕. การสนทนากลุ่ม(Focus Group) โดยจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจำนวน ๓ ครั้ง ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลในส่วนของการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ครั้งละประมาณ ๑ ชั่วโมงต่อกลุ่ม ด้วยวิธีการพูดคุยในลักษณะกึ่งโครงสร้าง ร่วมกับการสังเกต การจดบันทึกและการบันทึกเสียงโดยมีการชี้แจงขออนุญาตบันทึกเสียงผ่านเครื่องอัดเสียงในรูปแบบ MP3 และแจ้งวัตถุประสงค์ในการพูดคุยผ่านทางวาจาและเอกสารชี้แจง

โดยประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์คณะทำงานต่างๆ นั้น ได้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อให้มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดในรูปแบบการประเมินผลโครงการแบบ Stufflebeam's CIPP Model ซึ่งเป็นผลจากการวิจัยเชิงเอกสารในส่วนของวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑

แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓

เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม

๑. แนวคิดในการออกแบบโครงการ
๒. แนวคิดในการออกแบบแต่ละกิจกรรม
๓. สิ่งที่ปรารถนาให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้
๔. ความคาดหวังขององค์กรต่อการดำเนินโครงการในครั้งนี้

๕. ผลที่เกิดขึ้นจริงเป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่ อย่างไร
๖. อะไรคือเหตุปัจจัยที่ทำให้ผลลัพธ์แบบนั้นเกิดขึ้น
๗. อุปสรรคในการดำเนินงาน
๘. แนวทางแก้ไขปัญหา
๙. สิ่งที่คุณเองได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการ

แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์คณะทำงานขององค์กรภาคี บุคลากรทางแพทย์ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการอาสาข้างเตียงและตัวแทนพระสงฆ์จากกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด

๑. รู้สึกอย่างไรกับโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓
๒. โครงการนี้ส่งผลต่องานหลักที่ต้องรับผิดชอบอย่างไร
๓. องค์กรที่สังกัดอยู่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ในส่วนใดบ้าง อย่างไร
๔. อุปสรรคในการทำงานร่วมกัน
๕. แนวทางแก้ไขปัญหา
๖. สิ่งที่คุณเองได้เรียนรู้จากการเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการในครั้งนี้
๗. การจัดโครงการในลักษณะนี้มีสิ่งใดที่ควรคำนึงถึงหรือควรให้ความสำคัญ
๘. ถ้าอนาคตมีการจัดโครงการในลักษณะนี้ขึ้นอีก โดยส่วนตัว อยากให้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือวิธีการดำเนินโครงการหรือไม่ อย่างไร

๓.๒.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการสัมภาษณ์พูดคุย การสังเกต และบทบันทึกมาประมวลและตีความ เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโครงการ

๓.๒.๓ การสรุปผล นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาสรุปรวมกัน เพื่อให้ทราบถึงแนวทางข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินของโครงการและการพัฒนาระบบอาสาสมัครรวมถึงองค์ความรู้สำหรับการจัดโครงการที่มีลักษณะกิจกรรมและกลุ่มเป้าหมายที่ใกล้เคียงกัน

๓.๓ ขั้นตอนการขออนุญาตในการเก็บข้อมูล

คณะผู้ประเมินได้รับการติดต่อประสานงานจากเครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธานุศาสนและสังคมให้เข้ามาทำหน้าที่ในการติดตามและประเมินผลโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ โดยคณะผู้ประเมินได้ทำการคัดเลือกอย่างเฉพาะเจาะจงผ่านการให้คำแนะนำและจัดสรรของเครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธานุศาสนและสังคม ซึ่งประกอบไปด้วยคณะทำงานหลักของโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา ปี๓ เครือข่ายพุทธิกา

เพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม จำนวน ๖ คน และคณะทำงานหลักขององค์กรภาคีที่ทำงานร่วม จำนวน ๑๔ คน บุคลากรทางแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับโครงการอาสาข้างเตียง จำนวน ๔ คน และตัวแทนพระสงฆ์จากกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด จำนวน ๖ รูป

ทั้งนี้ เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมเป็นผู้ดำเนินการชี้แจงผู้เข้าร่วมในเบื้องต้นว่าจะมีคณะผู้ประเมินจากศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดลมาเป็นผู้ขอสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลในช่วงที่มีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจำนวน ๓ ครั้ง ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยมีออกจดหมายเพื่อเรียนเชิญองค์กรภาคีผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการผลิตทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ให้เข้าร่วมการประชุมและให้ข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาโครงการในครั้งถัดไป โดยเครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมมีการขออนุญาตความยินยอมพร้อมใจและเป็นผู้รับผิดชอบเรื่องค่าใช้จ่ายในการเดินทางทั้งหมด

จากนั้นคณะผู้ประเมินได้เข้าไปขออนุญาตเก็บข้อมูลจากบุคคลเหล่านี้ในช่วงที่มีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยทำการแนะนำตัวและชี้แจงถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ รวมถึงมีการจัดทำเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมวิจัยและหนังสือแสดงเจตนายินยอมในการเข้าร่วมวิจัย

ทั้งนี้ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อมีสิทธิ์ตัดสินใจด้วยตนเองว่าจะเข้าร่วมการวิจัยหรือปฏิเสธการเข้าร่วม นอกจากนี้ หากผู้เข้าร่วมวิจัยรู้สึกไม่แน่ใจหรือไม่สบายใจเกี่ยวกับการเข้าร่วมวิจัยดังกล่าวในระหว่างที่เข้าร่วมการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ๆ ผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถตัดสินใจที่จะไม่เข้าร่วม หรือยุติการเข้าร่วมเมื่อใดก็ได้โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และในการเหล่านี้ จะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการดำเนินชีวิตตามปกติ

อนึ่ง คณะผู้ประเมินมีส่วนร่วมรับรู้และรับผิดชอบการดำเนินการในการเข้าถึงผู้เข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ของเครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม กล่าวคือ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบถอดบทเรียน โดยคณะผู้ประเมินได้ดำเนินการตามข้อตกลงของผู้ให้ทุน (เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม) พร้อมกับดูแลรับผิดชอบให้การวิจัยนี้ดำเนินไปตามหลักของจริยธรรมการวิจัยในคน

บทที่ ๔

ผลจากการประเมินโครงการ

การนำเสนอข้อมูลในบทนี้ประกอบไปด้วยผลการประเมินองค์ประกอบและปัจจัยต่างๆ รวมถึงผลที่เกิดขึ้นของ ๓ แผนงานเรียงตามลำดับ คือ ๑. งานรณรงค์และสื่อสารสังคม ๒. งานสร้างเสริมและขยายภาคีเครือข่าย และ ๓. งานติดตามและการจัดการความรู้

โดยการประเมินจะพิจารณาถึงองค์ประกอบที่สำคัญเรียงตามลำดับ คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) ของโครงการ

- การประเมินปัจจัยนำเข้า เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและความพึงพอใจของทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินโครงการ ได้แก่ บุคลากร แผนการดำเนินงาน สถานที่ รวมถึงวัสดุอุปกรณ์
- การประเมินกระบวนการ เพื่อศึกษาค้นหาจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการ เพื่อพัฒนาแก้ไขปรับปรุงให้การดำเนินงานช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพ โดยกำหนดตัวชี้วัดในการประเมินกระบวนการ คือ ๑) ความเหมาะสมของกิจกรรม ๒) การมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย และ ๓) การเสริมแรง/สร้างแรงจูงใจ
- การประเมินผลผลิต เพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยกำหนดตัวชี้วัดในการประเมินคือ ๑) ความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ ๒) การเปลี่ยนแปลงด้านความคิด ทักษะคติ ของผู้เข้าร่วมโครงการ และ ๓) ความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้เข้าร่วมที่มีต่อโครงการ

ซึ่งมีผลการประเมินของโครงการดังต่อไปนี้

๔.๑ งานรณรงค์และสื่อสารสังคม

การประเมินกิจกรรมในส่วนแผนงานนี้ คณะผู้ประเมินใช้วิธีเขียนเชิงพรรณนาเป็นหลัก ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องแบบเชิงลึกในบุคคล จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อสรุปและข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในโอกาสต่อไป โดยมุ่งเน้นพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงาน ได้แก่ บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แผนการดำเนินงาน สภาพแวดล้อม ระยะเวลาในการดำเนินงาน เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ถึงจุดแข็งและสิ่งที่ควรปรับปรุง รวมถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง ๔ ข้อของแผนงานในส่วนนี้ คือ

๑. สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาผ่านการสื่อสารในช่องทางสื่อสมัยใหม่
๒. สร้างเครื่องมือ/ กระบวนการเพื่อการสื่อสารเรื่องฉลาดทำบุญผ่านกิจกรรมจิตอาสา

๓. สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา โดยใช้งานจิตอาสาเป็นช่องทางในการเรียนรู้

๔. สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือ กลุ่มคนที่สนใจเรื่องธรรมะกับกลุ่มคนที่สนใจเรื่องจิตอาสา

โดยจะทำการนำเสนอผลการประเมินเรียงตามลำดับ คือ ๑) กิจกรรมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ และ ๒) งานปฏิบัติการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา (กิจกรรมผ่านประสบการณ์ตรง)

๔.๑.๑ กิจกรรมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

การประเมินกิจกรรมในส่วนแผนงานนี้ คณะผู้ประเมินได้ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลเชิงเอกสารเป็นหลัก เพื่อนำสิ่งที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ห่อออกมาเสนอด้วยวิธีการเขียนเชิงพรรณนา โดยมุ่งเน้นพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินโครงการ ได้แก่ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ความสมบูรณ์ของข้อมูล แผนการดำเนินงาน ระยะเวลาในการดำเนินงาน เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ถึงจุดแข็งและสิ่งที่ควรปรับปรุง รวมถึงผลผลิตที่เกิดขึ้น

ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า

การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับความเหมาะสมของบุคลากร และทรัพยากรต่างๆ ได้แก่ งบประมาณ เจ้าหน้าที่โครงการ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี และหลักสูตรหรือแผนการดำเนินงาน รวมทั้งสิ่งต่างๆที่เป็นปัจจัยและส่งผลกระทบต่อการจัดกิจกรรมซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

๑.บุคลากร

คุณพรทิพย์ ฝนหวานไฟ หัวหน้าโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการขับเคลื่อนงานในส่วนนี้ให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่น โดยคุณพรทิพย์ ถือว่า เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสาและยังมีประสบการณ์การรับผิดชอบดูแลโครงการฯตั้งแต่แรกเริ่ม จึงทำให้เข้าใจระบบขั้นตอนการทำงาน การเห็นอุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆเป็นอย่างดี

๒. การออกแบบวิธีการดำเนินงาน

การออกแบบวิธีดำเนินงานให้เหมาะสมถือเป็นปัจจัยสำคัญในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

(๑) เนื้อหาหลัก

เน้นการสร้าง ความเข้าใจเรื่องการทำบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนาผ่านการสื่อสารในช่องทางสื่อสมัยใหม่

(๒) วิธีการดำเนินงาน

คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้มีการวางแผนรูปแบบการสื่อสารแนวคิดเรื่องการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาในส่วนของภารกิจการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ไว้ ๕ ช่องทาง คือ

- ๒.๑ จัดทำและพัฒนาเฟซบุ๊ก (Facebook)
- ๒.๒ จัดทำและพัฒนาเว็บไซต์ (Website)
- ๒.๓ จัดทำระบบจดหมายข่าวอิเล็กทรอนิกส์ (Email)
- ๒.๔ ประสานงานกับสื่อมวลชน
- ๒.๕ จัดเวทีสาธารณะเพื่อเผยแพร่วิธีการทำบุญที่ถูกต้องกับสังคมไทย

(๓) ระยะเวลาการดำเนินงาน

ระยะเวลาการดำเนินงานหลักของการขับเคลื่อนงานเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แนวคิดเรื่องการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาในปีนี้ ถูกกำหนดไว้ตามช่วงระยะเวลาปีงบประมาณภายใต้ทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) คือ ช่วงเวลาตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๗ ถึง ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๘ อย่างไรก็ตาม การสื่อสารถือเป็นภารกิจสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมฉลาดทำบุญให้เกิดขึ้นในสังคมไทย คณะทำงานโครงการฯ จึงได้มีการกำหนดให้งานเผยแพร่และประชาสัมพันธ์เป็นหนึ่งในแผนยุทธศาสตร์หลักสำหรับการขับเคลื่อนโครงการฯ ในระยะยาว

ผลการประเมินกระบวนการ

คณะผู้ประเมิน พบว่า การตีโจทย์ของการสื่อสารแนวคิดเรื่องการทำบุญ มีความน่าสนใจและน่าชื่นชม เนื่องจากคณะทำงานโครงการฯ สามารถใช้ถ้อยคำการสื่อสารที่ร่วมสมัยและสามารถเข้าถึงการรับรู้ของเยาวชนคนหนุ่มสาวได้อย่างที่ตั้งเป้าประสงค์ไว้ โดยทำการคัดเลือกข้อความจากบันทึกสะท้อนข้อคิดและความรู้สึกของผู้เข้าร่วมโครงการมาจัดทำเป็นคำคมสั้นๆ ที่เรียบง่าย หรือการคัดเลือกคำสอนที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน โดยทำการเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ฉลาดทำบุญ (<http://www.budnet.org/boonvolunteer>) และ เฟซบุ๊ก พุทธิกาลฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา (<https://www.facebook.com/boonvolunteer>) เพื่อใช้เป็นช่องทางสื่อสารสมัยใหม่ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเยาวชนคนหนุ่มสาวและบุคคลทั่วไปได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

นอกจากนี้ คณะทำงานโครงการฯ ยังได้ให้ความสำคัญกับข้อความประชาสัมพันธ์ โดยมีการใช้ถ้อยคำที่แฝงความสนุกสนานและน่าค้นหา ดังเช่น ตัวอย่างข้อความประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมรวมมิตรฉลาดทำบุญผ่านเว็บไซต์ (Website) ของธนาคารจิตอาสา ในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๘

“รวมมิตรนี้ไม่ใช่ขนม แต่เป็นงานอาสาสมัครหลากหลายเชิญท่านเลือกชิมตามความสนใจ ชิมได้ด้วยการลงมือทำ อีกหนึ่งกิจกรรมของ ‘โครงการฉลาดทำบุญ’ และองค์กรภาคีภายใต้การดำเนินงานของ ‘เครือข่ายพุทธิกา’ (เพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม)”

(บันทึกผู้ประเมิน, งานรวมมิตรฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

อีกทั้งยังมีการประสานงานกับสื่อต่างๆ เพื่อขยายช่องทางการสื่อสารของโครงการฯ เช่น การประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านเว็บไซต์ทรูปลูกปัญญา (www.trueplukpanya.com) และเว็บไซต์ของสมาคมวิทยุและสื่อเด็กเพื่อเยาวชน (www.kidsradioclub.or.th) เป็นต้น รวมทั้งนำเสนอบทความเกี่ยวกับการทำบุญด้วยจิตอาสาผ่านคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์ เช่น บทความจิตวิวัฒน์ จิตอาสาและกระเจกเงา ของ นายแพทย์ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์ ในคอลัมน์จิตวิวัฒน์ ซึ่งทำการเผยแพร่เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘

ผลการดำเนินงาน

ถึงแม้ว่า คณะทำงานโครงการฯ จะไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานด้านการประชาสัมพันธ์และไม่ได้มีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสื่อมวลชนกระแสหลักมากนัก แต่คณะทำงานโครงการฯ ก็สามารถนำจุดแข็งด้านความเข้าใจเรื่องการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์สร้างสรรค์รูปแบบการประชาสัมพันธ์ของตนเอง โดยการเผยแพร่เนื้อหาที่น่าสนใจหรือคำคมเป็นประจำสม่ำเสมอในเฟสบุ๊ค (Facebook) และเว็บไซต์ (Website) ของโครงการฯ เพื่อกระตุ้นผู้คนให้เกิดการรับรู้แนวคิดการทำบุญด้วยจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง

อนึ่ง คณะทำงานโครงการฯ ได้มีการสอดแทรกความรู้เรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในการจัดกิจกรรมงานจิตอาสาทุกครั้งในพื้นที่ยุทธศาสตร์หลักของโครงการฯ คือ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพฯ) ซึ่งสถานที่แห่งนี้ถือเป็นพื้นที่ศาสนธรรมที่มีความร่วมสมัยและตอบโจทย์วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเมือง จึงนับเป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ความมีชื่อเสียงของสถานที่ที่เป็นปัจจัยหนุนต่อการรับรู้ของผู้คนในสังคม (ดูรายละเอียดผลผลิตและผลลัพธ์เพิ่มเติมในภาคผนวก)

จุดแข็งของแผนงาน

คณะผู้ประเมินได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาบริบทและปัจจัยต่างๆ ข้างต้นเพื่อค้นหาจุดแข็งของกิจกรรมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ โดยจัดทำสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

๑. **ด้านบุคลากร** ผู้รับผิดชอบหลัก คือ คุณพรทิพย์ ฝนหวานไฟ หัวหน้าโครงการฯ เป็นผู้มีความประสงค์และรับผิดชอบโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาตั้งแต่เริ่มแรก ประกอบกับคณะทำงานโครงการฯ ทุกคน เป็นผู้มีความเข้าใจและมุ่งมั่นที่จะวางรากฐานความเข้าใจเรื่องการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย จึงทำให้บุคลากรเป็นจุดแข็งที่โดดเด่นที่สุดของโครงการฯ

๒. ด้านกระบวนการ คณะผู้ประเมินพบว่า เนื้อหาหลักที่ต้องการใช้ในการสื่อสารเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสา พร้อมทั้งขั้นตอนวิธีการดำเนินงานเป็นไปอย่างชัดเจน

ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในอนาคตต่อไป

๑. การจัดตั้งคณะทำงานยุทธศาสตร์สื่อสารสาธารณะ คณะผู้ประเมินมีข้อเสนอให้เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารที่มีใจรักงานจิตอาสาและมีความสนใจด้านธรรมมาร่วมประชุมกับคณะทำงานโครงการฯ เพื่อกำหนดแผนทิศทาง การสื่อสารการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การสื่อสารวัฒนธรรมการทำบุญด้วยจิตอาสาอย่างเป็นรูปธรรม
๒. การจัดทำแผนงบประมาณ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ การวางแผนงบประมาณจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะช่วยให้คณะทำงานโครงการฯ ได้ทราบถึงงบประมาณที่ต้องใช้จริง และส่งผลกระทบต่อการใช้ระยะเวลาเพียงพอในการหาผู้สนับสนุน อีกทั้งยังเป็นการควบคุมและสามารถลดทอนค่าใช้จ่ายที่เกินความจำเป็น
๓. การจัดทำวิดีโอแนะนำโครงการ นอกเหนือจากการสื่อสารแนวคิดเรื่องฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาผ่านทางข้อความตัวอักษรและรูปภาพ การสื่อสารที่ผสมภาพและเสียงเข้าด้วยกันก็เป็นอีกวิธีหนึ่งในการสร้างแรงจูงใจและความรู้สึกร่วม ทั้งนี้ ความยาวของวิดีโอควรใช้เวลาที่ไม่นานเกินไปนักและเลือกใช้ถ้อยคำที่กระชับและชัดเจนตรงไปตรงมา

อนึ่ง ข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงแนวทางสำหรับการพัฒนาในอนาคต คณะทำงานโครงการฯ ควรพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นหลัก

๔.๑.๒ งานปฏิบัติการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา (กิจกรรมผ่านประสบการณ์ตรง)

การประเมินกิจกรรมในส่วนแผนงานนี้ คณะผู้ประเมินได้เข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม สัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม รวมถึงศึกษาและเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม จากนั้นนำสิ่งที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเสนอด้วยวิธีการเขียนเชิงพรรณนา โดยมุ่งเน้นพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินโครงการ ได้แก่ บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (วิทยากร ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เจ้าหน้าที่ดูแลโครงการ) หลักสูตรหรือแผนการดำเนินงาน สภาพแวดล้อม สถานที่จัดกิจกรรม ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ถึงจุดแข็งและสิ่งที่ควรปรับปรุง รวมถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง ๔ ข้อของแผนงานรณรงค์และสื่อสารสังคม

ทั้งนี้ โครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้มีการวางโครงสร้างลักษณะกิจกรรมการทำงานกับจิตอาสาออกเป็น ๒ รูปแบบกิจกรรมเรียงตามลำดับ คือ ๑) จิตอาสาระยะสั้น ๒) จิตอาสาระยะยาว ดังจะนำเสนอผลการประเมินของทั้ง ๒ รูปแบบกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑. จิตอาสาระยะสั้น

คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้มีการวางแผนจัดกิจกรรมจิตอาสาระยะสั้นทั้งสิ้น ๓ กิจกรรม คือ ๑) ฉลาดทำบุญกับสวน โมกข์ ๒) ฉลาดทำบุญในวาระสำคัญทางศาสนา และ ๓) กิจกรรมจิตอาสาขององค์กรภาคี เพื่อนำไปสู่การตอบโจทย์วัตถุประสงค์ทั้ง ๔ ข้อของแผนงานรณรงค์และสื่อสารสังคม โดยคณะผู้ประเมินจะทำการประเมินผลรวมทั้ง ๓ กิจกรรมเข้าด้วยกัน เนื่องจากรูปแบบการดำเนินงาน บุคลากรที่เกี่ยวข้อง และผู้เข้าร่วมโครงการมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังจะนำเสนอผลของการประเมินดังต่อไปนี้

ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า

การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับความเหมาะสมของบุคลากรและทรัพยากรต่างๆ ได้แก่ งบประมาณ เจ้าหน้าที่โครงการ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยี และหลักสูตรหรือแผนการดำเนินงาน รวมทั้งสิ่งต่างๆที่เป็นปัจจัยและส่งผลต่อการจัดกิจกรรม ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

๑. บุคลากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรม

(๑) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

(๑.๑) การรับสมัครและคัดเลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรม

โครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้ทำการเปิดรับสมัครผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมผ่านระบบเว็บไซต์ (Website) ธนาคารจิตอาสา ทั้งนี้ การคัดเลือกจะใช้วิธีตอบรับผู้สมัครเรียงลำดับการสมัครก่อนหลัง โดยผู้ที่ได้รับการตอบรับจะได้รับข้อความยืนยันทางอีเมล (E-mail) และโทรศัพท์มือถือตามข้อมูลที่ได้แจ้งไว้ในตอนสมัคร รวมทั้งสามารถตรวจสอบรายชื่อในเว็บไซต์ (Website) ธนาคารจิตอาสา ได้ที่หัวข้อ “ประกาศรายชื่ออาสา” ในหน้ากิจกรรมที่สมัคร

หากผู้สมัครที่ได้รับการตอบรับแต่ไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้ ให้ทำแจ้งยกเลิกล่วงหน้า โดยเจ้าหน้าที่โครงการจะตอบรับผู้สมัครตามลำดับทันที ทั้งนี้โครงการยังมีการสอดแทรกแนวคิดเรื่องปิดติทานมัย ในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ คือ การเปิดโอกาสให้คนอื่นมาร่วมทำบุญ ผ่านข้อความที่ว่า ข้อดีของการแจ้งยกเลิกล่วงหน้า คือการมอบโอกาสให้ผู้สนใจท่านอื่นได้เข้าร่วมกิจกรรมแทน

อนึ่ง นอกเหนือจากการรับสมัครผ่านระบบเว็บไซต์ (Website) ธนาคารจิตอาสา แล้ว องค์กรภาคียังมีการรับสมัครผู้เข้าร่วมผ่านทางเว็บไซต์ (Website) ของแต่ละองค์กร โดยตรงอีกช่องทางหนึ่ง

(๑.๒) ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

จากข้อมูลในแบบสอบถามและใบประเมินผลกิจกรรมทั้ง ๖ ครั้ง รวมถึงการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องแบบเชิงลึกในบุคคล พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถจำแนกออกเป็น ๒ กลุ่มหลัก คือ ๑. กลุ่มที่สนใจทำงานจิตอาสา และ ๒. กลุ่มนักเรียนและนักศึกษาที่มาเก็บชั่วโมงกิจกรรมอาสาสมัคร

ทั้งนี้ คณะผู้ประเมินพบจุดเด่นที่น่าชื่นชมคือ สัดส่วนของจำนวนจิตอาสาที่ตอบรับต่อจำนวนจิตอาสาที่มาร่วมงานจริงมีส่วนที่สูงกว่างานจิตอาสาอื่นๆอย่างเห็นได้ชัด

(๒) เจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรม

คณะทำงานของเครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม ถือเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดูแลภาพรวมของกิจกรรมจิตอาสาระยะสั้น โดยทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ดำเนินการจัดกิจกรรม ผู้ให้คำปรึกษาและแนะนำการจัดกิจกรรมจิตอาสาด้วยแนวคิดฉลาดทำบุญ รวมถึงบทบาทการเป็นผู้กำหนดพื้นที่ยุทธศาสตร์และสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมจิตอาสาให้กับองค์กรภาคีบางองค์กร

(๓) องค์กรภาคี

คณะทำงานขององค์กรภาคีที่เข้าร่วมโครงการฯ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานจิตอาสาเพื่อสังคมมาเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปี ทำให้เข้าใจระบบขั้นตอนการทำงาน การเห็นอุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆ รวมทั้งความคาดหวัง ความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมและสภาพบรรยากาศที่พอจะคาดการณ์ล่วงหน้าได้ ยิ่งไปกว่านั้น คือ ความปรารถนาดีที่อยากเห็นผู้คนในสังคมมีเข้าใจเรื่องการทำบุญที่ถูกต้องและใช้ช่วงเวลาที่ทำงานจิตอาสาเป็นช่วงเวลามีค่าที่ได้กลับมาสำรวจความรู้สึกนึกคิดของตนเอง

๒. การออกแบบกิจกรรม

แนวทางการดำเนินงานเสมือนแผนที่สำหรับการเดินทาง เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้และบรรลุเป้าหมายของกิจกรรมที่ทางผู้รับผิดชอบดูแลกิจกรรมร่วมกับพระสงฆ์ได้ร่วมกันออกแบบหลักสูตร ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

(๑) เนื้อหากิจกรรม

เน้นการสร้างความเข้าใจเรื่องการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนาผ่านการทำงานจิตอาสา

(๒) แนวคิดการออกแบบกิจกรรม

คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้มีการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่ใช้เวลาดำเนินกิจกรรมเหลือเพียง ๑ วัน โดยมีความต้องการที่จะเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปได้ทำกิจกรรมจิตอาสาในรูปแบบที่หลากหลาย โดยเริ่มต้นจากการบอกเล่าที่มาและวัตถุประสงค์ของโครงการ การแนะนำตัว การฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนาในช่วงเช้า จากนั้นจึงเป็นการลงมือทำงานจิตอาสา กิจกรรมสรุปการเรียนรู้และการเขียนบันทึก (Journal) เพื่อเป็นพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้สะท้อนตนเอง ใคร่ครวญถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม รวมถึงเปิดพื้นที่แบ่งปันความรู้สึกและประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเองแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนอื่นๆ และเจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรมทั้งในรูปแบบกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่

ทั้งนี้ กิจกรรมจิตอาสาขององค์กรภาคีที่มีพนักงานเดิมอยู่แล้ว อาจมีรูปแบบการดำเนินงานที่ต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับบริบทของสถานที่และเป้าประสงค์ของกิจกรรม

อย่างไรก็ดี ผลจากการสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งผ่านแบบสอบถาม พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการออกแบบกิจกรรมและลำดับการทำกิจกรรม

(๓) วิธีการจัดกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมเน้นวิธีการบรรยายถึงที่มาและวัตถุประสงค์ของโครงการ บอกเล่าภาพรวมกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น รวมถึงการลงมือปฏิบัติจริงในส่วนของ การปฏิบัติสมาธิภาวนา และการทำงานจิตอาสา ได้แก่ การเย็บถุงผ้าใส่ยากลับบ้านเพื่อผู้ป่วยเด็ก การทำหุ่นกระบอกไทยจากวัสดุเหลือใช้เพื่ออนุรักษ์ศิลปะไทย ทำสบู่ แชมพู ฯลฯ ให้เด็กหญิงบ้านราชวิถี สร้างบ้านระบายสีให้นกอยู่ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีการจัดสรรช่วงเวลาหลังจบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก รวมถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรม กระบวนการนี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้รับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย รวมถึงยังได้มีโอกาสเขียนบันทึก (Journal) อันนำไปสู่การหันกลับมาจิตใจตนเองและใคร่ครวญถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม

(๔) เทคนิควิธีการจัดกระบวนการ

รูปแบบการสื่อสารเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ที่มีการเปิดพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกหรือสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ตลอดจนการสร้างบรรยากาศผ่อนคลายเป็นกันเอง รวมถึงการนำกิจกรรมสั้นๆ มาใช้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ได้ทำความรู้จักเพื่อนใหม่ รวมถึงเรียกรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ เพื่อเอื้อให้สร้างแรงกระตุ้นและบรรยากาศที่เหมาะสมในการเรียนรู้ร่วมกัน

(๕) ระยะเวลาการดำเนินการ

การจัดกิจกรรมฉลาดทำบุญกับสวนโมกข์และกิจกรรมฉลาดทำบุญในวาระสำคัญทางศาสนาได้มีการออกแบบให้จัดกิจกรรมเพียงครั้งละ ๑ วัน ในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์เป็นจำนวน ๖ ครั้งและ ๔ ครั้งต่อปีตามลำดับ ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึง ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยมีเป้าหมายที่จะรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมเฉลี่ยประมาณครั้งละ ๑๐๐-๓๐๐ คน อนึ่ง บางกิจกรรมเป็นการจัดกิจกรรมร่วมกันของคณะทำงานโครงการฯ กับองค์กรภาคี โดยมีกำหนดการแผนดำเนินงานตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ ตารางสรุปแผนการดำเนินงานและจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมฉลาดทำบุญกับสวน โมกข์และฉลาดทำบุญในวาระสำคัญทางศาสนา ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

วันที่	กิจกรรมจิตอาสา	จำนวนผู้เข้าร่วม	หมายเหตุ
๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗	เข้าพรรษามาหากุศล ทำบุญอย่างไรให้ได้บุญ ๑) กิจกรรมเย็บถุงผ้าใส่กลับบ้านสำหรับผู้ป่วยโรงพยาบาลเด็ก ๒) กิจกรรมจัดทำสมุดบันทึกการเรียนรู้วิถีชีวิตมอบให้ศูนย์การเรียนรู้หญ้าแพรกสาละวิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๒๒๘ คน	จัดควบคู่กับกิจกรรมฉลาดทำบุญในวาระสำคัญทางศาสนา
๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๗	ฉลาดทำบุญออกพรรษา: เย็บถุงผ้าใส่ยากลกลับบ้าน	๔๑๓ คน	จัดควบคู่กับกิจกรรมฉลาดทำบุญในวาระสำคัญทางศาสนา
๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๗	ฉลาดทำบุญกับสวนโมกข์ : กิจกรรมทำตุ๊กตา Happy Dolls	๑๗๐ คน	
๑๘ มกราคม ๒๕๕๘	ฉลาดทำบุญกับสวนโมกข์ : กิจกรรมหุ่นรีไซเคิล สืบสานหุ่นกระบอกไทย	๕๘ คน	จัดกิจกรรมร่วมกับกลุ่มหุ่นไล่กาและกลุ่มขยายกับตา
๘ มีนาคม ๒๕๕๘	ฉลาดทำบุญมาฆบูชา : กิจกรรมทำตุ๊กตาน้องบุญมอบให้เด็กดอย	๔๓๐ คน	จัดควบคู่กับกิจกรรมฉลาดทำบุญในวาระสำคัญทางศาสนา

<p>๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๘</p>	<p>กิจกรรมรวมมิตรจิตอาสา</p> <p>๑) สร้างบ้านระบายสีให้เด็กอยู่</p> <p>๒) เย็บผ้าอ้อมให้น้องใน สถานสงเคราะห์</p> <p>๓) ทำสบู่ แชมพู ฯลฯ ให้เด็กหญิง บ้านราชวิถี</p> <p>๔) เขียนศิลปะบนเสื้อเพื่อผู้ป่วย โรคไต</p> <p>๕) ทำถุงบุญงาให้ผู้ป่วยมะเร็ง</p> <p>๖) ทำอาหารสุขภาพให้เด็ก-สตรี บ้านพักฉุกเฉิน</p>	<p>๔๔๔ คน</p>	<p>จัดควบคู่กับกิจกรรมฉลาด ทำบุญในวาระสำคัญ ทางศาสนา และจัดกิจกรรมร่วมกับ มูลนิธิสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (ประเทศไทย), มูลนิธิสุขภาพไทย, อาศรมวงศ์สนธิ, มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม, เครือข่ายชีวิตศึกษา และ ร้านอาหารสุขภาพ Health Me</p>
--------------------------------	--	---------------	---

โดยมีรายละเอียดกำหนดการเวลาดำเนินกิจกรรมในตาราง ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ตารางกำหนดการเวลาดำเนินกิจกรรมฉลาดทำบุญกับสวนโมกข์ กิจกรรมฉลาดทำบุญในวาระ
สำคัญทางศาสนา และกิจกรรมจิตอาสาที่ทำร่วมกับองค์กรภาคี

เวลา	กิจกรรม
๐๘.๓๐-๐๙.๓๐ น.	- ลงทะเบียน
๐๙.๓๐-๑๐.๓๐ น.	- ทำความรู้จักกันเบื้องต้น -บอกเล่าภาพรวมกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น
๑๐.๓๐-๑๐.๕๐ น.	- ภาวนาเพื่อการตื่นรู้ (ภาคเช้า)
๑๐.๕๐-๑๒.๐๐ น.	- กิจกรรมจิตอาสา
๑๒.๐๐-๑๓.๐๐ น.	-รับประทานอาหารกลางวัน
๑๓.๐๐-๑๕.๓๐ น.	-กิจกรรมจิตอาสา (ต่อ)
๑๕.๓๐ -๑๕.๔๐ น.	- ภาวนาเพื่อการตื่นรู้ (ภาคบ่าย)
๑๕.๔๐-๑๖.๒๐ น.	-สรุปเรื่องราวการทำกิจกรรมวันนี้
๑๖.๒๐ - ๑๗.๐๐ น.	- ส่งมอบชิ้นงาน ให้กับตัวแทนที่มารับมอบ -ถ่ายรูปร่วมกันเป็นที่ระลึก - แยกย้ายเดินทางกลับ โดยสวัสดิภาพ

อนึ่ง กิจกรรมจิตอาสาขององค์กรภาคีมีกำหนดระยะเวลาการดำเนินงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว กล่าวคือ กิจกรรมระยะสั้นเป็นกิจกรรมที่จัดร่วมกับโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา และองค์กรภาคีด้วยกัน ในส่วนกิจกรรมระยะยาว เป็นกิจกรรมที่แต่ละองค์กรมีหน่วยงานเดิมอยู่แล้ว โดยมีการปรับเนื้อหากิจกรรมเพื่อสอดคล้องความรู้และสร้างความเข้าใจเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสาให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

๓. สภาพแวดล้อมในการจัดกิจกรรม

สภาพแวดล้อมถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวิทยากร เจ้าหน้าที่และผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันประกอบไปด้วย สถานที่ การจัดรูปแบบพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรม การใช้สื่อการสอน และการใช้สื่ออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

(๑) สถานที่จัดกิจกรรม

คณะทำงาน โครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้พิจารณาเลือกหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพฯ) เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ในการจัดกิจกรรมจิตอาสาระยะสั้น เนื่องจากตัวพื้นที่เองก็เน้นเรื่องการเรียนรู้ในบริบทของศาสนธรรมและสอดคล้องกับการส่งเสริมแนวคิดเรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ของโครงการฯ อันเป็นการใช้ประโยชน์ของสถานที่ในการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน

ทั้งนี้ กิจกรรมขององค์กรภาคีมีการเลือกใช้สถานที่หลากหลายขึ้นอยู่กับรูปแบบของกิจกรรมเป็นหลัก อาทิเช่น กิจกรรมอาสาสร้างสุขให้เด็กบ้านราชวิถีของมูลนิธิสุขภาพไทย ได้ทำการเลือกสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีเป็นสถานที่ในการดำเนินกิจกรรม

(๒) การจัดพื้นที่ในการทำกิจกรรม

เนื่องจากกิจกรรมจิตอาสาระยะสั้นเป็นกิจกรรมที่มีทั้งส่วนของการบรรยายและการลงมือทำงานจิตอาสา พื้นที่จัดกิจกรรมจึงเป็นพื้นที่โล่งหรือห้องโถงขนาดใหญ่ในการรองรับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งข้อดีคือการปรับเปลี่ยนพื้นที่จัดกิจกรรมได้หลากหลาย ทั้งการสนทนาเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อยหรือการจัดกิจกรรมสนทนาการ

การจัดรูปแบบการนั่งเป็นการนั่งพื้นล้อมวงสนทนา เพื่อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้มีส่วนร่วม ยกเว้นจะมีการนั่งในลักษณะคล้ายห้องเรียนเพื่อฟังการชี้แจงของเจ้าหน้าที่โครงการ และมีบางช่วงเวลาที่จะให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งหันหน้าเข้าหากัน เพื่อทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้สึกและความคิดเห็นระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน

ทั้งนี้ พื้นที่ในการลงมือทำงานจิตอาสาที่มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับรูปแบบกิจกรรมเป็นหลัก เช่น กิจกรรมอาสาทำบ้านดินของสวนลมหายใจอันสงัด กิจกรรมอาสาสร้างสุขให้กับผู้เด็กป่วยเด็กในโรงพยาบาลของมูลนิธิกระจกเงา เป็นต้น

การจัดรูปแบบพื้นที่ในลักษณะนี้ ถือว่าสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มใหญ่ กล่าวคือ เป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติและมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

ภาพที่ ๔.๑ การจัดพื้นที่ในการทำกิจกรรมจิตอาสาระยะสั้น

บนซ้าย การฟังเจ้าหน้าที่โครงการชี้แจงที่มาและวัตถุประสงค์ของกิจกรรม โดยจัดรูปแบบการนั่งแบบห้องเรียน (ถ่ายเมื่อ ๘ มีนาคม ๒๕๕๘)

บนขวา การนั่งล้อมวง เห็นหน้ากันทั้งหมด ใช้ในกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้สึกและความคิดเห็นระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน (ถ่ายเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕)

ล่างซ้าย การนั่งหันหน้าเข้าหากัน ใช้ในกิจกรรมแนะนำตัว (ถ่ายเมื่อ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๗)

ล่างขวา การใช้พื้นที่แบบเปิดโล่งในการทำกิจกรรม (ถ่ายเมื่อ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๗)

๔. อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรม

คณะทำงานโครงการฯ และคณะทำงานองค์กรภาคีที่เข้าร่วมมีการจัดเตรียมอุปกรณ์กล้องถ่ายรูป และเทปอัดเสียง เครื่องขยายเสียงแบบพกพาพร้อมไมโครโฟน เพื่อความสะดวกในเคลื่อนที่ตามรูปแบบ กระบวนการกิจกรรมที่ปรับเปลี่ยนในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงอุปกรณ์จำเป็นที่ใช้ในการทำกิจกรรม เช่น กระดาษเปล่าสำหรับใช้ในการเขียนบันทึก ป้ายชื่อ และอุปกรณ์ที่ใช้ทำกิจกรรมส่วนหนึ่งไว้ให้แก่ผู้เข้าร่วม กิจกรรม ภารกิจดี ขั้นตอนการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการรับสมัคร ได้มีการชี้แจงรายละเอียดเรื่อง การแต่งกายและอุปกรณ์ที่ขอให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเตรียมมาด้วย อาทิเช่น ขวดใส่น้ำดื่มส่วนตัว ปากกา เข็ม เย็บผ้า กรรไกร เพื่อปลูกฝังการมีส่วนร่วมและการเสียสละให้เกิดขึ้นในใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผลการประเมินกระบวนการ

๑. การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

กระบวนการจัดกิจกรรมของกิจกรรมจิตอาสาระยะสั้นสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมผ่าน กิจกรรมในลักษณะของการทำงานกลุ่มและการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนความรู้สึกและความคิดเห็นระหว่างกัน ตั้งแต่จับคู่ ๒ คน จับกลุ่ม ๔ คน และการนั่งพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกันทั้งหมด อีกทั้งยังมีการสอดแทรกเรื่องการฟังอย่างมีสติและแนวคิดเรื่องการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีการออกแบบกระบวนการของกิจกรรมดังต่อไปนี้

- **การทำงานกลุ่ม** ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหลายคนแสดงความคิดเห็นผ่านการเขียนบันทึกถึงความประทับใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่น สัมผัสได้ถึงความรู้สึกสนุกสนานและมีความสุขในระหว่างทำกิจกรรม

“มีความสุขและได้เจอผู้คนที่มิจิตอาสาเหมือนกัน สนุกและบรรยากาศก็เป็นกันเอง”

(ร., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗)

- **การแสดงผลแลกเปลี่ยนความคิดเห็น** การนำกิจกรรมเรื่องการฟังอย่างมีสติมาใช้ในการสนทนาแลกเปลี่ยน มีผลทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีการเปิดรับฟัง ยินดีที่ทำความเข้าใจ และ เข้าใจเรื่องราวของเพื่อนผู้เข้าร่วมมากขึ้น อีกทั้งกิจกรรมการฟัง รวมถึงการเขียนบันทึกยังเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้กลับมาใคร่ครวญทบทวนตนเองอีกทางหนึ่ง

“รู้สึกและรับรู้ถึงมิตรภาพระหว่างคนที่เราไม่เคยพบและรู้จักมาก่อน เป็นความรู้สึกที่ผ่อนคลายและสบาย”

(พ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๖)

นอกจากนี้กระบวนการหรือเจ้าหน้าที่โครงการผู้นำพาการเรียนรู้ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม การตั้งคำถามปลายเปิด การกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้กลับมาใคร่ครวญตนเอง รวมถึงสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายและเป็นมิตร เป็นการสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่จะกล้าแสดงความรู้สึกและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

๒. ความเหมาะสมของกิจกรรม

ภาพรวมของกิจกรรมถือว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของที่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมได้กลับมาทบทวนตนเองและเห็นคุณค่าในตนเอง รวมถึงเกิดความเข้าใจเรื่องการทำบุญเพิ่มขึ้น ที่สำคัญคือ ผู้เข้าร่วมเกิดความพึงพอใจจากการได้เข้าร่วมกิจกรรมและนำประสบการณ์และความรู้ที่ได้รับไปใช้ต่อยอดในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ การเลือกสถานที่ที่สามารถตอบโจทยรูปแบบกิจกรรมอย่างลงตัวมีส่วนช่วยส่งเสริมให้บรรยากาศการดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างสงบและผ่อนคลาย

ผลการดำเนินกิจกรรม

๑. ความพึงพอใจและความประทับใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

(๑) ความพึงพอใจต่อเจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหลายคนมีความรู้สึกประทับใจและอยากขอบคุณเจ้าหน้าที่

“ขอบคุณทีมงานทุกคนที่จัดกิจกรรมดีๆ ทีมงานเป็นกันเองและดูแลเป็นอย่างดีมากครับ”

(ญ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

“ประทับใจ Staff และอยากขอบคุณที่เสียสละเวลามาจัดกิจกรรมดีๆ”

(จ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

๒. ความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้เข้าร่วมที่มีต่อกิจกรรม

จากการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม ผลปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนมีทัศนคติในแง่บวกต่อกิจกรรม รู้สึกดีที่เข้าร่วมและได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์จากกิจกรรม รวมทั้งอยากให้มีการจัดกิจกรรมเช่นนี้ต่อไปอีก

“ขอบคุณสำหรับกิจกรรมดีๆ ได้มีโอกาสใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์กับครอบครัว พาเด็กๆ มาเพื่อได้สัมผัสกับกิจกรรมดีๆ บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม ได้เห็นลูกสาวสามารถเย็บถุงผ้าได้ด้วยฝีมือตัวเองจนเสร็จ และลูกชายถึงแม้เย็บไม่เป็นแต่ก็ร้อยด้ายให้ รู้สึกภูมิใจในตัวเด็กๆ ค่ะ”

(ก., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗)

“เป็นครั้งแรกที่ได้มาร่วมงานจิตอาสา... มีความสุขและสมาธิมากขึ้นในการทำงาน เกิดความตั้งใจและมุ่งมั่นมากขึ้น พยายามอยากทำให้สำเร็จ ถ้ามีโอกาสก็อยากมาร่วมงานจิตอาสาอีกต่อไป ขอขอบคุณโอกาสที่ทางเครือข่ายพุทธิกา และ สสส. มอบให้ค่ะ”

(น., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“ขอขอบคุณ วิทยากรและทีมงานทุกคน ขอขอบคุณกิจกรรมดีๆ ตอนแรกคิดว่าจะได้ทำตุ๊กตาเพื่อน้องๆ เท่านั้น แต่กลับได้รับสิ่งดีๆ มากมายจากการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ จากการทำกิจกรรมเพียงไม่กี่ชั่วโมง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวดีๆ ที่เป็นกำลังใจให้ทำสิ่งดีๆ ต่อไป”

(ก., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๗)

๓. ข้อค้นพบที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม สามารถสรุปข้อค้นพบที่หลากหลายจากประสบการณ์ที่ได้รับของผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคนออกมาเป็นหัวข้อที่น่าสนใจ ดังนี้

- การเห็นคุณค่าของตนเอง ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เขียนสะท้อนความรู้สึกว่า การทำงานจิตอาสาเป็นการช่วยให้กลับมาเห็นคุณค่าของตัวเอง

“ตั้งแต่เริ่มกิจกรรมหรือได้ทำงานด้านจิตอาสา รู้สึกชีวิตมีประโยชน์และมีคุณค่า มีความสุขเพิ่มมากขึ้น”

(ป., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๗)

“ขณะทำงานได้เห็นว่าชีวิตเรามีค่าและสามารถช่วยผู้อื่นได้อีกด้วย”

(อ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๗)

- การทำให้ผู้อื่นมีความสุข คือ ความสุขที่แท้จริง การทำงานจิตอาสาสามารถช่วยให้ผู้เข้าร่วมตระหนักถึงความสุขจากการเป็นผู้ให้

“มีเวลาอยู่กับตัวเอง ทบทวนว่าวันนี้กำลังทำอะไรอยู่ สงบ เยียบ มีสมาธิกับงานที่อยู่ตรงหน้า ทำให้ดีมีคุณภาพใช้งานได้ ผู้รับมีความสุขได้เห็นสิ่งที่เราทำ เราผู้ให้ก็มีความสุขทันทีที่ได้ทำสิ่งดีๆเพื่อผู้อื่น”

(ม., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“การเสียสละเวลาที่เล็กน้อย แต่สามารถสร้างความสุขที่ยิ่งใหญ่ให้กับผู้อื่นได้ นั่นแหละคือความสุขที่แท้จริง”

(จ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๗)

- เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ ผู้เข้าร่วมหลายคนเกิดความตระหนักถึงความสงบและความสุขจากการมีสติและสมาธิในขณะที่ลงมือทำกิจกรรม

“รู้สึกอิมเม็บ มีความสุข รู้สึกถึงพลังความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำถุงผ้าใส่ยาให้กับเด็กๆ รู้สึกถึงสมาธิที่เกิดขึ้นจากความตั้งใจที่จะเย็บถุงผ้าออกมาให้ดีเพื่อน้องๆ เด็กๆ เมื่อได้รับถุงผ้านี้ไปใช้แล้วจะได้มีความสุข”

(บ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗)

“เมื่อได้มาทำกิจกรรมนี้ทำให้ความเครียดหายไปได้มาก ช่วงเวลาที่ได้ทำสมาธิทำให้จิตว่าง และสามารถจดจ่ออยู่กับสิ่งที่อยู่ตรงหน้าทำให้ได้ค้นพบว่า ชีวิตต้องมีช่วงหยุดพัก ชะลอบ้าง ไม่ต้องรีบเร่งตลอดเวลา”

(บญ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๗)

๔. การเปลี่ยนพฤติกรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรม

จากบันทึกของผู้เข้าร่วม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนหนึ่งมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมที่เอื้อผลดีต่อการใช้ชีวิตและความเข้าใจเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสา

“ลูกคิดกับตัวเองว่าการทำบุญไม่จำเป็นต้องใช้เงินเสมอไป บุญสร้างได้หลายทางมาก เริ่มจากตัวเราก่อน กลับไปจะชวนเพื่อนกับคนในครอบครัวเข้ามาทำกิจกรรมอาสาแบบนี้ก็อีก ถ้าไม่มีเวลา ผมจะเริ่มกวาดขยะบนถนนหน้าบ้าน อย่างน้อยคนเดินผ่านจะได้สบายตาสบายใจ”

(ย., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๘ มีนาคม ๒๕๕๘)

จุดแข็งของกิจกรรม

คณะผู้ประเมินได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาบริบทและปัจจัยต่างๆ ข้างต้นเพื่อค้นหาจุดแข็งของกิจกรรมจิตอาสาระยะสั้น โดยจัดทำการสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

๑. ด้านบุคลากร สามารถจำแนกเป็น ๒ ส่วนด้วยกันคือผู้เข้าร่วมกิจกรรมวิทยากร และเจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรม

- ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีความสนใจทำงานจิตอาสา อีกทั้งยังให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเตรียมตัวและเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการทำกิจกรรม พร้อมทั้งยอมรับและเปิดใจรับฟังความคิดเห็นและเรียนรู้ร่วมกัน
- เจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรม เป็นผู้มีประสบการณ์ดูแลรับผิดชอบกิจกรรมตั้งแต่เริ่มแรก ทำให้เข้าใจระบบขั้นตอนการทำงาน และสามารถออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้เข้าร่วมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังคอยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและให้คำแนะนำในการจัดกิจกรรมแก่องค์กรภาคี
- องค์กรภาคี เป็นองค์กรที่มีประสบการณ์ในการทำงานจิตอาสาเพื่อสังคมมาเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปี และหลายองค์กรยังร่วมงานกับโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาตั้งแต่ระยะเริ่มแรก จึงมีความเข้าใจในขั้นตอนการทำงาน รวมถึงมีเป้าหมายร่วมกันที่ที่อยากเห็นผู้คนในสังคมมีเข้าใจเรื่องการทำบุญที่ถูกต้อง

๒. ด้านกระบวนการ การออกแบบกิจกรรมในปีนี้มีมุ่งเน้นที่จะให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนาผ่านการทำงานจิตอาสาเป็นหลัก พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก รวมถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมผ่านการเขียนบันทึก (Journal) และการแลกเปลี่ยนสนทนาทั้งในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่

๓. สถานที่จัดกิจกรรมและอุปกรณ์ ถึงแม้ว่า สถานที่จัดกิจกรรมจะมีความหลากหลายตามรูปแบบกิจกรรมของแต่ละองค์กร แต่สถานที่หลักในการขับเคลื่อนงานเชิงยุทธศาสตร์กิจกรรมจิตอาสาระยะสั้น คือ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพฯ) ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง มีอากาศถ่ายเทสะดวกและบรรยากาศแวดล้อมด้วยธรรมชาติ นับว่ามีความเหมาะสมและลงตัวกับกิจกรรมที่ต้องมีการเคลื่อนไหวและใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ นอกจากนี้ การ

เลือกใช้อุปกรณ์แบบพกพาที่สามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวก ยังเป็นปัจจัยเอื้อสนับสนุนต่อการจัดกิจกรรมรูปแบบการนั่งที่เป็นการนั่งแบบล้อมวงในการสนทนา

ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในอนาคตต่อไป

๑. การจัดกิจกรรมจิตอาสาระยะสั้นอย่างต่อเนื่อง จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม คณะผู้ประเมิน พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมนี้ นอกจากเรียนรู้และเข้าใจเรื่องการทำบุญมากขึ้น ยังเกิดการตระหนักถึงคุณค่าของตนเองที่เริ่มต้นจากการเป็นผู้ให้ อันนำไปสู่ความเบิกบานและความสงบภายในจิตใจ
๒. การรวบรวมกิจกรรม เนื่องจากลักษณะการจัดกิจกรรมฉลาดทำบุญกับสวน โมกข์และกิจกรรมฉลาดทำบุญในวาระทางศาสนามีความคล้ายคลึง อีกทั้งยังมีการใช้พื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ร่วมกัน คณะผู้ประเมินจึงเสนอให้มีการรวบรวมกิจกรรมเป็นกิจกรรมเดียวกัน เหตุเพราะจำนวนครั้งของการจัดกิจกรรมมีไม่ประเด็นหลักในการที่จะทำให้เกิดความรับรู้และเข้าใจแนวคิดเรื่องการทำบุญที่ถูกต้อง แต่คุณภาพของเนื้อหา รูปแบบกิจกรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้เข้าร่วมและวิธีการนำเสนอต่างหากที่เป็นแรงจูงใจสำคัญในการดึงดูดความสนใจของผู้คน
๓. การเสริมแรงยกระดับผู้เข้าร่วมกิจกรรมผู้จัดกิจกรรม จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม คณะผู้ประเมิน พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่มาร่วมกิจกรรมอยู่เป็นประจำและมีความตั้งใจที่อยากจะช่วยเหลืองานในฐานะผู้จัด จึงเป็นการสมควรที่จะจัดให้มีการพบปะพูดคุยเพื่อเชิญชวนบุคคลเหล่านี้เข้ามาเป็นแนวร่วมในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมฉลาดทำบุญ โดยอาจเริ่มจากการเข้ามาเป็นกองหนุนเสริมในการจัดกิจกรรม พร้อมทั้งเชิญชวนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาศักยภาพและพัฒนาความเข้าใจเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสา เมื่อเกิดความชำนาญและเข้าใจถึงหัวใจของการทำงานเป็นอย่างดีแล้ว จึงควรผลักดันยกระดับให้บุคคลเหล่านี้ได้ลองเป็นผู้จัดกิจกรรมย่อย เพื่อเป็นการสร้างทรัพยากรบุคคลสำหรับการขับเคลื่อนงานในระยะยาว

ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงแนวทางสำหรับการพัฒนากิจกรรมในอนาคต คณะทำงานโครงการฯควรพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๒. จิตอาสาระยะยาว (ต่อเนื่อง)

คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้มีการวางแผนจัดกิจกรรม ๒ กิจกรรม คือ ๑) โครงการอาสาข้างเตียง ๒) จิตอาสาพาเข้าวัด เพื่อนำไปสู่การตอบโจทย์วัตถุประสงค์ทั้ง ๔ ข้อของแผนงาน ธรรมรงค์และสื่อสารสังคม โดยมีผลการประเมินของทั้ง ๒ รูปแบบกิจกรรม ดังต่อไปนี้

รูปแบบกิจกรรมที่ ๑ โครงการอาสาข้างเตียง

ในการประเมินโครงการนี้ คณะผู้ประเมินได้เข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม สัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม รวมถึงศึกษาและเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม จากนั้นนำสิ่งที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกนำเสนอพร้อมกับการบรรยายให้เห็นภาพ โดยมุ่งเน้นพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินโครงการ ได้แก่ บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (วิทยากร ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เจ้าหน้าที่ดูแลโครงการ) หลักสูตรหรือแผนการดำเนินงาน สภาพแวดล้อม สถานที่จัดกิจกรรม ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ถึงจุดแข็งและสิ่งที่ควรปรับปรุง รวมถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อของโครงการ คือ

๑. เพื่อส่งเสริมให้บุคคลทั่วไปได้มีโอกาสบำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวมโดยการทำงานอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ป่วย
๒. เพื่อให้อาสาสมัครเกิดการเรียนรู้ทางด้านชีวิต ความเจ็บและความตายผ่านกิจกรรมการเยี่ยมผู้ป่วยอย่างต่อเนื่อง
๓. พัฒนารูปแบบการจัดระบบงานอาสาสมัครดูแลจิตใจผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายในโรงพยาบาล

ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า

การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับความเหมาะสมของบุคลากรและทรัพยากรต่างๆ ได้แก่ งบประมาณ เจ้าหน้าที่โครงการ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี และหลักสูตรหรือแผนการดำเนินงาน รวมทั้งสิ่งต่างๆที่เป็นปัจจัยและส่งผลต่อการจัดกิจกรรม ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

๑. บุคลากรและผู้เข้าร่วมโครงการ

(๑) ผู้เข้าร่วมโครงการ

(๑.๑) การรับสมัครและคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ

โครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้ทำการเปิดรับสมัครผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมผ่านระบบเว็บไซต์ (Website) ธนาคารจิตอาสา นอกจากนี้ยังทำ

การรับสมัครผ่านเว็บไซต์ (Website) ของแผนงานเผชิญความตายอย่างสงบ รวมถึงการส่งจดหมายการแจ้งข่าวไปยังผู้ที่เคยแจ้งความประสงค์ไว้

โดยทำการคัดเลือกจากการให้ผู้ที่สนใจเขียนจดหมายแนะนำตัว โดยมีหัวข้อดังนี้ คือ ชื่อ นามสกุล อายุ อาชีพ หมายเลขโทรศัพท์ สาเหตุหรือแรงบันดาลใจในการเป็นอาสาสมัครดูแลผู้ป่วย ความเข้าใจต่อการเป็นอาสาข้างเตียง มุมมองความเจ็บป่วยและความตาย และวัน เวลาที่สะดวกในการเยี่ยมผู้ป่วย โดยเงื่อนไขของโครงการอาสาข้างเตียง ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องเยี่ยมผู้ป่วยอย่างน้อย อาทิตย์ละ ๑ วัน ตลอดระยะเวลา ๓ เดือน รวมถึงจะต้องเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนที่จะจัดเดือนละ ๑ ครั้งเพื่อร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน

อนึ่ง โครงการทำการเปิดอาสาข้างเตียงจำนวน ๓ รุ่น โดยมีรายละเอียดและจำนวนของผู้เข้าร่วมดังนี้ ๑) รุ่นที่ ๑ อาสาสมัครบุคคลทั่วไปจำนวน ๘ คน จัดกิจกรรมอาสารับฟังผู้ป่วยผู้ใหญ่เรื้อรังและระยะสุดท้าย ที่โรงพยาบาลตำรวจ ในเดือนตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗ ๒) รุ่นที่ ๒ อาสาสมัครบุคคลทั่วไปจำนวน ๕ คน จัดกิจกรรมอาสารับฟังผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายที่สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี ในเดือนตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗ และ ๓) รุ่นที่ ๓ อาสาสมัครบุคคลทั่วไปจำนวน ๗ คน จัดกิจกรรมศิลปะให้กับเด็กป่วยโรคเลือดที่หน่วย OPD เด็กโรคเลือด สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี ในเดือนตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗

(๑.๒) ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

จากข้อมูลในใบสมัครและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถจำแนกออกเป็น ๒ กลุ่มหลัก คือ ๑) กลุ่มที่สนใจทำงานจิตอาสา และ ๒) กลุ่มที่สนใจดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย

ช่วงอายุของผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่อยู่ที่ ๓๐-๔๐ ปี จำนวน ๑๐ คน รองลงมาคือช่วงอายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๖ คน ช่วงอายุ ๔๐-๖๐ ปี จำนวน ๓ คน และอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๑ คน จากการสังเกตพบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ ๓๐ ปีขึ้นไปจะเป็นผู้ที่เวลาเข้าเยี่ยมผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา ๓ เดือน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท รองลงมาคืออาชีพอื่นๆที่หลากหลาย เช่น เกษษกร วิศวกร โยธา กราฟฟิคดีไซน์เนอร์ ธุรกิจส่วนตัว รวมถึงข้าราชการบำนาญและนักศึกษา โดยระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ คือระดับปริญญาตรี และรองลงมาคือระดับปริญญาโท

(๑.๓) ต้นทุนและแรงจูงใจในการเข้าร่วมโครงการ

ผู้เข้าร่วมโครงการมีแรงจูงใจในการทำกิจกรรมอาสาข้างเตียงจากความ ต้องการที่อยากได้รับประสบการณ์การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายประกอบกับต้นทุน เดิมที่มีความสนใจในการทำงานจิตอาสา

“ตั้งแต่ได้เห็นประกาศในธนาคารจิตอาสา ก็รู้สึกดีใจที่จะได้ทำในสิ่งที่
อยากทำมาตั้งแต่ช่วงที่ออกจากงาน”

(ช., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ไม่ระบุวันที่เขียน)

“สมัครเป็นอาสาข้างเตียงผ่านเว็บไซต์ (Website) ธนาคารจิตอาสา มีความ
สนใจเรื่องการทำงานจิตอาสาและเรื่องมิติชีวิตด้านใน อยากที่จะเข้าถึง
ชีวิตของตนเองและผู้อื่นผ่านการดูแลผู้ป่วยครับ”

(บันทึกผู้ประเมิน, อบรมอาสาข้างเตียง โรงพยาบาลตำรวจ,
๖ กันยายน ๒๕๕๗)

“ส่วนตัวเป็นคนชอบทำบุญและสนใจงานอาสาข้างเตียง ก็เลยสมัคร
กิจกรรมนี้”

(บันทึกผู้ประเมิน, อบรมอาสาข้างเตียงสถาบันสุขภาพเด็ก-
แห่งชาติมหาราชินี, ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗)

(๒) วิทยากร

วิทยากรหลัก คือ คุณเพชรลดา ซึ่งจิตสิริโรจน์ ถือเป็นผู้คร่ำหวอดคนหนึ่งใน
วงการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องเผชิญความตายอย่างสงบและการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย ยิ่ง
ไปกว่านั้น คุณเพชรลดายังเป็นหนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้งโครงการอาสาสมัครข้างเตียงในปี พ.ศ.
๒๕๔๕ พร้อมทั้งเคยดำรงตำแหน่งผู้ประสานงานโครงการและคณะทำงานของเครือข่าย
พุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม ปัจจุบันเป็นวิทยากรบรรยายและจัดอบรมให้ความรู้
เรื่องศิลปะบำบัดและการดูแลจิตใจผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายแก่บุคคลทั่วไปและบุคคล
การทางแพทย์ในโรงพยาบาล อาทิเช่น โรงพยาบาลนครพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

(๓) ผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาล

การดำเนินงานโครงการในปีนี้มีคุณวาลี แม่นยำ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ
สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี และพันตำรวจโทหญิง แพรวพรรณ แดงอุดม

พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลตำรวจ เป็น ๒ บุคคลสำคัญที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้เกิดจิตอาสาขึ้นในโรงพยาบาล เป็นผู้คอยเอื้ออำนวยความสะดวกตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการ เรื่องการติดต่อประสานงานกับแพทย์และหัวหน้าพยาบาลในแต่ละหน่วยเพื่อสร้างความเข้าใจภาพรวมขั้นตอนการทำงาน อีกทั้งยังทำหน้าที่ประสานงานหาผู้ป่วยในหอผู้ป่วย ตลอดจนอำนวยความสะดวกในการจัดเตรียมสถานที่สำหรับอบรมและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ประจำเดือน รวมถึงติดตามแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการตลอดระยะเวลา ๓ เดือน จากการสนทนาทำให้ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า ประสบการณ์การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายประกอบกับการเป็นบุคลากรทางการแพทย์มีส่วนช่วยให้เข้าใจระบบขั้นตอนการทำงานในโรงพยาบาล การเห็นอุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆ รวมทั้งความคาดหวังของผู้เข้าร่วมโครงการและสภาพบรรยากาศที่พอจะคาดการณ์เดาได้ล่วงหน้า

(๔) เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการ

การอำนวยความสะดวกในการเข้ามาทำกิจกรรมของผู้เข้าร่วม เจ้าหน้าที่ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น แม้เจออุปสรรคก็สามารถช่วยเหลือจัดการให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี โดยการดำเนินงานโครงการในปีนี้ คุณฉพร นัยสันต์ ทัศนะทำงานของเครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานโครงการตั้งแต่การรับสมัครผู้เข้าร่วม ประสานงานกับโรงพยาบาลและวิทยากร จัดเตรียมการอบรม จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ประจำเดือน ตลอดจนให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติหน้าที่ตลอดระยะเวลา ๓ เดือน จากการสนทนาทำให้ได้ทราบถึงความปรารถนาดีที่อยากให้ผู้เข้าร่วมโครงการมองเห็นความเท่าเทียม และเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ รวมถึงนำประสบการณ์ที่ได้รับมาใช้สำรวจทบทวนความเข้าใจที่มีต่อชีวิตของตนเอง

๒. การออกแบบโครงการ

แนวทางการดำเนินงานเสมือนแผนที่สำหรับการเดินทาง เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้และบรรลุเป้าหมาย ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

(๑) เนื้อหาโครงการ

โครงการมีการจัดกิจกรรมอบรมเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เข้าร่วมก่อนเข้าเยี่ยมผู้ป่วย โดยเน้นสร้างความเข้าใจและเรียนรู้ทักษะต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับงานอาสาข้างเตียง เช่น ทักษะการรับฟัง การจำลองสถานการณ์ผ่านกิจกรรมบทบาทสมมติ แนวทางในการดูแลจิตใจผู้ป่วย บทบาทอาสาข้างเตียง พร้อมทั้งเรียนรู้จากประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วย

ของอาสาข้างเตียงรุ่นที่ผ่านมา ข้อควรปฏิบัติและข้อควรระวังในการทำบทบาทอาสาข้างเตียง รวมถึงทำความรู้จักหอผู้ป่วย และขั้นตอนการเยี่ยมผู้ป่วย

(๒) แนวคิดการออกแบบโครงการ

การให้และรับเป็นแนวทางที่พุทธทศาคาดหวังให้เกิดขึ้นกับงานจิตอาสา เพราะงานเหล่านี้เริ่มต้นจากสิ่งที่ดี มาจากความคิดของการเป็นผู้ให้ สวนทางกับอีกหลายคนในสังคม ที่พยายามจะกอบโกยและไขว่คว้าจะเป็นผู้รับแต่ฝ่ายเดียว ผู้เข้าร่วมโครงการหลายคนตระหนักว่าแม้ไม่ได้คาดหวังสิ่งใดตอบแทน การให้ด้วยตัวมันเองแล้วก็ได้ผลตอบแทนกลับมาเช่นกัน

- การให้ หัวใจของการทำงานอาสาข้างเตียงอยู่ที่การให้ด้วยการสละเวลา เป็นเพื่อน ให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยเรื้อรัง เปิดโอกาสให้ทั้งผู้ป่วยและญาติได้ระบายความอัดอั้นคับข้องใจ หรือเป็นสื่อกลางเชื่อมข้อมูลให้กับพยาบาลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเยียวยารักษา และบางครั้งก็เป็นเสมือนผู้ประสานเชื่อมโยงให้กับญาติและครอบครัวได้เข้าใจผู้ป่วยได้มากขึ้น และการให้ ไม่ได้มาจากความต้องการของตนเองเป็นตัวตั้ง แต่เป็นการทำความเข้าใจความปรารถนาของผู้ป่วย ด้วยลดตัวตนอันจะนำไปสู่การรับฟังอย่างแท้จริง

- การรับ ได้รับความรู้สึกภาคภูมิใจและมีคุณค่าในการช่วยเหลือผู้มีความทุกข์ รับ ความเข้มแข็งอดทนของผู้ป่วยที่สามารถมีความสุขและมีรอยยิ้มได้แม้ความเจ็บป่วยมาเยือน ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าของตนเองมีเพียงเล็กน้อย และรับมิตรภาพระหว่างเพื่อนอาสาข้างเตียง แพทย์และพยาบาล รับ อื่นๆ อีกมากมายนับไม่ถ้วน และการรับที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง คือ การรับที่ก่อให้เกิดการเติบโตภายในของตัวอาสาข้างเตียงเอง เปิดโอกาสให้ตนเองได้เรียนรู้และเข้าใจผ่านสถานการณ์ที่ผันแปรของผู้ป่วย ดังนั้นความประสบความสำเร็จในการทำงานอาสาสมัครดูแลผู้ป่วยจึงไม่ใช่การทำให้ผู้ป่วยยิ้มมีความสุขตลอดเวลา แต่เป็นการเข้าใจผู้ป่วย เข้าใจตนเอง และเข้าใจกับความไม่แน่นอนของชีวิตนั่นเอง (เพ็ชรลดา ซึ่งศิริโรจน์, ๒๕๕๖)

(๓) วิธีการดำเนินโครงการ

ก่อนเริ่มดำเนินงานโครงการ ได้มีการจัดประชุมวางแผนงานร่วมกับพยาบาลประสานงานกลาง พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย และพยาบาลประจำหอผู้ป่วย เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันในภาพรวมและขั้นตอนการทำงาน รวมถึงทำจดหมายชี้แจงถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลเพื่อให้รับทราบการดำเนินงานตลอดระยะเวลา ๓ เดือนของโครงการ

จัดเวทีปฐมนิเทศชี้แจงรายละเอียดทั้งหมดในการทำงานอาสาข้างเตียง ข้อกำหนดของโรงพยาบาล รวมทั้งคุณสมบัติและรายละเอียดต่างๆ ในการทำงานอาสาข้างเตียง เพื่อเป็นข้อมูลก่อนที่จะให้ผู้เข้าร่วมตัดสินใจว่าจะทำงานนี้หรือไม่ ซึ่งยังอยู่ในขั้นตอนที่ยังสามารถยกเลิกได้ก่อนที่จะเข้าสู่การอบรมเตรียมความพร้อม

การอบรมเตรียมความพร้อมเป็นลักษณะของการอบรมเชิงปฏิบัติการ(Workshop) ที่เน้นให้ลงมือปฏิบัติเพื่อสัมผัสกับประสบการณ์จริงด้วยตนเองผสมผสานกับการบรรยาย ทอดแทรกความรู้เรื่องทักษะต่างๆ ข้อควรปฏิบัติและข้อควรระวังในการทำบทบาทอาสาข้างเตียง รวมถึงขั้นตอนการเยี่ยมผู้ป่วย โดยผู้เข้ารับการอบรมประกอบด้วยผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ หัวหน้าพยาบาล และพยาบาลประจำหอผู้ป่วย

การคัดเลือกผู้ป่วยจะทำการเลือกผู้ป่วยระยะสุดท้ายหรือผู้ป่วยเรื้อรังที่ต้องพักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลเป็นระยะเวลานานกว่า ๓ เดือน โดยทำการชี้แจงรายละเอียด และขอความสมัครใจยินยอมจากทั้งตัวผู้ป่วยเอง ญาติและแพทย์เจ้าของไข้

ตลอดระยะเวลา ๓ เดือนที่ผู้เข้าร่วมโครงการทำการลงเยี่ยมผู้ป่วย โครงการได้กำหนดให้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการทำงานอาสาข้างเตียง รวมถึงระดมความคิดเห็นแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการ วิทยากร เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการ ผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาลและพยาบาลประจำหอผู้ป่วยผ่านการทำงานศิลปะ และการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งมีหัวข้อที่วางไว้แต่ละครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ ๑. ความรู้สึกที่ไปเยี่ยมผู้ป่วยครั้งแรก

ครั้งที่ ๒. เรื่องที่เราประทับใจ

ครั้งที่ ๓. หลังจากทำงานอาสาข้างเตียงจนครบระยะเวลา ๓ เดือน เราเรียนรู้อะไรบ้าง

นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำแบบประเมินผลการอบรมเตรียมพร้อม และแบบประเมินผลโครงการ เพื่อสำรวจความคิดเห็นและสิ่งที่ได้เรียนรู้จากทั้งผู้เข้าร่วมโครงการ พยาบาลประจำหอผู้ป่วย และผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาล และนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางปรับปรุงการดำเนินงานโครงการครั้งถัดไป

(๔) เทคนิควิธีการดำเนินงาน

ลักษณะของการดำเนินงานเน้นไปในรูปแบบการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ที่มีการเปิดพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกหรือสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ตลอดจนการสร้างบรรยากาศผ่อนคลายเป็นกันเอง เช่น การพูดคุยหยอกล้อระหว่างกัน นอกจากนี้ ยังได้มีการนำกิจกรรมสนทนาการมาใช้ในช่วงการอบรม

เตรียมความพร้อม เพื่อสร้างความคุ้นเคยและเชื่อมร้อยสัมพันธ์ระหว่างวิทยากร เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการ ผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาล พยาบาลประจำหอผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมโครงการด้วยกัน รวมถึงเรียกรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ เพื่อเอื้อให้เกิดแรงกระตุ้นและบรรยากาศที่เหมาะสมในการเรียนรู้

(๕) ระยะเวลาการดำเนินการ

คณะทำงานโครงการอาสาข้างเตียงได้มีกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานทั้งสิ้น ๗ เดือน ตั้งแต่เดือน มิถุนายน ถึง ธันวาคม ๒๕๕๗ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนตามตารางดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ ตารางกำหนดการระยะเวลาการดำเนินโครงการอาสาข้างเตียง ปี ๒๕๕๗

เดือน	ขั้นตอนการดำเนินการ
มิถุนายน-กรกฎาคม ๒๕๕๗	- ประสานงานและวางแผนงานกับแพทย์และพยาบาล - ประชาสัมพันธ์รับอาสาสมัครรุ่นที่ ๑ และ ๒
สิงหาคม ๒๕๕๗	- คัดเลือกอาสาสมัครและปฐมนิเทศ
กันยายน ๒๕๕๗	- อบรมอาสาสมัครร่วมกับพยาบาล ๒ วัน
ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗	- อาสาสมัครเยี่ยมผู้ป่วยอาทิตย์ละ ๑ วัน ต่อเนื่องตลอด ๓ เดือน - ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับแพทย์และพยาบาลรวม ๓ ครั้ง - ประชุมเพื่อประเมินงานร่วมกับแพทย์และพยาบาล
กรกฎาคม ๒๕๕๗	- ประสานงานและวางแผนงานกับแพทย์และพยาบาล - ประชาสัมพันธ์รับอาสาสมัครรุ่นที่ ๓
สิงหาคม ๒๕๕๗	- คัดเลือกอาสาสมัครและปฐมนิเทศ
กันยายน ๒๕๕๗	- อบรมอาสาสมัครร่วมกับพยาบาล ๒ วัน
กันยายน-พฤศจิกายน ๒๕๕๗	- อาสาสมัครเยี่ยมผู้ป่วยอาทิตย์ละ ๑ วัน ต่อเนื่องตลอด ๓ เดือน - ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับแพทย์และพยาบาลรวม ๓ ครั้ง - ประชุมเพื่อประเมินงานร่วมกับแพทย์และพยาบาล
ตุลาคม ๒๕๕๗	- อบรมพัฒนาศักยภาพด้านศิลปะบำบัดให้กับอาสาสมัครทั้งสามรุ่น โดยคัดเลือกอาสาสมัครที่ทำต่อเนื่อง ๑๕ คน
ธันวาคม ๒๕๕๗	ทำรายงานสรุปการดำเนินงานโครงการฯ

ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมโครงการทุกคนจะต้องเข้ารับการอบรมเตรียมความพร้อมเข้าสู่กระบวนการลงปฏิบัติการเยี่ยมผู้ป่วยเป็นระยะเวลา ๒ วัน โดยมีเนื้อหาการอบรมดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๔ ตารางกิจกรรมการอบรมเตรียมความพร้อมผู้เข้าร่วมโครงการอาสาข้างเตียง

วันแรกของการอบรมเตรียมความพร้อม	
เวลา	กิจกรรม
๐๘.๓๐ น. – ๐๙.๐๐ น.	ลงทะเบียน
๐๙.๐๐ น. – ๐๙.๓๐ น.	แนะนำโครงการ
๐๙.๓๐ น. – ๑๐.๓๐ น.	ทักษะการรับฟัง
๑๐.๓๐ น. – ๑๐.๔๕ น.	อาหารว่าง
๑๐.๔๕ น. – ๑๒.๐๐ น.	แนวทางการดูแลจิตใจผู้ป่วย
๑๒.๐๐ น. – ๑๓.๐๐ น.	อาหารกลางวัน
๑๓.๐๐ น. – ๑๓.๓๐ น.	กิจกรรมสัมพันธ์
๑๓.๓๐ น. – ๑๔.๔๕ น.	บทบาทสมมติ
๑๔.๔๕ น. – ๑๕.๐๐ น.	อาหารว่าง
๑๕.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.	บทบาทอาสาสมัคร

วันที่ ๒ ของการอบรมเตรียมความพร้อม

เวลา	กิจกรรม
๐๙.๐๐ น. – ๐๙.๓๐ น.	Check-in และกิจกรรมสัมพันธ์
๐๙.๓๐ น. – ๑๐.๓๐ น.	กิจกรรมชีวิตและความตาย
๑๐.๓๐ น. – ๑๐.๔๕ น.	อาหารว่าง
๑๐.๔๕ น. – ๑๒.๐๐ น.	กิจกรรมชีวิตและความตาย (ต่อ)
๑๒.๐๐ น. – ๑๓.๐๐ น.	อาหารกลางวัน
๑๓.๐๐ น. – ๑๓.๓๐ น.	กิจกรรมสัมพันธ์
๑๓.๓๐ น. – ๑๔.๓๐ น.	ประสบการณ์การดูแลผู้ป่วย ข้อควรปฏิบัติและข้อควรระวัง
๑๔.๓๐ น. – ๑๕.๓๐ น.	เรียนรู้ห่อผู้ป่วย และขั้นตอนการเยี่ยมผู้ป่วย
๑๕.๓๐ น. – ๑๖.๐๐ น.	เยี่ยมห่อผู้ป่วย / ปิดวง

นอกจากนี้ โครงการได้กำหนดให้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน ในช่วงตลอดระยะเวลา ๓ เดือนที่ผู้เข้าร่วมโครงการทำการลงเยี่ยมผู้ป่วยในโรงพยาบาล

๓. สภาพแวดล้อมในการจัดโครงการ

สภาพแวดล้อมถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวิทยากร เจ้าหน้าที่และผู้เข้าร่วมโครงการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันประกอบไปด้วย สถานที่ การจัดรูปแบบพื้นที่ ในการดำเนินกิจกรรม การใช้สื่อการสอน และการใช้สื่ออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

(๑) สถานที่จัดโครงการ

โรงพยาบาลตำรวจและสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินีเป็น ๒ พื้นที่หลัก สำหรับการดำเนินโครงการในปีนี้ โดยพื้นที่หลักในการทำงานอาสาข้างเตียง คือ หอพักผู้ป่วย อย่างไรก็ตาม ผู้ประสานงานของแต่ละโรงพยาบาลได้มีการจัดสรรสถานที่สำหรับการอบรมเตรียมความพร้อมและจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- โรงพยาบาลตำรวจ มีการใช้ห้องประชุมชั้น ๑ อาคารหอพักพยาบาล เป็นสถานที่จัดอบรมเตรียมความพร้อม ซึ่งเป็นพื้นที่เปิดโล่ง มีหน้าต่างแบบบานกระจกเลื่อนอยู่รอบบริเวณห้อง จึงทำให้มีอากาศถ่ายเทสะดวก อีกทั้งยังปราศจากคนและเสียงรบกวน ซึ่งมีส่วนเอื้อต่อสมาธิและบรรยากาศการเรียนรู้เป็นอย่างดี

สถานที่สำหรับการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือนมีการสลับใช้สถานที่ระหว่างห้องประชุมชั้น ๑ อาคารหอพักพยาบาล กับ ห้อง ๑๔๒๔ ชั้น ๑๔ อาคารเฉลิมพระเกียรติ รัชกาลที่๙ โดยลักษณะของห้อง ๑๔๒๔ เป็นห้องประชุมขนาดเล็ก มีเครื่องปรับอากาศและห้องน้ำในตัว ๑ ห้อง ซึ่งถือว่ามีความเหมาะสม หากต้องจัดกิจกรรมที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมาก

- สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี มีการใช้ห้องประชุมชั้น ๑๓ อาคารสถาบันสุขภาพเด็กฯ เป็นสถานที่จัดอบรมเตรียมความพร้อมและจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน โดยสถานที่นี้เป็นห้องประชุมปิดขนาดใหญ่ มีเครื่องปรับอากาศและพื้นที่เพียงพอสำหรับการรองรับผู้เข้าร่วมจำนวนมาก

(๒) การจัดสรรพื้นที่

ในส่วนของการอบรมเตรียมความพร้อม มีการจัดสรรพื้นที่ในลักษณะของการนั่งพื้นล้อมวงสนทนา พร้อมทั้งมีการจัดเก้าอี้เสริมสำหรับผู้เข้ารับการอบรมที่เป็นผู้สูงอายุ ถือเป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติและมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน อีกทั้งยังสะดวกต่อการปรับเปลี่ยนพื้นที่จัดกิจกรรมได้หลากหลาย ทั้งการสนทนาเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อยหรือกิจกรรมสนทนาการ

ในส่วนของพื้นที่เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน จะเป็นการจัดพื้นที่แบบนั่งล้อมวงสนทนา ซึ่งมีการสลับกันระหว่างการนั่งบนพื้นกับการนั่งเก้าอี้ประชุม จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมพบว่า การจัดพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกับกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

อนึ่ง พื้นที่ในการลงทำงานเชื่อมผู้ป่วย คือ หอพักผู้ป่วยตามอาคารต่างๆ ของโรงพยาบาล ซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติจริงของบุคลากรทางแพทย์มีส่วนช่วยให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของแพทย์และพยาบาลมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ ๔.๒ การจัดพื้นที่ในการดำเนินโครงการอาสาข้างเตียง

ซ้าย เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน โรงพยาบาลตำรวจ โดยจัดรูปแบบการนั่งพื้นล้อมวงสนทนา (ถ่ายเมื่อ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๗)

ขวา เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี โดยจัดรูปแบบการนั่งเก้าอี้ประชุมหันหน้าเข้าหากัน (ถ่ายเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

๔. อุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินโครงการ

คณะทำงานโครงการฯ มีการจัดเตรียมอุปกรณ์กล้องถ่ายภาพและเทปอัดเสียง เพื่อถอดบันทึกบทสนทนาในแต่ละครั้ง รวมถึงอุปกรณ์จำเป็นที่ใช้ในการทำกิจกรรม เช่น กระดาษเปล่า สำหรับใช้ในการเขียนบันทึก ป้ายชื่อ และอุปกรณ์ทำงานศิลปะไว้ให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการทุกคน

ผลการประเมินกระบวนการ

๑. การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมโครงการ

จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของคณะผู้ประเมินพบว่ากระบวนการดำเนินงานของโครงการอาสาข้างเตียงสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมผ่านการลงมือปฏิบัติภารกิจจริง อีกทั้งยังเน้นกิจกรรมเรื่องการรับฟัง ถือเป็นเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนความรู้สึกและความคิดเห็นระหว่างกัน ตั้งแต่จับคู่ ๒ คน จับกลุ่ม ๔ คน และการนั่งพูดคุยแลกเปลี่ยนในกลุ่มใหญ่ มีผลให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนได้เปิดใจรับฟังและเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของเพื่อนผู้เข้าร่วม รวมถึงแพทย์และพยาบาลมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้กลับมาสำรวจทบทวนตนเองอีกเช่นกัน

“การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ๆ น้อย ๆ ทำให้พี่ได้กลับมาสำรวจตัวเองด้วยนะ มากกว่านั้นคือ รู้ว่าคนอื่นคิดยังไง เขามีสุขมีทุกข์คล้ายๆกับเรา พี่ว่าคืนที่เราได้มาคุยกัน ฟังเรื่องของเขา พี่ก็เข้าใจเขามากขึ้น เข้าใจความหนักใจของพยาบาลด้วย พี่ก็เอ๊ะ พยาบาลกับหมอก็ค้นแบบเราๆนี่แหละ เพื่อน ๆ น้อย ๆ ที่เยี่ยมผู้ป่วยก็เชื่อว่าจะไม่เจอปัญหา พอได้ฟังกัน มันสบายใจขึ้น เรามีปัญหาด้วยกันทุก อย่างน้อยเราก็ไม่ได้เจอปัญหาอยู่คนเดียว คุยกันก็เลยเข้าใจว่า ปัญหาไม่ได้ใหญ่เพียงแต่เราเพิ่งเคยเจอ เจอบ่อยๆก็ชิน”

(บันทึกผู้ประเมิน, เวทีแลกเปลี่ยนประจำเดือน, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๖)

นอกจากนี้วิทยากร ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับผู้เข้าร่วมโครงการผ่านการตั้งคำถามปลายเปิด การกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้กลับมาใคร่ครวญตนเอง รวมถึงสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายและเป็นมิตร เป็นการสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้แก่ผู้เข้าร่วม โครงการที่จะกล้าแสดงความรู้สึกและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อันนำไปสู่การยกระดับความสัมพันธ์ซึ่งเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

๒. ความเหมาะสมของโครงการ

กระบวนการดำเนินงานที่มุ่งเน้นทักษะเรื่องการรับฟังและการสื่อสารและการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง สามารถตอบโจทย์วัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดการเรียนรู้ถึงคุณค่าของงานอาสาข้างเตียง รวมถึงเกิดการเรียนรู้ชีวิตและความตายผ่านการเยี่ยมผู้ป่วยอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือนยังส่งผลดีต่อการพัฒนาระบบจิตอาสาในการดูแลผู้ป่วยเรื้อรังและผู้ป่วยระยะสุดท้ายในโรงพยาบาลให้เกิดการประสานความร่วมมือที่ราบรื่นยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ ผู้เข้าร่วมเกิดความพึงพอใจจากการได้เข้าร่วมโครงการและเห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น

๓. การเสริมแรง

คณะทำงานโครงการฯมีการนำหลักแนวคิดการเสริมแรงทางสังคมมาใช้ในการดำเนินโครงการทั้งช่วงการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเยี่ยมผู้ป่วยและการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมมีการพัฒนาทักษะการเปิดใจและรับฟัง การทบทวนตนเอง และสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการจัดกิจกรรม ซึ่งในการดำเนินโครงการได้แสดงให้เห็นถึงการใช้ตัวเสริมแรงต่างๆ ดังนี้

(๑) ความสัมพันธ์อันดีระหว่างวิทยากรกับผู้เข้าร่วมโครงการ

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสนทนาพูดคุยกับวิทยากรและผู้เข้าร่วมโครงการ คณะผู้ประเมินพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีการพูดคุยหยอกล้อกับวิทยากรอย่างเป็นกันเอง อีกทั้งยังมีการชวนวิทยากรรับประทานอาหารร่วมกัน ขณะเดียวกันวิทยากรก็พยายามจัดหาอาหารและขนมที่น่าจะถูกปากและถูกใจผู้เข้าร่วมโครงการ

“พี่เพี้ย (วิทยากร) หอบอุปรณ์ทำงานศิลปะยังไม่พอ มีหัวขนมมาเติมมืออีก ขนมเพียบแบบนี้ น่าจะถูกใจผู้เข้าร่วม”

(บันทึกผู้ประเมิน, เวทีแลกเปลี่ยนประจำเดือน, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“ผู้เข้าร่วมโครงการหลายคนบอกว่า พี่เพี้ยเป็นคนคุยสนุก คุยด้วยแล้วไม่เครียด แถมได้ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วย”

(บันทึกผู้ประเมิน, เวทีแลกเปลี่ยนประจำเดือน, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๗)

(๒) การสะท้อนแลกเปลี่ยนมุมมองซึ่งกันและกัน

วิทยากรได้มีการสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการ เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการ ผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาลและพยาบาลประจำหอผู้ป่วยในเรื่องการรับฟังอย่างลึกซึ้ง รวมถึงการสร้างบรรยากาศให้เกิดการร่วมแบ่งปันประสบการณ์

ความรู้สึกและความคิดเห็น แพทย์ ถือว่ามีความสำคัญต่อการสร้างสัมพันธภาพและเข้าใจซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังเอื้อให้เกิดความร่วมมือแรงร่วมใจที่จะมอบการดูแลที่ดีที่สุดให้กับผู้ป่วยและญาติ

ผลการดำเนินกิจกรรม

๑. ความพึงพอใจและความประทับใจของผู้เข้าร่วมโครงการ

(๑) ความพึงพอใจต่อวิทยากร

ผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้สึกที่ดีและพึงพอใจในวิทยากรว่ามีความเป็นกันเองและเป็นผู้มีความรู้จริงในเรื่องการทำงานอาสาข้างเตียงและดูแลด้านจิตใจของผู้ป่วยระยะสุดท้าย

“คุณเพียงมีความรู้เยอะมาก เรื่องเล่าประสบการณ์ของอาสาข้างเตียงรุ่นๆ ก่อน ก็เลยทำให้รู้ว่า คุณเพียงต้องทำงานอย่างหนักในการทำให้อาสาแบบพวกเราสามารถดูแลผู้ป่วยอย่างถูกต้อง จะได้ช่วยแบ่งเบาภาระของน้องๆพยาบาล”

(บันทึกผู้ประเมิน, อบรมอาสาข้างเตียงโรงพยาบาลตำรวจ,

๖ กันยายน ๒๕๕๗)

“ขอบคุณพี่เพียงมากครับ อบรมไม่เคยเลย พี่เพียงตก ผมได้ความรู้เยอะมากจากที่ฟังพี่เพียงเล่าประสบการณ์ของอาสารุ่นๆ ก่อน แถมยังได้รู้เรื่องว่าจะดูแลจิตใจผู้ป่วยอย่างไรที่ทำให้เขามีความสุขในช่วงก่อนจะจากโลกนี้ไป”

(บันทึกผู้ประเมิน, อบรมอาสาข้างเตียงสถาบันสุขภาพเด็ก-

แห่งชาติมหาราชินี, ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗)

(๒) ความพึงพอใจต่อเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการ

ผู้เข้าร่วมโครงการหลายคนมีความรู้สึกประทับใจต่อเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการในการดูแลเอาใจใส่ทุกคนเป็นอย่างดี

“น้องอู๋เอาใจใส่ดี ที่มาประชุมทุกครั้งก็มีน้ำมีขนมให้กินเยอะแยะเลย แจ่มเดือนด้วยนะว่านัดประชุมวันไหนก็โหมง มีส่งแผนที่มาให้ด้วย”

(บันทึกผู้ประเมิน, เวทีแลกเปลี่ยนประจำเดือน, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๗)

๒. ความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้เข้าร่วมที่มีต่อโครงการ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม ผลปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีทัศนคติในแง่บวก เกิดความรู้สึกที่ดีที่ได้เข้าร่วมโครงการและได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์จากการทำงานอาสาข้างเตียง

“กิจกรรมบทบาทสมมุติและกิจกรรมเปิดไฟทำให้เข้าใจกระบวนการทำงานและได้แนวคิดในการทำงานอาสาข้างเตียงมากขึ้น...เราดีใจและภูมิใจว่าการที่มาทำจิตอาสาข้างเตียงนี้มีประโยชน์...ขอบคุณเครือข่ายพุทธิกาที่ทำให้เราได้มีโอกาสทำบุญอีกรูปแบบหนึ่งกับกิจกรรมอาสาข้างเตียง”

(ช., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๗)

“ขอขอบคุณ โครงการอาสาข้างเตียงของเครือข่ายพุทธิกาฯ และพี่ๆ พยาบาล โรงพยาบาลตำรวจมาในที่นี่ที่ให้โอกาสผมมาทำหน้าที่อาสาสมัคร”

(ต., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ไม่ระบุวันที่)

๓. ความคิดเห็นและความรู้สึกของเจ้าหน้าที่ผู้ประสานภายในโรงพยาบาลและพยาบาลที่มีต่อโครงการ

จากการเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนประจำเดือนและการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกในบุคคล คณะผู้ประเมินพบว่า เจ้าหน้าที่ผู้ประสานภายในโรงพยาบาลและพยาบาลประจำหอผู้ป่วยมีความรู้สึกชื่นชมต่อเครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธรศาสนาและสังคมในการสร้างสรรค์โครงการดีๆ แบบโครงการอาสาข้างเตียง เหตุเพราะโครงการนี้สามารถช่วยผู้เข้าร่วมโครงการเข้าใจเรื่องการทำบุญที่มากกว่าการให้ทาน อีกทั้งยังเป็นทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นอย่างแท้จริง

“พอมีจิตอาสาเข้ามา เขาสามารถมาช่วยสืบทอดแทนเราได้ ว่าผู้ป่วยต้องการอะไรจริงๆ ซึ่งบางที่เขาไม่สามารถมาบอกพยาบาลได้ พยาบาลก็ไม่ได้ไปถามตรงนั้นอีก พอมีจิตอาสาเข้ามา เลยเหมือนเป็นตัวเชื่อมระหว่างพยาบาลกับคนไข้ด้วย อาสาเนี่ยมองว่าอาจไม่ค่อยได้ช่วยอะไรเท่าไร แต่แค่การมารับฟังคนไข้เนี่ยก็เป็นการช่วยแล้วนะ เป็นการให้เขา

ได้ระบาย คำต้องการคนที่รับฟัง จริงๆ มัน ไม่ใช่เรื่องของโรคเลยนะ
ศัพท์พระอะไรก็ไม่รู้ เฆาระบาย ได้คุย ก็มีมีความสุข”

(สัมภาษณ์ผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาลและพยาบาลประจำหอผู้ป่วย
โรงพยาบาลตำรวจแบบเชิงลึกในบุคคล, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖)

“การเป็นจิตอาสาไม่จำเป็นว่า คือการทำบุญไม่จำเป็นต้องใส่บาตรอย่าง
เดียว ยังมีวิธีการอื่นแบบนี้ โดยการใช้แรง ใจ โดยการใช้คุณสมบัติที่
เค้ามีอยู่มาทำประโยชน์ ดีค่ะดี เห็นด้วยฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา เพราะ
การเป็นจิตอาสาเป็นสิ่งที่ดีและไม่ให้ประเทศเราประเทศเดียว ทั่วโลกก็มี
จิตอาสา...ส่วนตัวได้เรียนรู้จักคนมากขึ้น คนที่มาตั้งใจดีมากเลยนะ ทุก
คน รู้เลยว่าเค้ามีเจตนาดีมาก เวลาได้กลุ่มพวกนี้ เรายังจะได้เพื่อนอีกกลุ่ม
หนึ่ง ซึ่งมีจิตใจที่ดีที่ต้องการให้กับสังคมโดยที่ไม่ได้หวังอะไร ทั้งที่เรา
ไม่ได้ให้อะไรเค้าเลย”

(สัมภาษณ์ผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาลและพยาบาลประจำหอ-
ผู้ป่วยอาคารสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินีแบบเชิงลึกในบุคคล,
๓ เมษายน ๒๕๕๘)

๔. ข้อค้นพบที่ผู้เข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วมโครงการ สามารถสรุปข้อค้นพบที่
หลากหลายจากประสบการณ์ที่ได้รับของผู้เข้าร่วมแต่ละคนออกมาเป็นหัวข้อที่น่าสนใจ ดังนี้

- เรียนรู้ชีวิตและความตายผ่านการเยี่ยมผู้ป่วย ความเจ็บไข้ของผู้ป่วยเป็นเครื่อง
เตือนสติให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้ตระหนักถึงคุณค่าของการมีชีวิตและการเตรียม
ตัวรับมือความเจ็บป่วยและความตายอยู่เสมอ

“ตลอดเวลา ๓ เดือนที่ฉันได้เป็นจิตอาสาข้างเตียงเป็นอีกหนึ่งการเดินทาง
ที่ช่วยให้ฉันได้สัมผัสพื้นที่ของคำว่าชีวิตมากยิ่งขึ้น...การเป็นจิตอาสาข้าง
เตียงจึงเป็นช่วงเวลาที่คุ้มค่าที่ฉันได้เว้นวรรคชีวิตของฉัน เพื่อเปิดรับเรียนรู้
ชีวิตของเด็กและญาติผู้ป่วย”

(พ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

“ผู้ป่วยแต่ละรายถือเป็นครูที่เปิดโอกาสให้ฉันได้ศึกษาวิชาชีวิต ผ่านทางชะตาชีวิตของพวกเขา ในความทุกข์จากการป่วยไข้นั้นล้วนแฝงไปด้วยข้อคิด-คติธรรมมากมาย ซึ่งสามารถหยิบยกเอามาปรับใช้กับตัวเราได้ เพราะความทุกข์คือครูที่สอนเราได้ดีที่สุด หากมันหลงเพลิดเพลिनไปกับความสุข ไม่เคยเตรียมความพร้อมให้กับตนเองเลย ยามที่ความทุกข์ ความเจ็บป่วย ความสูญเสียมาทักทายในชีวิตเรา ถึงตอนนั้นจะเอาอะไรมาตั้งรับได้ทัน ฉะนั้นการนำพาตนเองมาคลุกคลีกับเรื่องที่เป็นสัจธรรมของชีวิต ก็เท่ากับเป็นการเตรียมความพร้อมให้ตัวเอง เพราะไม่มีใครปฏิเสธได้ว่า สักวันหนึ่ง โรคภัยไข้เจ็บและความตายนั้นจะต้องถามหาเราอย่างแน่นอน”

(ญ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ไม่ระบุวันที่)

- เรียนรู้เรื่องการอดทนและยอมรับความจริง ผู้เข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้จากเรื่องราวชีวิตของผู้ป่วยว่าการอดทนและยอมรับความจริงเป็นแรงใจสำคัญในการใช้ชีวิตและพัฒนาตนเอง

“ผมเห็นบทเรียนสำคัญบทหนึ่งของชีวิตนั่นก็คือ ในวันที่ตกต่ำที่สุดจนดูเหมือนความหวังทั้งหมดได้จางหายไป ถ้าเราอดทนและยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นเราก็คงพบว่า จุดที่ตกต่ำที่สุดมันจะกลายเป็นหลักค้ำยันให้เรายืน และลุกขึ้นสู้ขึ้นได้เหมือนอย่างที่คุณลุงถนอมได้ยอมรับสภาพของตัวเองและใช้มันเป็นหลักในการพัฒนาตัวเองเริ่มต้นใหม่”

(ส., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ไม่ระบุวันที่)

- เข้าถึงและเข้าใจหัวใจของการเป็นผู้ให้

“ผู้ให้ คือ ผู้ที่ได้รับอย่างแท้จริง นี่คือนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเป็นจิตอาสาข้างเตียง”

(ญ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ไม่ระบุวันที่)

- ตระหนักถึงการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดความตระหนักถึงศักยภาพภายในตนเองว่า เราสามารถทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นได้มากกว่าที่คาดคิด

“ได้ใช้เวลาว่างของเรามาพุงจิตใจของผู้ป่วยให้ยืนหยัดสู้ได้ใหม่...งานจิตอาสาที่ต้องเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์และเวลา ไม่ใช่งานที่เสียเวลา สูญเปล่าอีกต่อไป”

(ช., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๗)

จุดแข็งของกิจกรรม

คณะผู้ประเมินได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาบริบทและปัจจัยต่างๆ ข้างต้นเพื่อค้นหาจุดแข็งของโครงการอาสาข้างเตียง โดยจัดทำการสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

๑. **ด้านบุคลากร** สามารถจำแนกเป็น ๔ ส่วนด้วยกันคือผู้เข้าร่วมโครงการ วิทยากร ผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาล และเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการ

- ผู้เข้าร่วมโครงการ กล่าวได้ว่าผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสนใจทำงานจิตอาสาและการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย พร้อมทั้งยอมรับและเปิดใจรับฟังความคิดเห็นจากวิทยากร ผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาล เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการ พยาบาลประจำหอผู้ป่วย รวมถึงผู้เข้าร่วมโครงการด้วยกัน อีกทั้งยังมีความกระตือรือร้นและความปรารถนาที่อยากให้ผู้ป่วยและญาติได้รับการดูแลอย่างดีที่สุด

- วิทยากร สามารถออกแบบกระบวนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการ คือ ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดการเรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าในชีวิต รวมถึงเข้าใจความเจ็บป่วยและความตายผ่านการเยี่ยมผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา ๓ เดือน นอกจากนี้ อีกทั้งยังเปิดกว้างยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างและนำข้อคิดเห็นมาปรับใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดระบบงานจิตอาสาดูแลจิตใจผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายในโรงพยาบาล

นอกจากนี้ วิทยากรสามารถสร้างความรู้สึกระทึกใจแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ โดยผู้เข้าร่วมโครงการกล่าวว่า วิทยากรเป็นผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องงานอาสากับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย มีความเป็นกันเองและจัดกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดการใคร่ครวญถึงคุณค่าและความหมายในชีวิตของตนเอง

- ผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาล เป็นบุคลากรทางการแพทย์ที่มีประสบการณ์และมีความสนใจส่วนตัวในเรื่องอาสากับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย อีกทั้งยังมีใจรักในงานบริการและการทำสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคม

- เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการ เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่จำเป็นของผู้ประสานงาน คือ การรับฟังโดยไม่ตัดสิน การหาข้อเท็จจริงในประเด็นที่ขัดแย้งเพื่อให้แก้ปัญหาอย่างตรงจุด ตลอดจนการสร้างบรรยากาศเชิงบวกในการทำงานร่วมกัน พร้อมทั้งมีความ

ปรารถนาดีที่อยากเห็นผู้เข้าร่วมโครงการตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

๒. **ด้านกระบวนการ** หลักคิดในการดำเนินงานมุ่งเป้าที่การให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดการเรียนรู้เรียนรู้ชีวิตและความตายผ่านการเยี่ยมผู้ป่วยอย่างต่อเนื่อง ยิ่งไปกว่านั้นกระบวนการดำเนินงานมีส่วนช่วยสร้างบรรยากาศแห่งมิตรภาพที่เอื้อให้ผู้เข้าร่วมโครงการไว้วางใจและกล้าเปิดใจร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก รวมถึงประสบการณ์ที่ได้รับอย่างเปิดเผยและลึกซึ้ง

๓. **สถานที่จัดโครงการและอุปกรณ์** สถานที่จัดโครงการมีความสอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินงานโครงการ เนื่องจากโรงพยาบาลถือเป็นพื้นที่ปฏิบัติจริงของบุคลากรทางแพทย์และมีความเหมาะสมในการนำพาให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้สัมผัสประสบการณ์ตรงจากการเยี่ยมผู้ป่วยหรือการพูดคุยสนทนากับญาติพี่น้อง นอกจากนี้ ความเป็นพื้นที่ห้องประชุมขนาดใหญ่และมีปริมาณแสงที่เหมาะสมของสถานที่จัดการอบรมเตรียมความพร้อมและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน ถือว่ามีความเหมาะสมสำหรับการจัดกิจกรรมที่ต้องอาศัยรูปแบบของการนั่งพื้นสนทนาแบบล้อมวง รวมถึงกิจกรรมบทบาทสมมุติที่ต้องมีพื้นที่ขนาดใหญ่เพียงพอต่อการจำลองสถานการณ์การเยี่ยมผู้ป่วย

ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในอนาคตต่อไป

๑. **การจัดโครงการอาสาข้างเตียงอย่างต่อเนื่อง** จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาลและพยาบาลประจำหอผู้ป่วย รวมถึงการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการ คณะผู้ประเมิน พบว่า เสียงสะท้อนเป็นไปทิศทางเดียวกันที่อยากเห็นและพร้อมสนับสนุนให้มีการจัดโครงการในปีถัดไป ดังเช่นเสียงสะท้อนหนึ่งที่ว่า

“ไม่อยากให้ลี้มเล็ก เพราะเป็นโครงการที่ดี ทุกคนที่มีส่วนร่วมได้ประโยชน์ กิจกรรมตอนอบรมก็รู้สึกว่ามีประโยชน์มาก ไม่ใช่ได้ประโยชน์เฉพาะตัวเรา แต่เป็นประโยชน์กับผู้ป่วยด้วย การมีจิตอาสาเข้ามาช่วยรับฟังความต้องการของผู้ป่วย มันเป็นประโยชน์ต่อการดูแลด้านจิตใจของผู้ป่วยโดยตรง”

(สัมภาษณ์ผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาลและพยาบาลประจำหอผู้ป่วย โรงพยาบาลตำรวจแบบเชิงลึกในบุคคล, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖)

๒. **การจัดเวทีพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์อาสาข้างเตียง** เสียงสะท้อนจากการสัมภาษณ์ผู้ประสานงานภายในโรงพยาบาลและพยาบาลประจำหอผู้ป่วยมีความ

สอดคล้องกับความคิดเห็นของคณะผู้ประเมินที่อยากเห็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้ประสานงานภายในและพยาบาลประจำหอผู้ป่วยของทุกโรงพยาบาลที่ได้เคยมีการจัดโครงการอาสาข้างเตียง รวมถึงผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละรุ่น โดยอาจจัดเป็นลักษณะกิจกรรมที่ใช้เวลาเพียงแค่ ๒ วัน ในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ ในรูปแบบผสมผสานกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ในเชิงทบทวนความรู้และความเข้าใจเรื่องการรับฟังและแนวทางการดูแลจิตใจของผู้ป่วย กับการล้อมวงสนทนาพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อนำไปสู่การถอดบทเรียนแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดระบบงานอาสาสมัครดูแลจิตใจผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายในโรงพยาบาล

๓. การติดตามผลและสอบถามความพึงพอใจของผู้ป่วยและญาติ ตลอดระยะเวลาการดำเนินงาน โครงการอาสาข้างเตียง คณะทำงานโครงการฯ ได้มีการจัดถอดบทเรียนและรวบรวมองค์ความรู้จากจิตอาสา บุคลากรทางแพทย์ รวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรง อย่างไรก็ตาม คณะผู้ประเมิน พบว่า ยังไม่ได้มีการติดตามผลและสอบถามความพึงพอใจสิ่งที่คุณภาพและญาติต้องการจากจิตอาสา หากคณะทำงานโครงการฯ ได้จัดให้มีการวางแผนดำเนินงานในส่วนนี้ คณะผู้ประเมินเชื่อว่าผลที่ได้รับจะเป็นคุณูปการอันมีค่าต่อการศึกษาและพัฒนาระบบการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่เกื้อกูลประโยชน์โดยตรงแก่ผู้ป่วยและญาติอย่างแท้จริง

ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงแนวทางสำหรับการพัฒนาโครงการอาสาข้างเตียงในอนาคต จึงควรพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

รูปแบบกิจกรรมที่ ๒ จิตอาสาพาเข้าวัด

กิจกรรมนี้เป็นการสร้างพื้นที่ความร่วมมือกับวัดต่างๆ โดยจัดกิจกรรมกับวัดที่มีสถานปฏิบัติธรรมในเขตกรุงเทพฯ เพราะเป็นวัดที่เอื้อต่อการสร้างกระบวนการเพื่อพัฒนาด้านจิตใจ โดยให้พระสงฆ์เป็นผู้ร่วมออกแบบกระบวนการด้วย

ทั้งนี้ คณะผู้ประเมินได้เข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม รวมถึงศึกษาและเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม จากนั้นนำสิ่งที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเสนอพร้อมกับการบรรยายให้เห็นภาพ โดยมุ่งเน้นพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินโครงการ ได้แก่ บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (วิทยากร ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เจ้าหน้าที่ดูแลโครงการ) หลักสูตรหรือแผนการดำเนินงาน สภาพแวดล้อม สถานที่จัดกิจกรรม ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม

เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ถึงจุดแข็งและสิ่งที่ควรปรับปรุง รวมถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อของกิจกรรม คือ

๑. เปิดโอกาสให้คนทั่วไปได้ทำกิจกรรมร่วมกับวัดแต่ละแห่งในรูปแบบต่างๆ โดยเบื้องต้นเป็นการผสมผสานระหว่างการทำงานจิตอาสาและการปฏิบัติธรรมแบบสั้นๆ ที่ใช้เวลา ๑ วัน
๒. สร้างความร่วมมือและพัฒนาแนวทางการทำงานร่วมกับพระสงฆ์ เพื่อประยุกต์ให้เกิดเป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ ซึ่งคนในชุมชนและคนทั่วไปสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในอนาคต
๓. นำเสนอทางเลือกของการทำบุญ ที่ทำแล้วเกิดประโยชน์คน (ผู้ทำ) และประโยชน์ท่าน (วัด-ชุมชน-สังคม)

ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า

การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับความเหมาะสมของบุคลากรและทรัพยากรต่างๆ ได้แก่ งบประมาณ เจ้าหน้าที่โครงการ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี และหลักสูตรหรือแผนการดำเนินงาน รวมทั้งสิ่งต่างๆที่เป็นปัจจัยและส่งผลต่อการจัดกิจกรรม ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

๑. บุคลากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรม

(๑) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

(๑.๑) การรับสมัครและคัดเลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรม

โครงการตลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้ทำการเปิดรับสมัครผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมผ่านระบบธนาคารจิตอาสา

(๑.๒) ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

จากข้อมูลในแบบสอบถามและใบประเมินผลกิจกรรมทั้ง ๖ ครั้ง รวมถึงการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่โครงการแบบเชิงลึกในบุคคล พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถจำแนกออกเป็น ๓ กลุ่มหลัก คือ ๑. กลุ่มที่สนใจทำงานจิตอาสา ๒. กลุ่มที่ตั้งใจมาทำบุญกับวัด และ ๓. กลุ่มนักเรียนและนักศึกษาที่มาเก็บชั่วโมงกิจกรรมอาสาสมัคร

คณะผู้ประเมินพบว่า ๒๐% ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นผู้เข้าร่วมที่เลือกมาเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัดมากกว่า ๑ ครั้ง เนื่องจากตอบ โจทย์ความต้องการที่จะได้มาทำบุญและทำความสะอาดวัด

(๒) วิทยากร

วิทยากรหลักที่เชิญมาร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง คือ พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการงานกิจกรรมและร่วมออกแบบกระบวนการของแต่ละวัด ประกอบด้วย ๑) พระมหาไชยา วัดสามพระยา ๒) เจ้าคุณสุวิมล วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ๓) พระปริยัติธรรมธาดา วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร ๔) พระอาจารย์แดง วัดประยุรวงศาวาส ๕) พระมหาอุคมศักดิ์ วัดอภัยทาราม และ ๖) พระอาจารย์สาธิต วัดธรรมาภิตาราม โดยวิทยากรทั้ง ๖ รูป นอกจากนำทำวัตรสวดมนต์และปฏิบัติสมาธิภาวนา ยังมอบข้อคิดเตือนใจและหลักการทำบุญที่ถูกต้องในคำสอนของพระพุทธศาสนาแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ข้อสังเกตที่พบคือ วิทยากรเป็นบุคคลที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาและสร้างแรงบันดาลใจในการทำสิ่งดีงามให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เป็นอย่างดี ถือว่าเป็นปัจจัยเสริมที่ช่วยให้ผู้เข้ากิจกรรมมองเห็นคุณค่าในตนเองและได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น นอกจากนี้พระสงฆ์ยังได้ทำบทบาทเป็นเนื่อานบุญอย่างแท้จริง

(๓) เจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรม

การอำนวยความสะดวกในการเข้ามาทำกิจกรรมของผู้เข้าร่วม เจ้าหน้าที่ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น แม้เจออุปสรรคก็สามารถช่วยเหลือจัดการให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี โดยคุณจักรกริช พวงแก้วและคุณอลงกรณ์ วินัยกุล พงศ์ คณะทำงานของเครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม เป็นผู้รับผิดชอบดูแลกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัดต่อเนื่องเป็นปีที่ ๒ ทั้งคอยเฝ้าอำนวยความสะดวกเรื่องการติดต่อประสานงานกับพระสงฆ์ในแต่ละวัดเพื่อประยุกต์ให้เกิดเป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ การประชาสัมพันธ์กิจกรรม การรับสมัครและคัดเลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงการเป็นผู้นำกระบวนการเรียนรู้และถอดบทเรียนที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับในแต่ละครั้ง จากการพูดคุยผ่านการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group) ทำให้ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจดังนี้

(๓.๑) ประสบการณ์การรับผิดชอบดูแลกิจกรรมนี้ตั้งแต่เริ่มแรก ทำให้เข้าใจระบบขั้นตอนการทำงาน การเห็นอุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆ รวมทั้งความคาดหวัง ความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมและสภาพบรรยากาศที่พอจะคาดการณ์ล่วงหน้าได้ “ก่อนที่มารับงานในช่วงปี ๒ เคยมีงานอาสาพบธรรมมาก่อน เป็นงานจัดต่อเนื่อง ๓ วัน ๒ คืน แล้วคนไม่ค่อยสนใจไปค้างคืนเท่าไร

เพราะคนต้องขาดงาน... จัดกับวัดเพียงวันเดียว ตอบโจทย์คนเมืองที่สนใจเรื่องธรรมหรืออยากลงแรงทำงานจิตอาสาแต่ไม่มีเวลามาก”

(๓.๒) ความปรารถนาดีต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม ชุมชน พระสงฆ์และวัด คุณจักรกริช พวงแก้วมีความปรารถนาและความคาดหวังที่อยากเห็นผู้เข้าร่วมได้กลับมาสำรวจตนเองมากขึ้นและอยากเห็นร่วมมือร่วมใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนในชุมชนและวัด “อยากให้คนได้กลับมาเรียนรู้ตัวเองมากขึ้นแล้วก็ให้กลับมาเชื่อมโยงกับคำสอนในพุทธศาสนาด้วย...อยากให้เห็นในชุมชน ผู้เข้าร่วมเห็นในเรื่องประโยชน์ของการมีส่วนร่วมดูแลวัดให้สะอาด...ได้มาเข้าวัด ได้มาทำบุญจริงๆ”

คุณอลงกรณ์ วินัยกุลพงศ์ ยังได้เสริมอีกว่า “เราเพียงค่อยปล่อยน้ำดีออกไป การสร้างพื้นที่วัดก็ต้องค่อยๆสร้าง เราหวังแค่พระอย่าไปหลอกลวงชาวบ้าน เราไม่ได้ไปทำให้คนถึงนิพพาน แต่ก็อย่าไปให้เขาได้หลงผิดกับการทำบุญมากขึ้น” (สนทนากลุ่ม, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๘)

๒. การออกแบบกิจกรรม

แนวทางการดำเนินงานเสมือนแผนที่สำหรับการเดินทาง เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้และบรรลุเป้าหมายของกิจกรรมที่ทางผู้รับผิดชอบดูแลกิจกรรมร่วมกับพระสงฆ์ได้ร่วมกันออกแบบหลักสูตร ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

(๑) เนื้อหากิจกรรม

เน้นการสร้างความเข้าใจเรื่องการทำบุญที่ทำแล้วเกิดประโยชน์ตน (ผู้ทำ) และประโยชน์ท่าน (วัด-ชุมชน-สังคม) ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนาผ่านการทำงานจิตอาสา การฟังธรรมบรรยายและฝึกการปฏิบัติสมาธิภาวนา

(๒) แนวคิดการออกแบบกิจกรรม

จากการทบทวนแนวทางการดำเนินงาน รวมถึงวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในปีที่ผ่านมา คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ จึงได้มีปรับรูปแบบและเวลาดำเนินกิจกรรมเหลือเพียง ๑ วัน โดยมีความต้องการที่จะเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปได้ทำกิจกรรมร่วมกับวัดแต่ละแห่งในรูปแบบต่างๆ โดยเริ่มต้นจากการบอกเล่าที่มาและวัตถุประสงค์ของโครงการ การแนะนำตัว การฟังธรรมบรรยายและการฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนาในช่วงเช้า จากนั้นในช่วงบ่ายจึงเป็นการลงมือทำงานจิตอาสา กิจกรรมการเขียนบันทึก (Journal) เพื่อเป็นพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้สะท้อนตนเอง ใจครวญถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม รวมถึงเปิดพื้นที่แบ่งปันความรู้สึกและประสบการณ์

การเรียนรู้ของตนเองแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนอื่นๆ และเจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรมทั้งในรูปแบบกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่

จากการสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งผ่านแบบสอบถามพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เห็นว่า การออกแบบกิจกรรมและลำดับการทำกิจกรรมมีความเหมาะสมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

(๓) วิธีการจัดกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมเน้นวิธีการบรรยายถึงที่มาและวัตถุประสงค์ของโครงการเนื้อหาของบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ และประโยชน์ของการฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนาในชีวิตประจำวัน รวมถึงการลงมือปฏิบัติจริงในส่วนของ การทำวัตรสวดมนต์ การปฏิบัติสมาธิภาวนา และการทำงานจิตอาสา ได้แก่ การทำความสะอาดห้องน้ำวัด อาคารโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

นอกจากนี้ กระบวนการหลัก คือ คุณจักรกริช พวงแก้ว คณะทำงานของเครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดูแลกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก รวมถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรม กระบวนการนี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้รับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย รวมถึงยังได้มีโอกาสเขียนบันทึก (Journal) อันนำไปสู่การหันกลับมาจิตใจตนเองและใคร่ครวญถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม

(๔) เทคนิควิธีการจัดกระบวนการ

พบว่าในส่วนของการบรรยาย วิทยากรและกระบวนการหลักมีการบรรยายที่เน้นไปในรูปแบบการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ที่มีการเปิดพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกหรือสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ตลอดจนการสร้างบรรยากาศผ่อนคลายเป็นกันเอง เช่น การพูดแซวหยอกล้อกันของกระบวนการต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงการนำกิจกรรมสนทนาการมาใช้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทำความเข้าใจเพื่อนใหม่ รวมถึงเรียกรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ เพื่อเอื้อให้สร้างแรงกระตุ้นและบรรยากาศที่เหมาะสมในการเรียนรู้ร่วมกัน

(๕) ระยะเวลาการดำเนินการ

ในการจัดกิจกรรมอาสาพาเข้าวัดมีการออกแบบให้จัดกิจกรรมเพียงครั้งละ ๑ วัน โดยจัดกิจกรรมขึ้นในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์เป็นจำนวน ๖ ครั้งต่อปี ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึง ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยมีเป้าหมายที่จะรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งละไม่ต่ำกว่า ๕๐ คน ยกเว้นกิจกรรมที่วัดธรรมสมาธิธารามที่เปิดรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพียง ๓๐ คน ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๕ ตารางสรุปการแผนการดำเนินงานและจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาเข้าวัด

วันที่	กิจกรรมจิตอาสา	สถานที่	จำนวนผู้เข้าร่วม
๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๗	กิจกรรมทำความสะอาดอาคาร ปฏิบัติธรรม	วัดสามพระยาวรวิหาร (วัดบางขุนพรหม)	๘๐ คน
๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗	กิจกรรมทำความสะอาดรอบ อุโบสถและลอกท่อระบายน้ำ	วัดมหาธาตุยุวราช รังสฤษฎ์ ราชวรมหาวิหาร (ท่าพระจันทร์)	๗๗ คน
๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๗	กิจกรรมทำความสะอาดอาคาร เรียนและห้องปฏิบัติธรรม	วัดเบญจมบพิตร	๘๑ คน
๑๘ มกราคม ๒๕๕๘	กิจกรรมทำความสะอาดอาคาร เรียนพุทธศาสนา	วัดประยุรวงศาวาส	๕๘ คน
๒๕ มีนาคม ๒๕๕๘	กิจกรรมทำความสะอาดศาลา การเปรียญและห้องสุขา	วัดอภัยทายาราม (วัดมะกอก)	๘๕ คน
๒๖ เมษายน ๒๕๕๘	กิจกรรมทำความสะอาดรอบ พระอุโบสถ วิหาร และรอบกุฏิ	วัดธรรมมาภิรัตาราม (วัดสะพานสูง บางซื่อ)	๑๘ คน

โดยมีการปรับเปลี่ยนตารางกิจกรรมจากปีที่ผ่านมา จากเดิมที่กำหนดให้มีการทำงานจิตอาสาในช่วงเช้า การฟังธรรมบรรยายและปฏิบัติสมาธิภาวนาในช่วงบ่าย มาเป็นการฟังธรรมบรรยายและปฏิบัติสมาธิภาวนาในช่วงเช้า ช่วงบ่ายจึงเป็นเวลาของการทำงานจิตอาสา เหตุเพราะผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มักจะแยกย้ายเดินทางกลับหลังจากเสร็จกิจกรรมจิตอาสาในช่วงเช้า และผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนหนึ่งสะท้อนว่าเหนื่อยและอยากที่จะพักผ่อนมากกว่าฟังธรรมบรรยาย

นอกจากนั้น กิจกรรมของปีนี้ได้มีการเพิ่มเติมกิจกรรมการเขียนบันทึก (Journal) และการแลกเปลี่ยนสนทนาทั้งในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ หลังจากที่ได้ลงมือทำกิจกรรมจิตอาสาเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยมีรายละเอียดกิจกรรมในตาราง ดังนี้

ตารางที่ ๔.๖ ตารางกำหนดการเวลาจัดกิจกรรมจิตอาสาเข้าวัด

เวลา	กิจกรรม
๐๘.๓๐-๐๙.๐๐ น.	- ลงทะเบียน
๐๙.๐๐-๐๙.๓๐ น.	- ทำความรู้จักกันเบื้องต้น -บอกเล่าภาพรวมกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น
๐๙.๓๐-๑๑.๐๐ น.	- ทำวัตรสวดมนต์ - ฟังธรรมบรรยาย - ปฏิบัติสมาธิภาวนา
๑๑.๐๐-๑๒.๐๐ น.	- พัก รับประทานอาหาร
๑๒.๐๐ -๑๖.๐๐ น.	- กิจกรรมจิตอาสา
๑๖.๐๐ – ๑๖.๓๐ น.	- สรุปเรื่องราวการทำกิจกรรมวันนี้ - แยกย้ายเดินทางกลับ โดยสวัสดิภาพ

จากความคิดเห็นของพระสงฆ์ผู้ประสานงานทั้ง ๖ รูป มีการเสนอให้พิจารณาจัดกิจกรรมต่อเนื่องเดือนละ ๑ ครั้ง โดยหมุนเวียนจัดกิจกรรมตามวัดในแต่ละเขต เพื่อให้ประชาชนทุกเขตในกรุงเทพมหานคร ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมนี้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังอยากให้คงรูปแบบกิจกรรมในลักษณะนี้ไว้เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของโครงการ

“กิจกรรมที่พาคณะเข้าวัดเป็นกิจกรรมที่ดีและมีประโยชน์อย่างมาก อาตมาอยากให้มีการจัดกิจกรรมนี้ทุกเดือน เดือนละครั้งก็พอ กระจายจัดไปตามวัดในแต่ละเขตของกรุงเทพฯยังดี คนไหนอยู่ใกล้วัดไหนจะได้เดินทางมาทำบุญมาทำความสะอาดวัดได้สะดวก อยากให้จัดกิจกรรมในรูปแบบนี้ดีแล้ว ฟังธรรมและได้ปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน”

(พ๑, สัมภาษณ์เชิงลึก, ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

“เป็นการนำบุคคลเข้าถึงวัดและมาบำเพ็ญประโยชน์ต่างๆให้แก่วัด นอกนั้นยังมีการสวดมนต์ ปฏิบัติภาวนา ถือได้ทำครบบริบูรณ์ทั้งทาน ศีล ภาวนา...การจัดกิจกรรมหมุนเวียนไปแต่ละวัดเดือนละครั้ง คนที่ใกล้วัดไหนก็เดินทางไปวัดนั้น สะดวกต่อคนเข้าร่วม การจัดกิจกรรมหลายๆวัด ทำให้ได้เรียนรู้ความเป็นมาและเรื่องราวของแต่ละวัด”

(พ๖, สัมภาษณ์เชิงลึก, ๖ มิถุนายน ๒๕๕๘)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนหนึ่งที่ยากให้มีการจัดกิจกรรมในลักษณะนี้อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง

“อยากให้จัดกิจกรรมนี้ทุกเดือน เดือนละครั้ง สลับวัดกันไป”

(อ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๗)

๓. สภาพแวดล้อมในการจัดกิจกรรม

สภาพแวดล้อมถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวิทยากร เจ้าหน้าที่และผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันประกอบไปด้วย สถานที่ การจัดรูปแบบพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรม การใช้สื่อการสอน และการใช้สื่ออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

(๑) สถานที่จัดกิจกรรม

คณะทำงานโครงการตลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้พิจารณาเลือกวัดในการจัดกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด โดยมีเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกอยู่ ๓ ข้อ คือ ๑) วัดที่อยู่ใกล้กับชุมชน เพื่อความสะดวกในการเดินทางของผู้เข้าร่วมกิจกรรมและยังเป็นการเปิดช่องทางการรับรู้เรื่องบุญให้แก่คนในชุมชน ๒) เป็นวัดที่มีสถานที่อาคารปฏิบัติธรรมหรือโรงเรียนสอนพระพุทธศาสนา เพื่อความสะดวกในการจัดพื้นที่ทำกิจกรรมให้เพียงพอแก่จำนวนผู้เข้าร่วม ๓) ความต้องการของวัดสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรม โดยคณะทำงานโครงการฯ พิจารณาถึงแนวทางการดำเนินงานของวัดในการเผยแพร่คำสอนในพระพุทธศาสนาแก่คนในชุมชนและประชาชนทั่วไปเป็นหลัก

(๒) การจัดพื้นที่ในการทำกิจกรรม

เนื่องจากกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัดเป็นกิจกรรมมีทั้งส่วนของการบรรยายและการลงมือทำงานจิตอาสา พื้นที่จัดกิจกรรมจึงเป็นพื้นที่โล่งหรือห้องโถงขนาดใหญ่ในการรองรับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยไม่มีโต๊ะเก้าอี้สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งข้อดีคือการปรับเปลี่ยนพื้นที่จัดกิจกรรมได้หลากหลาย ทั้งการสนทนาเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อยหรือการจัดกิจกรรมสนทนากร นอกจากนั้นสถานที่ดังกล่าวยังมีอากาศถ่ายเทสะดวกและปริมาณแสงที่เหมาะสม อาจมีความไม่สะดวกอยู่บ้างสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นผู้สูงอายุ

การจัดรูปแบบการนั่งเป็นการนั่งพื้นล้อมวงสนทนา เพื่อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ยกเว้นจะมีการนั่งในลักษณะคล้ายห้องเรียนเพื่อฟังการบรรยาย

ธรรมจากพระสงฆ์ และมีบางช่วงเวลาที่จะให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งหันหน้าเข้าหากัน เพื่อทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้สึกและความคิดเห็นระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน

ทั้งนี้ พื้นที่ในการลงมือทำงานจิตอาสาที่มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับรูปแบบกิจกรรมเป็นหลัก เช่น การทำความสะอาดอาคารปฏิบัติธรรม บริเวณรอบอุโบสถ ศาลาการเปรียญ รวมถึงชุดลอกท่อระบายน้ำ

การจัดรูปแบบพื้นที่ในลักษณะนี้ ถือว่าสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มใหญ่ กล่าวคือ เป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติและมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างทั่วถึงและทำเทียมกัน

ภาพที่ ๔.๑ การจัดพื้นที่ในการทำกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด

บนซ้าย การฟังธรรมบรรยาย โดยจัดรูปแบบการนั่งแบบห้องเรียนหันหน้าเข้าหาวิทยากรหรือพระสงฆ์ (ถ่ายเมื่อ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๗)

บนขวา การนั่งล้อมวงใหญ่ หันหน้ากันทั้งหมด ใช้ในกิจกรรมแนะนำตัว การชี้แจงที่มาและวัตถุประสงค์ของกิจกรรม และกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มใหญ่ (ถ่ายเมื่อ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๘)

ล่างซ้าย การนั่งล้อมวงกลุ่มย่อย ใช้ในกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้สึกและความคิดเห็นระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน (ถ่ายเมื่อ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๘)

ล่างขวา กิจกรรมทำความสะอาดอาคารเรียนพระพุทธศาสนา ณ วัดประยุรวงศาวาส การใช้พื้นที่จะเป็นแบบเปิดโล่งขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่จัดขึ้นในแต่ละวัด (ถ่ายเมื่อ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘)

๔. อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรม

คณะทำงานโครงการฯ มีการจัดเตรียมอุปกรณ์กล้องถ่ายรูปและเทปอัดเสียง เครื่องขยายเสียงแบบพกพาพร้อมไมโครโฟน เพื่อความสะดวกในเคลื่อนที่ตามรูปแบบกระบวนการกิจกรรมที่ปรับเปลี่ยนในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงอุปกรณ์จำเป็นที่ใช้ในการทำกิจกรรม เช่น กระดาษเปล่า สำหรับใช้ในการเขียนบันทึก ป้ายชื่อ และอุปกรณ์ทำความสะอาดส่วนหนึ่งไว้ให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการรับสมัคร คณะทำงานโครงการฯ ได้มีการชี้แจงรายละเอียดเรื่องการแต่งกายและอุปกรณ์ที่ขอให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเตรียมมาด้วย อาทิเช่น ผ้าสำหรับเช็ดทำความสะอาดสถานที่ ถูมียोग ผ้าปิดจมูก (หน้ากากอนามัย) ขวดใส่น้ำดื่มส่วนตัว ปากกา รวมถึงอาหารกลางวัน เพื่อปลูกฝังการมีส่วนร่วมและการเสียสละให้เกิดขึ้นในใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผลการประเมินกระบวนการ

๑. การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

กระบวนการจัดกิจกรรมของกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัดสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมผ่านกิจกรรมในลักษณะของการทำงานกลุ่มและการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนความรู้สึกและความคิดเห็นระหว่างกัน ตั้งแต่จับคู่ ๒ คน จับกลุ่ม ๔ คน และการนั่งพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกันทั้งหมด อีกทั้งยังมีการสอดแทรกเรื่องการฟังอย่างมีสติ โดยมีการออกแบบกระบวนการของกิจกรรมดังต่อไปนี้

- การทำงานกลุ่ม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหลายคนแสดงความคิดเห็นผ่านการเขียนบันทึกถึงความประทับใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่น สัมผัสได้ถึงรอยยิ้มและความสุข อีกทั้งยังรู้สึกสนุกสนานในระหว่างทำกิจกรรม

“รู้สึกดีใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการร่วมกันทำความสะอาด ทำให้นึกถึงสมัยเด็กที่ตามยายไปวัด เห็นทุกคนร่วมแรงร่วมใจกันทำความสะอาด มันเป็นสิ่งที่ดีมีความสุข ไม่เหนื่อย ไม่รีบร้อน มีแต่รอยยิ้มและเสียงหัวเราะ ถึงแม้ใบหน้าจะเต็มไปด้วยเหงื่อ อยากให้มีกิจกรรมแบบนี้เรื่อยๆ”

(บ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

- การแสดงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การนำกิจกรรมเรื่องการฟังอย่างมีสติมาใช้ในการสนทนาแลกเปลี่ยน มีผลทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีการเปิดรับฟัง ยินดีที่ทำความรู้จัก

และเข้าใจเรื่องราวของเพื่อนผู้เข้าร่วมมากขึ้น อีกทั้งกิจกรรมการฟัง รวมถึงการเขียนบันทึกยังเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้กลับมาใคร่ครวญทบทวนตนเองอีกทางหนึ่ง

“ได้เรียนรู้ว่าเราสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับผู้อื่นได้ไม่ว่าจะเพิ่งพบหน้า เพิ่งรู้จักเพราะเราทุกคนต่างเปิดใจ ยอมรับซึ่งกันและกันและเราทุกคนก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน นั่นคือ การทำให้ผู้อื่นมีความสุข”

(ว., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘)

นอกจากนี้วิทยากรและกระบวนการ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม การตั้งคำถามปลายเปิด การกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้กลับมาใคร่ครวญตนเอง รวมถึงสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายและเป็นมิตร เป็นการสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่จะกล้าแสดงความรู้สึกและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อันนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย ไม่เพียงแต่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่รวมถึงวิทยากร กระบวนการและเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลกิจกรรม

๒. ความเหมาะสมของกิจกรรม

ตลอดระยะเวลาการจัดกิจกรรมจำนวน ๖ ครั้ง คณะทำงานโครงการฯ ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัด ชุมชนและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้กิจกรรมที่จัดเป็นไปอย่างสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการคือเปิดโอกาสให้คนทั่วไปได้ทำกิจกรรมร่วมกับวัดแต่ละแห่งในรูปแบบต่างๆ รวมถึงเกิดความร่วมมือและพัฒนาแนวทางการทำงานร่วมกับพระสงฆ์ และสามารถนำเสนอทางเลือกของการทำบุญ ที่ทำแล้วเกิดประโยชน์ตน (ผู้ทำ) และประโยชน์ท่าน (วัด-ชุมชน-สังคม)

นอกจากนี้ ภาพรวมของกิจกรรมถือว่ามีความเหมาะสม เพราะเป็นกิจกรรมที่สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมได้กลับมาทบทวนตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง ได้เปิดใจรู้จักเพื่อนใหม่และเกิดความเข้าใจเรื่องการทำบุญเพิ่มขึ้น ที่สำคัญคือ ผู้เข้าร่วมเกิดความพึงพอใจจากการได้เข้าร่วมกิจกรรมและนำประสบการณ์และความรู้ที่ได้รับไปใช้ต่อยอดในการดำเนินชีวิต รวมถึงเกิดการรวมกลุ่มจัดกิจกรรมงานบุญในลักษณะนี้ให้เป็นที่แพร่หลายมากขึ้น

ผลการดำเนินกิจกรรม

๑. ความพึงพอใจและความประทับใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

(๑) ความพึงพอใจต่อวิทยากร

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหลายคนมีความรู้สึกที่ดีและพึงพอใจในวิทยากรว่ามีความเป็นกันเอง และสามารถบรรยายธรรมได้อย่างสนุกสนาน แต่แฝงไปด้วยข้อคิดในการดำเนินชีวิต

“รู้สึกดีใจ อิ่มเอมใจ ได้รับธรรมะเตือนใจ ทั้งที่ตอนแรกที่มาเพื่อมาเป็นเพื่อนลูก เพราะไม่ได้ลงทะเบียนไว้ แต่เมื่อมาถึงแล้วกลับทำให้จิตใจปีติอย่างบอกไม่ถูก”

(มอ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“การบรรยายธรรมของพระอาจารย์ ชอบมาก ท่านได้เล่าถึงการทำบุญนั้นเป็นอันสงฆ์ส่งไปถึงชาติหน้าและปัจจุบัน”

(พ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“ได้ฟังพระท่านเทศนาธรรมให้ฟัง ก็รู้สึกสนุกดี เพราะท่านพูดไปก็เล่ายกตัวอย่างไป ไม่น่าเบื่อเลย”

(ป., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๗)

(๒) ความพึงพอใจต่อเจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหลายคนมีความรู้สึกประทับใจต่อเจ้าหน้าที่ อยากรขอบคุณและอยากจะมีร่วมเรียนรู้ด้วยกันอีก

“ไม่เคยไปจิตอาสาที่ไหนมาก่อนที่นี้เป็นที่แรก รู้สึกตื่นเต้นมาก พี่ๆน่ารักเป็นกันเอง”

(ก., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“ขอขอบคุณพี่ๆทีมงานที่ได้จัดกิจกรรมดีๆ อย่างนี้ และขออนุโมทนาบุญกับสิ่งดีๆที่พี่ๆทีมงานได้สร้างสรรค์กิจกรรมด้วยคะ สิ่งที่ได้รับได้ทำบุญอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งคิดว่าเป็นประโยชน์กับตัวเอง และเป็นการทำนุบำรุงพระศาสนา และได้รู้จักกัลยาณมิตรที่มีอุดมการณ์เดียวกันคะ”

(น., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“ประทับใจทีมงานที่ดูแลเอาใจใส่อย่างดี และชอบกิจกรรมถอดบทเรียน การได้พบปะพูดคุยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ทำให้เรารู้จักกันมากขึ้น มีแนวคิดใหม่ๆ และขอบคุณนะค่ะ ที่ทำให้พวกเราได้มาทำกิจกรรมดีๆ แบบนี้ ขอเป็นกำลังใจในการทำคามคืนะคะ”

(ส., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๘)

๒. ความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้เข้าร่วมที่มีต่อกิจกรรม

จากการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม ผลปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนมีทัศนคติในแง่บวกต่อกิจกรรม รู้สึกดีที่เข้าร่วมและได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์จากกิจกรรม รวมทั้งอยากให้มีการจัดกิจกรรมเช่นนี้ต่อไปอีก

“ขอบคุณสำหรับกิจกรรมดีๆ และเป็นศูนย์รวมของมิตรภาพที่เริ่มต้น จนบางคนกลายเป็นเพื่อนใหม่ที่เริ่มพัฒนาสู่การสนิทสนมและรู้จักกันมากขึ้น คำว่าขอบคุณคงน้อยไปสำหรับความรู้สึกที่อยากจะบอก”

(ออ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘)

“รู้สึกดีใจและภูมิใจมากที่ได้ร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ซึ่งนี่เป็นครั้งแรกที่ได้เข้าร่วมกับ โครงการฯ การทำความสะอาดครั้งนี้แม้จะเป็นเพียงกิจกรรมเล็กๆ แต่มันกลับเกิดความรู้สึกภูมิใจที่ยิ่งใหญ่มากๆ จริงๆ /สิ่งที่ได้เรียนรู้ว่าการทำบุญไม่จำเป็นต้องใช้เงิน เราสามารถใช้ใจและแรงกายของเราทำบุญได้ การร่วมแรง ร่วมใจ ได้พูดคุย ได้ช่วยเหลือกันถึงแม้เราจะไม่รู้จากกัน ได้แลกเปลี่ยนทัศนคติต่อกัน ได้รับรู้แนวความคิดใหม่ๆ /อยากขอบคุณกิจกรรมที่ดีมากจริงๆ อยากให้มีกิจกรรมนี้อีกต่อไป”

(ท., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘)

“เป็นครั้งแรกที่เคยได้มาทำ เมื่อก่อนเคยคิดว่าจิตอาสาเป็นอะไรที่น่าเบื่อ แต่วันนี้ที่ฉันได้มาทำ ทำให้ได้เปลี่ยนความคิดจิตอาสาเป็นอะไรที่สนุก ทำให้รู้จักเพื่อนใหม่ กล้าพูดกล้าคุยกล้าทัก ทั้งที่คนที่เราพูดด้วยนั้นไม่รู้จัก และได้ทำให้รู้ว่าการที่เราได้ทำงานรวมกันกับคนมากมาย ต้อง

วางตัวอย่างไว้ พี่เลี้ยงเป็นกันเองดี ทำกิจกรรมครั้งนี้สนุกมากและทำให้
หนูอยากมาอีก”

(น., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๗)

๓. ข้อค้นพบที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม สามารถสรุปข้อค้นพบที่หลากหลายจาก
ประสบการณ์ที่ได้รับของผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคนออกมาเป็นหัวข้อที่น่าสนใจ ดังนี้

- การชำระล้างจิตใจตนเอง ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เขียนสะท้อนความรู้สึกว่า ในขณะที่
กำลังลงมือทำงานจิตอาสา ใจก็ถูกขัดเกลาให้ใสสะอาดขึ้น ถือเป็นการพัฒนา
จิตไปในตัว

“ขณะทำหน้าที่ลอกท่อระบายน้ำจิตใจมุ่งมั่นที่จะลือกสิ่งสกปรกออกให้
หมดขณะทำก็พิจารณา ไปด้วยว่า สิ่งที่กำลังทำอยู่นั้น นอกจากจะเป็นการ
ทำความสะอาด ยังเป็นการชำระกิเลสไปด้วย ครั้งนี้นอกจากเป็นการทำให้
ร่างกายแล้วถือว่าเป็นการพัฒนาจิตใจและสติปัญญาอีกด้วย รู้สึกอัมเอบ
เบิกบานกาย ใจ ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังกิจกรรม”

(อ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“ได้ฝึกสมาธิขณะทำงาน , ได้ทำสมาธิและฝึกสวดมนต์ไปพร้อมกับ
เพื่อนๆ”

(ข., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“ทำความสะอาดวัดเปรียบเหมือน ได้ชำระจิตใจขัดเกลาใจให้รู้สึกดีขึ้น”

(บ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“โดยปกติมักรู้สึกกังวลที่ตรงมาล้างท่อ แต่พอได้ทำมันทำให้รู้สึกว่ามัน
ก็แค่สิ่งที่เราปรุงแต่งไปเอง เวลาได้เห็นมันสะอาดก็รู้สึกดี เหมือนดังจิตใจ
ของเราที่ผ่านความรู้สึกและอารมณ์หลายอย่างที่หมักหมม ต้องรู้จักที่จะ
ล้างทำความสะอาดมันบ้าง จิตใจเราจะได้เป็นสุขและผ่องใส”

(ท., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘)

- เรียนรู้และเห็นมุมมองใหม่ในการทำบุญ การทำงานจิตอาสาสามารถช่วยให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจเพิ่มขึ้นว่า การทำบุญไม่ใช่แค่บริจาคเงินหรือวัตถุสิ่งของ แต่การทำบุญนั้นสามารถทำได้รูปแบบ เช่น การทำงานเพื่อส่วนรวม เป็นต้น

“ทุกๆครั้งจะชวนเพื่อน หรือครอบครัวมาด้วยเสมอ เพราะอยากให้หลายๆคนได้เห็นอีกมุมของการทำบุญที่มีใช่เพียงการให้ทาน บริจาคเงิน ถวายสิ่งของสังฆทาน แต่เป็นการทำบุญโดยการสละเวลามาร่วมกันแบ่งปันสร้างสรรค์สิ่งดีๆให้เกิดขึ้น โดยการออกแรงออกความคิด ร่วมแรงร่วมใจ”

(อ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๗)

“ช่วยให้เด็กรุ่นใหม่เข้าใจว่าการทำบุญคืออะไร จากการกระทำไม่ใช่คำบอกเล่าหรือตำราเรียน ให้เรียนรู้การให้และการรับที่เกิดจากความสุขที่ได้ให้”

(บ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“เรียนรู้ถึงธรรมชาติให้การทำงานร่วมกับผู้อื่น การทำบุญไม่ได้แค่ไปวัดใส่บาตร แต่การทำบุญมีช่องทางมากกว่าที่เราคิด และนั่นคือ จิตอาสา”

(จ., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“โดยปกติการทำบุญส่วนใหญ่ก็แค่บริจาคเงินสละความตระหนี่ถี่เหนียว แต่พอได้ทำกิจกรรมแบบนี้มันก็เป็นทำบุญอีก step ก็คือลดความเป็นอัตตาหลง โดยการลงแรงซึ่งเป็นสิ่งที่คนจำนวนน้อยมักจะคิดได้ว่าสามารถทำบุญแบบนี้ได้เช่นกัน”

(ห., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘)

- ตระหนักถึงการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ผู้เข้าร่วมหลายคนเกิดความตระหนักถึงศักยภาพภายในตนเองว่า เราสามารถทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นได้มากกว่าที่คาดคิด

“พอมาร่วมกิจกรรมทำให้รู้ว่าฉันเองก็ทำประโยชน์กับคนอื่นได้ และยังมีเพื่อนมาด้วยจากงานที่หนักๆ ก็กลายเป็นเบาได้เฉยเลย”

(น., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

“การทำความสะดวการู้สึกเหนื่อยแต่ก็สนุกดี ได้สร้างประโยชน์ให้
ส่วนรวม แล้วก็รู้ว่ายังมีคนที่จิตใจอาสาอยู่อีกหลายคน”

(ท., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗)

- **นึกถึงคนในครอบครัวมากขึ้น** การทบทวนความรู้สึกนึกคิดของตนเองใน
ระหว่างการลงมือทำงานจิตอาสามีส่วนช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้ระลึกย้อนถึงสิ่งดีๆ ที่
คนในครอบครัวเคยมอบให้แก่ตนเอง

“ประเด็นมันอยู่ตรงที่โดนน้ำยาล้างห้องน้ำกัดมือ เลยทำให้นึกถึงคุณแม่ที่
เป็นผู้ล้างห้องน้ำ รู้สึกอยากขอบคุณท่านมากๆ ที่ไม่เคยไม่เคยให้เราทำได้ทำ
หรือเสี่ยงที่จะบาดเจ็บ กลับไปบ้านจะไปกอดแม่สักที”

(ข., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๗)

๔. การเปลี่ยนพฤติกรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรม

จากบันทึกของผู้เข้าร่วม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนหนึ่งมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติและ
พฤติกรรมที่เอื้อผลดีต่อการใช้ชีวิตและความเข้าใจเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสา

“ผมมาคิดได้ว่า เราทำทุกอย่าง กวาดวัด ไปโน่นไปนี่มากมาย แต่กับแม่
ไม่เคยทำ นึกได้ตอนไปจิตอาสาทุกครั้ง ทุกวันนี้ก็คุยกับแม่มากขึ้น นวด
ให้แม่”

(น., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๗)

“ที่มาเพราะเป็นส่วนหนึ่งในรายวิชาที่เรียน อาจารย์กำหนดว่าต้องทำงาน
อาสา 8 ชั่วโมง ก็เลยคิดว่าทุกคนที่มาก็คงจะไม่ได้ตั้งใจมาเหมือนกัน แต่
พอมารู้จักได้พูดคุยกัน ส่วนใหญ่ที่มาทำมีความตั้งใจและสละเวลามาช่วย
จริงๆ จากตอนแรกที่ไม่รู้สึกจนกระทั่งได้ทำงานร่วมกันทำให้เห็นความ
ร่วมมือร่วมใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยกันทำงานอย่างสนุกสนานและ
เป็นกันเองมาก ทำให้รู้ว่าเราก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมนี้น่า
อยู่ยิ่งขึ้นได้ ถ้ามีโอกาสจะเข้าร่วมโครงการอาสาเรื่อยๆ ค่ะ”

“สิ่งที่อยากบอกกิจกรรมนี้ทำให้ได้รู้ว่าเราสามารถสร้างบุญได้โดยไม่ต้องเป็นเงินทองเพียงอย่างเดียว แต่เราสามารถใส่แรงกายอุทิศให้ เกิดบุญได้เช่นกัน”

(ว., ข้อมูลจากบันทึกของผู้เข้าร่วม, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘)

๕. การนำรูปแบบกิจกรรมไปประยุกต์ใช้จริงของผู้เข้าร่วม

จากการสนทนากับเจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรมและการสะท้อนความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนหนึ่งได้มีการรวมกลุ่มและยกระดับตนเองขึ้นมาเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรม โดยได้มีการนำรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัดไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมในพื้นที่ของตนเอง รวมถึงมีการจัดกิจกรรมร่วมกับองค์กรสาธารณกุศล อาทิเช่น กิจกรรมล้างป่าช้าร่วมกับมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง เป็นต้น

จุดแข็งของกิจกรรม

คณะผู้ประเมินได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาบริบทและปัจจัยต่างๆ ข้างต้นเพื่อค้นหาจุดแข็งของกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด โดยจัดทำการสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

๑. **ด้านบุคลากร** สามารถจำแนกเป็น ๓ ส่วนด้วยกันคือผู้เข้าร่วมกิจกรรมวิทยากร และเจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรม

- ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีความสนใจทำงานจิตอาสาและตั้งใจมาทำบุญกับวัด อีกทั้งยังให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเตรียมตัวและเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการทำกิจกรรม พร้อมทั้งยอมรับและเปิดใจรับฟังความคิดเห็นจากวิทยากร เจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรม รวมถึงผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน ยิ่งไปกว่านั้นยังได้มีการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

- วิทยากรเป็นพระสงฆ์ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาและสร้างแรงบันดาลใจในการทำสิ่งดีงามให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความรู้สึกระทึกใจในความเป็นกันเองและชื่นชมการบรรยายที่สนุกสนานแต่แฝงไปด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและข้อคิดที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต

- เจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรม เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ดูแลรับผิดชอบกิจกรรมตั้งแต่เริ่มแรก ทำให้เข้าใจระบบขั้นตอนการทำงาน และสามารถออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้เข้าร่วมได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีความปรารถนาดีที่อยากเห็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้กลับมาสำรวจทำความเข้าใจและเข้าใจตนเองมากขึ้น

๒. **ด้านกระบวนการ** การออกแบบกิจกรรมในปีใหม่นี้มุ่งเน้นที่จะให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เกิดความเข้าใจเรื่องการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนาผ่านการทำงานจิตอาสา การฟังธรรมบรรยายและฝึกการปฏิบัติสมาธิภาวนา พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก รวมถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมผ่านการเขียนบันทึก (Journal) และการแลกเปลี่ยนสนทนาทั้งในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนหนึ่งได้มีการรวมกลุ่มและทำรูปแบบกิจกรรมไปประยุกต์ใช้จัดกิจกรรมลักษณะนี้ขึ้นในพื้นที่ของตนเอง
๓. **สถานที่จัดกิจกรรมและอุปกรณ์** สถานที่จัดกิจกรรมเป็นพื้นที่โล่ง มีอากาศถ่ายเทสะดวก และปริมาณแสงที่เหมาะสม รวมถึงอุปกรณ์แบบพกพาที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ สอดคล้องกับรูปแบบการนั่งเป็นการนั่งแบบล้อมวงในการสนทนาและกิจกรรมสันตนาการ รวมถึงกิจกรรมจิตอาสาที่เน้นการทำความสะอาดพื้นที่บริเวณวัด ทว่า ด้วยลักษณะเปิดโล่งอาจมีความไม่สะดวกสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรมได้แก้ไขปัญหานี้โดยการจัดเก้าอี้เสริม

ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในอนาคตต่อไป

๑. **การจัดกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัดอย่างต่อเนื่อง** จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม คณะผู้ประเมิน พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมนี้ นอกจากเรียนรู้และเข้าใจเรื่องการทำบุญมากขึ้น ยังได้มีโอกาสทบทวนความรู้สึกและพฤติกรรมที่ผ่านมาในชีวิตของตนเอง จนนำไปสู่การเห็นศักยภาพภายในของตนเองที่สามารถทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม เห็นคุณค่าของสมาชิกในครอบครัว และผู้คนในสังคม อีกทั้งยังมีความต้องการและสนับสนุนให้จัดกิจกรรมนี้ต่อเนื่องในปีต่อไป เพื่อให้ผู้อื่นได้มีโอกาสรับประสบการณ์ดีๆ อย่างนี้เช่นเดียวกับตนเอง
๒. **การเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้แนะนำความสำคัญและกิจกรรมของวัด** การจัดช่วงเวลาดึกน้อยให้พระสงฆ์ผู้เป็นวิทยากรหลักของกิจกรรมในแต่ละครั้งได้มีโอกาสแนะนำประวัติความเป็นมาและกิจกรรมต่างๆ ของวัด สามารถช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทางเลือกเพิ่มขึ้นในการเลือกสถานที่ทำบุญหรือเข้าร่วมการอบรมปฏิบัติธรรม รวมทั้งยังเป็นการส่งเสริมพระสงฆ์ให้ได้กลับมาทบทวนบทบาทในการเป็นเพื่อนาบุญผู้ธำรงรักษาพระพุทธศาสนา ถือเป็นจุดเริ่มในการลดช่องว่างและสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างคณะทำงาน โครงการฯ พระสงฆ์และผู้เข้าร่วมกิจกรรมอีกวิธีหนึ่ง
๓. **การเสริมแรงยกระดับผู้เข้าร่วมกิจกรรมผู้ภาคีเครือข่าย** จากการที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนหนึ่งได้มีการรวมกลุ่มเพื่อจะจัดกิจกรรมในลักษณะเดียวกันกับกิจกรรมจิตอาสาพาเข้า

วัด โดยได้มีนำรูปแบบกิจกรรมไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับพื้นที่และการดำเนินกิจกรรมของตนเอง คณะทำงานโครงการฯ จึงควรจัดหาแนวทางในการเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ให้แก่ผู้เข้าร่วมกลุ่มนี้ อาจเริ่มจากนัดพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการและเชิญชวนให้ร่วมมือกันขับเคลื่อนแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมการทำบุญให้แพร่หลายมากขึ้น จนถึงระดับการยกความสัมพันธ์เป็นภาคีเครือข่ายในอนาคต

๔. **พื้นที่ในการเผยแพร่ผลงาน** นอกจากการเผยแพร่ข้อคิดที่ได้รับจากประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมผ่านทางเว็บไซต์ (Website) และเฟสบุ๊ก (Facebook) ของโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา คณะทำงานโครงการฯ ควรมีการจัดถอดบทเรียนแนวคิดและการออกแบบกิจกรรม โดยจัดรวบรวมเนื้อหาดีพิมพ์เป็นหนังสือพ็อกเก็ตบุ๊ก (Pocket book) เพื่อใช้เป็นสื่อในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่ผู้คนในสังคมในวงกว้าง โดยเสนอให้มีทั้งการจัดจำหน่ายและการจัดวางตามห้องสมุดของโรงเรียนและมหาวิทยาลัย

ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงแนวทางสำหรับการพัฒนากิจกรรมในอนาคต คณะทำงานโครงการฯ ควรพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๔.๒ งานขยาย พัฒนาศักยภาพและสร้างภาคีเชิงยุทธศาสตร์

การประเมินกิจกรรมในส่วนแผนงานนี้ คณะผู้ประเมินใช้วิธีเขียนเชิงพรรณนาเป็นหลัก ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องแบบเชิงลึกในบุคคล จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อสรุปและข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในโอกาสต่อไป โดยมุ่งเน้นพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงาน ได้แก่ บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แผนการดำเนินงาน สภาพแวดล้อม ระยะเวลาในการดำเนินงาน เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ถึงจุดแข็งและสิ่งที่ควรปรับปรุง รวมถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อของแผนงานในส่วนนี้ คือ

๑. ขยายแนวร่วมภาคีใหม่ เพื่อสร้างฐานการขับเคลื่อนงานที่กว้างขึ้น
๒. พัฒนาศักยภาพภาคีทั่วไป (องค์กรจิตอาสา, CSR) ให้มีความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องฉลาดทำบุญ เพื่อสร้างให้เกิดภาคีเชิงยุทธศาสตร์ในอนาคต
๓. ขับเคลื่อนงานร่วมกับภาคีเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อทำหน้าที่สื่อสารณรงค์เรื่องฉลาดทำบุญ ด้วยการประยุกต์เนื้อหาดังกล่าวเข้ากับกระบวนการในกิจกรรมของตน

โดยจะทำการนำเสนอผลการประเมินเรียงตามลำดับ คือ ๑) งานขยายและพัฒนาศักยภาพแนวร่วมภาคี และ ๒) งานพัฒนาศักยภาพภาคีจิตอาสา

๔.๒.๑ งานขยายและพัฒนาศักยภาพแนวร่วมภาคี

งานในส่วนนี้เน้นการเชิญชวนและร่วมมือกับบริษัทและองค์กรภาคธุรกิจที่สนใจการทำธุรกิจเพื่อสังคม (CSR-Corporate Social Responsibility) เข้ามาเป็นแนวร่วมในการขยายแนวคิดเรื่องการทำบุญที่ถูกต้อง ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า

การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับความเหมาะสมของบุคลากร และทรัพยากรต่างๆ ได้แก่ เจ้าหน้าที่โครงการ แผนการดำเนินงาน รวมทั้งสิ่งต่างๆที่เป็นปัจจัยและส่งผลต่อการดำเนินงาน ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

๑.บุคลากร

คุณพรทิพย์ ฝนหวานไฟ หัวหน้าโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการขับเคลื่อนงานในส่วนนี้ให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่น โดยคุณพรทิพย์ ถือว่า เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสาและยังมีประสบการณ์การรับผิดชอบดูแลโครงการฯตั้งแต่แรกเริ่ม จึงทำให้เข้าใจระบบขั้นตอนการทำงาน การเห็นอุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆเป็นอย่างดี

๒. การออกแบบวิธีการดำเนินงาน

การออกแบบวิธีดำเนินงานให้เหมาะสมถือเป็นปัจจัยสำคัญในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

(๑) เนื้อหาหลัก

เน้นการสร้างความเข้าใจเรื่องการทำบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนาและการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

(๒) วิธีการดำเนินงาน

คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้มีการวางแผนวิธีการดำเนินงานไว้ ๔ ขั้นตอนดังต่อไปนี้

๒.๑ ประสานงานองค์กรภาคธุรกิจเพื่อเชิญชวนเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างน้อย ๑๐- ๑๕ องค์กร

๒.๒ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างน้อย ๑ ครั้ง เพื่อให้ความรู้แนวคิดเกี่ยวกับการทำบุญที่ถูกต้องและเรียนรู้เครื่องมือกระบวนการ (Tool Kit) ที่จะนำไปจัดกับพนักงานบริษัทนั้นๆ

๒.๓ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลังจากการนำเครื่องมือกระบวนการ (Tool Kit) ไปใช้อย่างน้อย ๒ ครั้ง

๒.๔ ประสานงานความร่วมมือในการต่อยอดงานฉลาดทำบุญร่วมกันต่อไป

คณะผู้ประเมินพบว่า การขับเคลื่อนในส่วนนี้ยังอยู่ในขั้นตอนการประสานงานและรอผลตอบรับจากองค์กรภาคธุรกิจ

(๓) ระยะเวลาการดำเนินงาน

เนื่องจากแผนงานในส่วนนี้ถูกกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาในระยะยาว ระยะเวลาการดำเนินงานจึงไม่ใช่แค่ช่วงระยะเวลาการขับเคลื่อนงานในปีที่ ๓ (๑ มิถุนายน ๒๕๕๗ ถึง ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๘) ภายใต้งบสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ผลการประเมินกระบวนการ

เนื่องด้วยกระบวนการหลักของการดำเนินงานอยู่ในขั้นตอนการติดต่อประสานงานกับบริษัทและองค์กรภาคธุรกิจ จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการยังอยู่ในขั้นเริ่มต้นของแผนวิธีการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงาน

การปรากฏผลของแผนงานในส่วนนี้อาจยังไม่ชัดเจน เนื่องจากแผนงานนี้เป็นยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนการสร้างวัฒนธรรมฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาให้เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง จึงมีความจำเป็นที่ต้อง

ขับเคลื่อนงานอย่างใส่ใจรายละเอียดและรอบคอบ ผลลัพธ์จึงเป็นการผุดปรากขึ้นเป็นลำดับที่ละขั้นตอน แต่ในแง่ของระดับความสนใจและการบรรลุเป้าหมายในอนาคตถือว่ามีทิศทางแนวโน้มที่ดี โดยกระบวนการจัดกิจกรรมของเครือข่ายพุทธิกาทเพื่อพระพุทธรักษาและสังคมได้รับความสนใจจากบริษัทใหญ่ระดับประเทศ อาทิเช่น เครือซิเมนต์ไทย (เอสซีจี) ซึ่งได้มีการติดต่อคณะทำงานโครงการให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพบุคลากรของบริษัท

จุดแข็งของแผนงาน

คณะผู้ประเมินได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาบริบทและปัจจัยต่างๆ ข้างต้นเพื่อค้นหาจุดแข็งของงานขยายและพัฒนาศักยภาพแนวร่วมภาคี โดยจัดทำการสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

๑. ด้านบุคลากร ผู้รับผิดชอบแผนงานเป็นผู้มีประสบการณ์และรับผิดชอบ โครงการตลาดทำบุญด้วยจิตอาสาตั้งแต่เริ่มแรก ทำให้เข้าใจระบบขั้นตอนการทำงานและมีขั้นตอนในการขับเคลื่อนงานให้เกิดเป็นรูปธรรม
๒. ด้านกระบวนการ คณะผู้ประเมินพบว่า เนื้อหาหลักที่ต้องการใช้ในการสื่อสารเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสา พร้อมทั้งขั้นตอนวิธีการดำเนินงานเป็นไปอย่างชัดเจน

ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในโอกาสต่อไป

๑. การวางแผนยุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมการทำบุญด้วยจิตอาสาควรเริ่มจากการสื่อสารแนวคิดเรื่องการทำบุญที่ถูกต้อง เพื่อสร้างความเข้าใจกับองค์กรภาคธุรกิจที่มีแนวโน้มในการเข้าร่วมเป็นองค์กรภาคีเครือข่าย จากนั้นจึงเป็นการประชุมกำหนดเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน โดยมุ่งเน้นที่การร่วมแบ่งปันทรัพยากรและกำหนดแผนทิศทางการสื่อสารวัฒนธรรมทำบุญด้วยจิตอาสาสู่สังคมตามกำหนดเวลา ๓ ระยะ คือ ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว
๒. การจัดทำแผนงบประมาณ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ การวางแผนงบประมาณจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะช่วยให้คณะทำงานโครงการฯ ได้ทราบถึงงบประมาณที่ต้องใช้จริง และส่งผลต่อการมีระยะเวลาเพียงพอในการหาผู้สนับสนุน อีกทั้งยังเป็นการควบคุมและสามารถลดทอนค่าใช้จ่ายที่เกินความจำเป็น
๓. การจัดเวทีเรียนรู้สาธารณะ (Public Forum) โดยส่งจดหมายเชิญวิทยากรซึ่งเป็นผู้ทำงานเพื่อสังคมและมีบทบาทในการบริหารงานองค์กรภาคธุรกิจมาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์และทัศนคติเรื่องการทำบุญในสถานที่ที่สะดวกต่อการเดินทางและมีพื้นที่เพียงพอต่อการรองรับผู้คนจำนวนมาก นอกจากเป็นช่องทางในการเผยแพร่แนวคิดเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสาสู่ภาคประชาชนและสังคมในวงกว้าง ยังเป็นบันไดแห่งโอกาสในการสร้างสัมพันธภาพกับองค์กรภาคธุรกิจอันนำไปสู่การประสานความร่วมมือในอนาคต

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงแนวทางสำหรับการพัฒนาในอนาคต คณะทำงานโครงการฯ ควรพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นหลัก

๔.๒.๒ งานพัฒนาศักยภาพภาคีจิตอาสา

งานในส่วนนี้เน้นการพัฒนาองค์กรภาคีให้เป็นองค์กรที่สามารถนำแนวคิดฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา ประยุกต์เข้ากับการทำงานขององค์กรจนเกิดเป็นพื้นที่การทำงานเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า

การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับความเหมาะสมของบุคลากร และทรัพยากรต่างๆ ได้แก่ เจ้าหน้าที่โครงการ แผนการดำเนินงาน รวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่เป็นปัจจัยและส่งผลกระทบต่อ การดำเนินงาน ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

๑. บุคลากร

(๑) องค์กรภาคี

ผู้เข้าร่วมพัฒนาศักยภาพภาคีจิตอาสาในปีนี้เป็น คณะทำงานหลักขององค์กรภาคีที่ทำงาน ร่วม จำนวน ๑๔ คนจาก ๑๑ องค์กร ประกอบด้วย ๑) กลุ่มหุ่นไล่กา ๒) กลุ่มโรงบ่มอารมณ์สุข ๓) กลุ่มทำดีมะ ๔) บ้านช่างคิดช่างทำ ๕) มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ๖) เครือข่ายชีวิตศึกษา ๗) มูลนิธิกระจกเงา ๘) มูลนิธิสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ๙) มูลนิธิสุขภาพไทย ๑๐) สวนลมหายใจอันสงบ และ ๑๑) ชุมชนตลาดปีนัง โดยผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ทำงานร่วมกับ โครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาตั้งแต่แรกเริ่มนับจากปี ๒๕๔๘ จนถึงปัจจุบัน จึงมีความเข้าใจใน ทิศทางและเป้าหมายของโครงการฯ และพร้อมให้ความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน

(๒) เจ้าหน้าที่โครงการ

คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงาน พัฒนาศักยภาพองค์กรภาคี ทั้งนี้คณะทำงานโครงการฯ ถือว่าเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการ ทำบุญด้วยจิตอาสาและเข้าใจระบบขั้นตอนการทำงาน การเห็นอุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆ เป็น อย่างดี

๒. การออกแบบวิธีการดำเนินงาน

การออกแบบวิธีดำเนินงานให้เหมาะสมถือเป็นปัจจัยสำคัญในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งมี ผลการประเมินดังต่อไปนี้

(๑) เนื้อหาหลัก

เน้นการสร้าง ความเข้าใจเรื่องการทำบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนาและการพัฒนามิติ ด้านจิตใจและการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

(๒) แนวคิดการออกแบบกระบวนการวิธีการดำเนินงาน

คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้ออกแบบวิธีการดำเนินงานบนรากฐานการนิยามความเป็นภาคีเครือข่าย ว่าเป็นพันธมิตรที่ทำงาน โดยมีจุดมุ่งหมายในการขับเคลื่อนงานด้านจิตอาสาด้วยกัน คณะทำงานโครงการฯ จึงออกแบบการประชุมประจำเดือนในลักษณะของพื้นที่แห่งการแบ่งปันและรับฟัง โดยคาดหวังให้การประชุมแต่ละครั้งมีการแบ่งปันเรื่องราวที่แต่ละองค์กรได้จัดกิจกรรมให้แก่อาสาสมัคร ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น สิ่งที่ได้เรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรค เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นระหว่างองค์กรภาคีด้วยกัน รวมถึงยังเป็นการเสริมพลังซึ่งกันและกัน

ในส่วนของกรอบเชิงปฏิบัติการ คณะทำงานโครงการฯ มีความตั้งใจและปรารถนาดีในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรองค์กรภาคีให้เป็นผู้ที่มีทัศนคติมีความเห็นที่ถูกต้องในเรื่องการทำบุญ รวมถึงได้มีโอกาสกลับมาสำรวจสภาพจิตใจของตนเองผ่านกิจกรรมประสบการณ์ตรง เพราะการที่องค์กรภาคีจะจัดการเรียนรู้ที่เอื้อให้อาสาสมัครสามารถเข้าถึงและเข้าใจเรื่องบุญจากการทำงานจิตอาสา นั้น ผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมจะต้องมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งผ่านการลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองเสียก่อน

นอกจากนี้ คณะทำงานโครงการฯ ยังคาดหวังให้องค์กรภาคีนำสิ่งที่ได้เรียนรู้พร้อมทั้งแนวคิดเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสาไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมจิตอาสาของตน โดยคณะทำงานโครงการฯ จะทำหน้าที่เป็นส่วนกลางในการให้คำปรึกษาและสนับสนุนด้านทรัพยากรบุคคล รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณให้แก่องค์กรภาคีที่มีความจำเป็นต้องรับการสนับสนุนในส่วนนี้เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

(๓) วิธีการดำเนินงาน

คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้มีการวางแผนวิธีการดำเนินงานไว้ ๕ ขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๓.๑ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อสร้างความเข้าใจและแนวคิดฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาจำนวน ๑ ครั้ง
- ๓.๒ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อเรียนรู้มิติด้านจิตใจ จำนวน ๑ ครั้ง
- ๓.๓ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อเรียนรู้เรื่องทักษะ เครื่องมือด้านต่างๆ จำนวน ๖ ครั้ง (๒ เดือนต่อครั้ง)
- ๓.๔ จัดประชุมประจำเดือนเพื่อติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จำนวน ๑๒ ครั้ง (เดือนละ ๑ ครั้ง)
- ๓.๕ สร้างกระบวนการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาผ่านกิจกรรมหน้างานขององค์กรต่างๆ อย่างน้อยแห่งละ ๑ ครั้ง

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนองค์กรภาคีแบบเชิงลึกในบุคคล คณะผู้ประเมินพบว่าผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เห็นว่าการออกแบบกิจกรรมพัฒนาศักยภาพและลักษณะของกิจกรรมมีความเหมาะสม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในกิจกรรมจิตอาสาของตน อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีการสะท้อนว่าควรมีกำหนดตารางวันและเวลาที่จะประชุมล่วงหน้าร่วมกัน เพื่อความสะดวกในการเข้าร่วมประชุมอย่างต่อเนื่อง

(๔) เทคนิควิธีการจัดกระบวนการ

คณะผู้ประเมินพบว่า ในการประชุมแต่ละครั้ง รูปแบบการสื่อสารระหว่างตัวแทนองค์กรภาคีและคณะทำงานโครงการฯ เป็นรูปแบบการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ที่มีการเปิดพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกหรือสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ตลอดจนการสร้างบรรยากาศผ่อนคลายเป็นกันเอง เพื่อเอื้อให้สร้างแรงกระตุ้นและบรรยากาศที่เหมาะสมในการเรียนรู้ร่วมกัน

(๕) ระยะเวลาการดำเนินงาน

ระยะเวลาการดำเนินงานครอบคลุมเวลา ๑ ปี นับตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๗ ถึง ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๘ โดยมีการกำหนดจัดประชุมประจำเดือนที่หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพฯ) เพื่อติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจำนวน ๑๒ ครั้ง (เดือนละ ๑ ครั้ง) ในส่วนของการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ใช้วิธีการกำหนดช่วงเวลาที่สะดวกร่วมกันระหว่างคณะทำงานโครงการฯและองค์กรภาคี

อย่างไรก็ตาม หลายองค์กรมีตารางเวลางานประจำที่ต้องรับผิดชอบจึงไม่สะดวกในการเข้าร่วมประชุมเป็นประจำทุกเดือน หากมีการกำหนดตารางวันและเวลาที่จะประชุมตลอดทั้งปี จะสามารถช่วยให้สะดวกต่อการจัดสรรตารางเวลางานและยังสามารถเข้าร่วมประชุมได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม เรื่องระยะทางไม่ใช่อุปสรรคในการเข้าร่วมประชุมหรือเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ แต่อย่างใด

๓. สภาพแวดล้อมในการจัดงาน

สภาพแวดล้อมถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวิทยากร เจ้าหน้าที่และผู้เข้าร่วมให้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ อันประกอบไปด้วย สถานที่ การจัดรูปแบบพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรม การใช้สื่อการสอน และการใช้สื่ออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

(๑) สถานที่

คณะทำงานโครงการฯได้พิจารณาเลือกหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพฯ) ในการจัดประชุมประจำเดือน เนื่องจากมีการวางเป้าหมายที่จะใช้สถานที่แห่งนี้เป็นที่หลักในปฏิบัติงานเชิงยุทธศาสตร์ อีกทั้งยังเป็นการขยายความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายพุทธิกาทิเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมกับมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ทั้งนี้ ในส่วนของสถานที่สำหรับการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

คณะทำงานโครงการฯ ได้มีการกำหนดที่จะใช้สถานที่จัดอบรมแบบรีสอร์ทที่จังหวัดกาญจนบุรี แต่เนื่องด้วยความไม่ลงตัวเรื่องเวลานัดหมาย คณะทำงานโครงการฯ จึงได้ประยุกต์นำกิจกรรมการเรียนรู้มิติด้านจิตใจมาใช้ในช่วงก่อนเริ่มประชุมประจำเดือน อาทิเช่น การปฏิบัติสมาธิภาวนา กิจกรรมเกมส์ไฟใจชีวิต เป็นต้น รวมถึงยังมีการอธิบายเสริมเรื่องแนวคิดฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา ในระหว่างการประชุม

(๒) การจัดพื้นที่

พื้นที่จัดการประชุมเป็นพื้นที่โล่งบริเวณชั้น ๒ อาคารหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ สถานที่ดังกล่าวมีอากาศถ่ายเทสะดวกและปริมาณแสงที่เหมาะสม โดยจัดรูปแบบการนั่งเป็นการนั่งแบบล้อมวง เพื่อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

การจัดรูปแบบพื้นที่ในลักษณะนี้ ถือว่าสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกลุ่มใหญ่ กล่าวคือ เป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติและมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

ภาพที่ ๔.๔ การจัดพื้นที่ประชุมประจำเดือนเพื่อติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะทำงานโครงการฯ องค์กรภาคีและคณะผู้ประเมิน (ถ่ายเมื่อ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๗)

ผลการประเมินกระบวนการ

๑. การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วม

กระบวนการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพภาคีจิตอาสาเปิดโอกาสให้องค์กรภาคีต่างๆ ได้แลกเปลี่ยนความรู้สึกร่วมกันและความคิดเห็นระหว่างกัน ทั้งนี้ ผู้นำการสนทนาถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม การตั้งคำถามปลายเปิด การกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

กลับมาใคร่ครวญตนเอง รวมถึงสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายและเป็นมิตร เป็นการสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่จะกล้าแสดงความรู้สึกและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อันนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกัน

๒. ความเหมาะสมของการดำเนินงาน

จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ตัวแทนองค์กรภาคีแบบเชิงลึกในบุคคล คณะผู้ประเมินพบว่า วิธีการดำเนินงานในภาพรวมถือว่ามีความเหมาะสมพอสมควร เพราะการประชุมประจำเดือนเน้นเรื่องความเข้าใจแนวคิดการทำบุญด้วยจิตอาสาซึ่งถือเป็นการพัฒนาคุณภาพจิตใจโดยตรง นอกจากนี้วิธีดำเนินการประชุมสามารถช่วยผู้เข้าร่วมได้กลับมาทบทวนตนเอง ได้เปิดใจแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จุดสำคัญคือ องค์กรภาคีต่างๆมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมประชุม และมีฉันทะในการขับเคลื่อนเรื่องการสื่อสารเผยแพร่วัฒนธรรมการทำบุญด้วยจิตอาสาร่วมกัน

๓. การเสริมแรง

จากการสังเกตการณ์กระบวนการ พบว่าคณะทำงานโครงการฯมีการนำหลักแนวคิดการเสริมแรงทางสังคมมาใช้ส่งเสริมให้องค์กรภาคีเกิดการพัฒนาทักษะการเปิดใจและรับฟัง การทบทวนตนเองและสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการจัดกิจกรรม โดยสามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

(๑) ความสัมพันธ์อันดีระหว่างคณะทำงานโครงการฯกับองค์กรภาคี

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กลุ่มและการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกในบุคคล พบว่า คณะทำงานโครงการฯและองค์กรภาคีมีความสัมพันธ์ในลักษณะของเพื่อนมากกว่าที่จะเป็นแค่พันธมิตรที่มาทำงานเฉพาะกิจร่วมกัน ความสัมพันธ์เกิดจากการรู้จักคุ้นเคยเป็นการส่วนตัวและการร่วมงานกันเป็นระยะเวลานานกว่า ๑๐ ปี

“การมาเจอกันก็เหมือนมาพบญาติ เขามาคุยมาพูดระบายเรื่องส่วนตัวและเรื่องงานให้ฟัง เราก็รับฟัง ถ้าพูดถึงภาคีของฉลาดทำบุญ ก็เลยเป็นเหมือนว่าพี่น้องกันทำงานด้วยกัน แต่มีภารกิจและเป้าหมายร่วม”

(สัมภาษณ์กลุ่มคณะทำงานโครงการฯ, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๘)

“ความหมายของการทำงานร่วมกัน คือ เพื่อนกันมาทำงานด้วยกัน เราทำงานแบบมีเป้าหมายร่วมกัน รู้จักกันดี รู้ใจกัน”

(สัมภาษณ์กลุ่มองค์กรภาคี, ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

(๒) การสะท้อนแลกเปลี่ยนมุมมองซึ่งกันและกัน

การออกแบบวิธีการดำเนินงานมีการกำหนดลักษณะการประชุมเป็นรูปแบบการเปิดพื้นที่ให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดกิจกรรมระหว่างคณะทำงานโครงการฯ องค์กรภาคี และคณะผู้ประเมิน ซึ่งถือว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพภาคีจิตอาสาอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม

ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีความคาดหวังและความต้องการที่จะเข้าร่วมขับเคลื่อนงานทำบุญด้วยจิตอาสาอย่างใกล้ชิดมากขึ้น

ผลการดำเนินงาน

๑. ความพึงพอใจขององค์กรภาคีต่อคณะทำงานโครงการฯ

คณะผู้ประเมินพบว่า องค์กรภาคีมีความรู้สึกที่ดีในฐานะเพื่อนและพึงพอใจในการทำงานร่วมกับคณะทำงานโครงการฯ ในระยะยาว

“รู้สึกว่าเขาพร้อมจะสนับสนุนเราในทุกมิติ มีการสนับสนุนในแง่ของเครื่องมือใหม่ๆ เช่น เกมสไฟฟ์ชีวิต”

(สัมภาษณ์ตัวแทนองค์กรภาคีแบบเชิงลึกในบุคคล, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

๒. ความคิดเห็นขององค์กรภาคีที่มีต่อการดำเนินงาน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มและสัมภาษณ์แบบเชิงลึกในบุคคล คณะผู้ประเมินสามารถสรุปประเด็นความคิดเห็นขององค์กรภาคีออกเป็น ๒ ประเด็นหลักคือ

(๑) ความคิดเห็นต่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากร

หลายองค์กรมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า อยากมีการแจ้งวันอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ล่วงหน้าอย่างน้อย ๒-๓ เดือน เพราะจะสะดวกในการกำหนดตารางเวลางานล่วงหน้า และสามารถเข้าร่วมการอบรมได้อย่างพร้อมเพียงกัน เนื่องจากที่ผ่านมาเป็นการนัดหมายในระยะกระชั้นชิดจึงทำให้หลายองค์กรไม่สะดวกในการเข้าร่วมอบรม อนึ่ง องค์กรภาคีตระหนักถึงประโยชน์ของการจัดประชุมประจำเดือนและการอบรม เพราะเล็งเห็นว่าเป็นการเรียนรู้เครื่องมือใหม่ๆที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมของตน ยังเป็นการได้ใช้เวลาเรียนรู้และทำความรู้จักกันและกันมากขึ้น

(๒) ความคิดเห็นต่อการทำงานร่วมกันในฐานะภาคี

หลายองค์กรเสนอให้มีการวางแผนการทำงานร่วมกันในระยะสั้น คือ ๑ ปีถัดไปและระยะยาวคือ ๕ ปีถัดไป ทั้งนี้ หลายองค์กรคาดหวังที่จะมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานทำบุญด้วยจิตอาสาอย่างใกล้ชิดมากขึ้น

จุดแข็งของแผนงาน

คณะผู้ประเมินได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาบริบทและปัจจัยต่างๆ ข้างต้นเพื่อค้นหาจุดแข็งของงานพัฒนาศักยภาพภาคีจิตอาสา โดยจัดทำสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

๑. **ด้านบุคลากร** สามารถจำแนกเป็น ๒ ส่วนด้วยกันคือองค์กรภาคีและเจ้าหน้าที่โครงการ
 - องค์กรภาคี เป็นองค์กรที่มีประสบการณ์และมุ่งมั่นในการทำงานจิตอาสา โดยหลายองค์กรเป็นองค์กรที่ทำงานร่วมกับโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาตั้งแต่แรกเริ่ม จึงมีความเข้าใจในทิศทางและเป้าหมายของโครงการฯ
 - คณะทำงานโครงการฯ ถือว่าเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสา และเข้าใจระบบขั้นตอนการทำงาน การเห็นอุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆ รวมถึงมีความสัมพันธ์อันดีกับองค์กรภาคีในฐานะเพื่อน
๒. **ด้านกระบวนการ** การออกแบบการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพภาคีมุ่งเน้นที่จะสร้างความเข้าใจเรื่องการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ซึ่งเชื่อมโยงกับการเรียนรู้และพัฒนาจิตใจ รวมถึงการเรียนรู้ทักษะและเครื่องมือใหม่ๆที่จะนำไปใช้ประยุกต์กับกิจกรรมของตน ทั้งนี้การสอดแทรกกระบวนการบอกเล่าความรู้ลึกก่อนเริ่มการประชุม (Check-in) ผนวกกับความคุ้นเคยสนิทสนมมีส่วนช่วยให้บรรยากาศของการดำเนินการประชุมเป็นไปด้วยความผ่อนคลายและมีท่าทีของการสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
๓. **ด้านสถานที่** สถานที่จัดกิจกรรมเป็นพื้นที่โล่ง มีอากาศถ่ายเทสะดวกและปริมาณแสงที่เหมาะสม สอดคล้องกับรูปแบบการนั่งเป็นการนั่งแบบล้อมวงในการสนทนา

ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในอนาคตต่อไป

๑. **การวางแผนยุทธศาสตร์ร่วม** ควรเริ่มจากการทบทวนและสร้างความเข้าใจแนวคิดเรื่องการทำบุญให้เป็นที่ไปในทิศทางเดียวกัน เพราะองค์กรภาคีถือเป็นส่วนสำคัญของยุทธศาสตร์ หากองค์กรภาคียังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้งย่อมส่งผลต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่อาจเอื้อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าถึงและเข้าใจเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสา จากนั้นจึงเป็นการประชุมกำหนดเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน โดยมุ่งเน้นที่การร่วมแบ่งปันทรัพยากรและกำหนดแผนทิศทางการสื่อสารวัฒนธรรมทำบุญด้วยจิตอาสาผู้สังคมตามกำหนดเวลา ๓ ระยะ คือ ระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว
๒. **การจัดทำแผนงบประมาณ** เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ การวางแผนงบประมาณจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะช่วยให้คณะทำงานโครงการฯ ได้ทราบถึงงบประมาณที่ต้องใช้จริงและส่งผลต่อการมีระยะเวลาเพียงพอในการหาผู้สนับสนุน อีกทั้งยังเป็นการควบคุมและสามารถลดทอนค่าใช้จ่ายที่เกินความจำเป็น
๓. **การกำหนดบทบาทที่ชัดเจน** การกำหนดบทบาทที่ชัดเจนมีความสำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ให้บรรลุเป้าหมาย คณะทำงานโครงการฯ สามารถวางบทบาทเป็นเพียงผู้ประสานงานและผู้อำนวยความสะดวกในเรื่องการจัดหาสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพองค์กรภาคี อาจรวมถึงเป็นผู้ทำหน้าที่สื่อสารเรื่องแนวคิดฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาแก่

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้ให้คำปรึกษาแก่องค์กรภาคีในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาด้วยแนวคิด
ฉลาดทำบุญ

๔. การติดตามงานอย่างใกล้ชิด การลงพื้นที่ให้ความช่วยเหลือและติดตามผลงานขององค์กรภาคีอย่างใกล้ชิดเป็นการช่วยกระตุ้นและยกระดับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเสริมพลังแรงใจให้กับองค์กรภาคี อีกทั้งยังถือเป็น โอกาสดีของคณะทำงาน โครงการฯ ที่จะได้เรียนรู้และเข้าใจกิจกรรมขององค์กรภาคีผ่านประสบการณ์ตรง ซึ่งส่งผลต่อการปรับทิศทางการทำงานร่วมกันให้มีความลงตัวและสอดคล้องอย่างกลมกลืนมากขึ้น
๕. การจัดการและประสานงาน การจัดทำตารางกิจกรรมและตารางการประชุมตลอดทั้งปี รวมถึงการกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบการประสานงานกับองค์กรภาคีโดยเฉพาะ ถือเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้งานพัฒนาศักยภาพภาคีจิตอาสาบรรลุผล เนื่องจากการเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้คณะทำงานโครงการฯ และองค์กรภาคีสามารถปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ได้ทันท่วงที นอกจากนั้นการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ยังช่วยให้มีเวลาในการทบทวนทิศทางการทำงานและความเข้าใจเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสาร่วมกัน
๖. การจัดถอดบทเรียนการดำเนินงานร่วมกับองค์กรภาคี คณะผู้ประเมินมีข้อเสนอให้เชิญผู้เชี่ยวชาญมาช่วยออกแบบและดำเนินการถอดบทเรียนการดำเนินงานร่วมกับองค์กรภาคี ผลจากการจัดถอดบทเรียน นอกจากเป็นการทบทวนสิ่งที่ดำเนินการใน ๑ ปีที่ผ่านมา ยังได้ความรู้จากการทำงานที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้วางแผนโครงการในปีถัดไป พร้อมทั้งยังเป็นโอกาสในการสร้างความเข้าใจเรื่องการทำบุญด้วยจิตอาสาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อนึ่ง การถอดบทเรียนยังมีประโยชน์ในแง่ของการเป็นพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันในการขับเคลื่อนงานยุทธศาสตร์ อันได้แก่ การวางเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาวที่สอดคล้องกัน รวมถึงการกำหนดและจัดอันดับภารกิจสำคัญที่ควรเร่งดำเนินการ เป็นต้น

ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงแนวทางสำหรับการพัฒนากิจกรรมในอนาคต คณะทำงานโครงการฯ ควรพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๔.๓ งานติดตามและจัดการความรู้

คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ ได้มีการจัดทำข้อตกลงเพื่อการปฏิบัติงาน ติดตามและประเมินผลกับศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งมี ดร.สุปรียาส์ กาญจนพิศาสล เป็น ผู้รับผิดชอบคณะผู้ประเมิน โดยคณะผู้ประเมินได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์หลัก ๔ ข้อของการติดตามและ ประเมินผล ดังต่อไปนี้

๑. เพื่อพัฒนาชุดเครื่องมือการประเมินผลและตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ
๒. เพื่อเป็นกลไกในการติดตามเก็บรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการ ดำเนินงาน
๓. เพื่อให้ทราบถึงข้อมูล ความสำเร็จและความก้าวหน้าในการดำเนินงานของโครงการว่า บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้มากน้อยเพียงใด
๔. เพื่อให้ได้แนวทางข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินของ โครงการให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ

โดยคณะผู้ประเมินได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม ในแต่ละกิจกรรม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม รวมถึงการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย คณะทำงานหลักของโครงการฯ คณะทำงานหลักขององค์กรภาคีที่ทำงานร่วม บุคลากรทางแพทย์ผู้เกี่ยวข้อง กับโครงการอาสาข้างเตียง และตัวแทนพระสงฆ์จากกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด

นอกจากนี้ คณะผู้ประเมินยังได้ทำการทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญด้วยจิตอาสาและการ ประเมินผลแบบ Stufflebeam's CIPP Model (๑๕๖๑) เพื่อใช้เป็นฐานคิดหลักในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ข้อมูลกระบวนการดำเนินงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการ ดำเนินงานในอนาคต

จากการทำงานร่วมกับคณะทำงาน โครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา คณะผู้ประเมิน พบว่า องค์ ความรู้อันเด่นชัดที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานในปีนี้เป็น **รูปแบบการจัดกิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด**

กิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัด ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่โดดเด่นกว่ากิจกรรมจิตอาสาขององค์กรอื่นๆ ถึงแม้ว่าอาจมีกิจกรรมของบางองค์กรที่ใช้สถานที่ของวัดในการดำเนินกิจกรรมเป็นหลัก แต่ก็ยังเป็นกิจกรรม ในรูปแบบของการจัดทำสิ่งของถวายวัด เช่น การสานไม้กวาด หรือ การจัดทำอาหารเลี้ยงพระสงฆ์ อาจ กล่าวได้ว่า กิจกรรมส่วนใหญ่เน้นไปที่งานจิตอาสาในรูปแบบของการสละกายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือ ใวยาวัจมัย เท่านั้น ทั้งนี้แท้จริงแล้วงานจิตอาสาเป็นงานปฏิบัติที่ครอบคลุมถึงการทำบุญตามหลักบุญกิริยา วัตถุทั้ง ๑๐ ข้อ โดยเริ่มจาก การมีทัศนคติความเห็นที่ถูกต้อง หรือ ทิฐุชุกรม อันเป็นหัวใจของการ ขับเคลื่อนงานจิตอาสาเพื่อเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนในสังคม

ด้วยเหตุนี้ คณะทำงานโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาจึงเล็งเห็นความสำคัญของการสร้าง ทัศนคติที่ถูกต้องตามครรลองธรรมให้เกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วม จึงออกแบบกิจกรรมให้มีการฝึกปฏิบัติสมาธิ

ภาวนาเพื่อเป็นการพัฒนาปัญญาจากภายในตน รวมทั้งการบรรยายให้ความรู้เรื่องการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เข้าร่วมตระหนักถึงความสำคัญของงานจิตอาสาในฐานะช่องทางพัฒนาตนเองอีกทางหนึ่ง จากนั้นจึงค่อยลงมือทำงานจริงในเขตพื้นที่ที่กำหนด นอกจากนี้ยังมีการสะท้อนความรู้สึกและสิ่งที่ได้รู้หลังจากเสร็จภารกิจการทำงานจิตอาสา เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมได้กลับมาสำรวจ ใคร่ครวญและทบทวนตนเองอีกครั้ง

ปัจจัยที่ทำให้กิจกรรมจิตอาสาพาเข้าวัดมีความโดดเด่นมาจากการที่คณะทำงานโครงการฯ เปิดใจรับฟังเสียงสะท้อนความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมผสมผสานกับการคัดเลือกวิทยากรและศาสนสถานที่มีการดำเนินงานส่งเสริมความรู้และการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอย่างเฉพาะเจาะจง นอกจากนี้ยังเลือกใช้กิจกรรมที่สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมเห็นผลลัพธ์ได้ในทันทีทันใด จึงสามารถสร้างความพึงพอใจและตอบโจทยความต้องการของผู้เข้าร่วมที่มีความตั้งใจจะมาทำงานจิตอาสาพร้อมกับทำบุญควบคู่กันได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ คณะผู้ประเมิน พบว่า การนำเรื่องศิลปะบำบัดมาใช้ในงานอาสาข้างเตียง ได้รับความสนใจและความเสียงตอบรับในแง่บวก โดยเฉพาะผู้ป่วยเด็กและผู้ปกครอง เนื่องจากการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่มีความเปราะบางและต้องระมัดระวังผลกระทบต่อจิตใจเป็นพิเศษ การใช้กระบวนการศิลปะเป็นสื่อในการพูดคุยสามารถสร้างผ่อนคลายและสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างตัวอาสาข้างเตียงกับผู้ป่วยและญาติ รวมถึงบุคลากรทางแพทย์

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดให้เกิดความสำเร็จนั้น สืบเนื่องจากการร่วมแรงร่วมใจของอาสาข้างเตียงที่ตั้งใจปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งความเป็นผู้จริงจังของวิทยากรก็มีส่วนช่วยทำให้การดำเนินกิจกรรมมีความลื่นไหล ทั้งนี้ การที่คณะทำงานได้จัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือนและความสัมพันธ์อันดีของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ โครงการอาสาข้างเตียง ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการปรับทิศทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการทางจิตใจของผู้ป่วย

ยิ่งไปกว่านั้น ความสำเร็จของคณะทำงานอีกประการ คือ การวางบทบาทการทำงานร่วมกับองค์กรภาคีในฐานะเพื่อน ถือเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความสบายใจในการทำงานร่วมกัน ความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเปิดใจเรียนรู้ รวมถึงการวางบทบาทเป็นที่ปรึกษา มากกว่าจะเป็นผู้คอยควบคุมตามติดการทำงานทุกฝีก้าว จึงทำให้เครือข่ายความร่วมมือมีความแนบแน่นและสามารถทำงานร่วมกันได้เป็นระยะยาวนานกว่า ๑๐ ปี

ปัจจัยสำคัญที่คณะทำงานโครงการฯ มอบให้แก่องค์กรภาคี คือ การจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำเดือน รวมถึงการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพบุคลากร

อย่างไรก็ดี การวางแผนยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนการสร้างวัฒนธรรมการทำบุญด้วยจิตอาสาให้เกิดขึ้นในสังคมไทยยังคงเป็นเป้าหมายหลักสำคัญที่จะต้องมีการจัดวางแนวทางในการสื่อสารองค์ความรู้เรื่องการทำบุญที่ถูกต้องอย่างเป็นระบบ

บทที่ ๕

สรุปอภิปรายผลการประเมิน และข้อเสนอแนะ

โครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาปี ๓ เป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่แนวคิดการทำบุญจากการทำงานอาสาสมัครตามหลักพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังสนับสนุนให้เยาวชนคนหนุ่มสาวเข้าถึงความสุขอันประณีตและเกิดจิตสำนึกอาสาสมัครในการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมถึงปรารถนาที่จะพัฒนาศักยภาพและสร้างภาคีเชิงยุทธศาสตร์ที่มีการนำศักยภาพของศาสนาและศาสนธรรมมาเป็นพลังในการสร้างสรรค์สังคม

การติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการของทั้ง ๓ แผนงาน ได้พิจารณาในส่วนของปัจจัยนำเข้า กระบวนการเรียนรู้ และผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน โดยคณะผู้ประเมินมีการให้ข้อมูลสะท้อนแก่คณะทำงานโครงการฯ และองค์กรภาคีตลอดระยะเวลาการดำเนินโครงการ เพื่อปรับแนวทางการดำเนินงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

บุคลากรในส่วนของปัจจัยนำเข้าอันหมายรวมทั้ง ผู้เข้าร่วมโครงการ วิทยากร คณะทำงานโครงการฯ คณะทำงานองค์กรภาคี บุคลากรทางการแพทย์และพระสงฆ์ล้วนแต่เป็นผู้มีฉันทะต่อการขับเคลื่อนวัฒนธรรมการทำบุญด้วยจิตอาสา ทั้งนี้ วิทยากรถือว่าเป็นผู้มีความรู้และเข้าใจแนวคิดและแนวปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ระยะเวลาและประสบการณ์การร่วมมือกันทำงานของคณะทำงานโครงการฯ และองค์กรภาคีก็เป็นแรงผลักดันชั้นดีในการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาที่สามารถผนวกองค์ความรู้เรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ อย่างกลมกลืน อีกทั้งยังตอบโจทย์ความต้องการของผู้เข้าร่วม

ในส่วนของผู้เข้าร่วมโครงการ ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสนใจในเรื่องการทำงานจิตอาสา มีความกระตือรือร้นและให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับการทำกิจกรรม พร้อมทั้งเปิดใจเรียนรู้และยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างอันหลากหลาย รวมถึงการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในวิถีประจำวัน ยิ่งไปกว่านั้น คือ ผู้เข้าร่วมกลุ่มหนึ่งได้แสดงเจตจำนงที่อยากจะเข้ามาช่วยงานของโครงการฯ และยังสามารถนำรูปแบบกิจกรรมไปประยุกต์ใช้จัดกิจกรรมจริงในพื้นที่ของตนเอง

กระบวนการออกแบบกิจกรรมของโครงการฯ ได้รับการออกแบบโดยยึดหลักแนวคิดบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ และจุดมุ่งหมายแห่งบุญ ๓ ระดับเป็นแกนหลัก พร้อมทั้งคำนึงการที่องค์กรภาคีและบุคคลทั่วไปสามารถถอดรูปแบบกิจกรรมไปใช้สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ด้วยตนเอง อันจะเป็นผลดีต่อการขยายพื้นที่ปฏิบัติการจิตอาสาแบบฉลาดทำบุญ โดยเน้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันขององค์กรภาคีและผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อเปิดพื้นที่แห่งการรับฟังและนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาใช้สำรวจทัศนคติและโลกทัศน์ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง อีกทั้งยังมีการสอดแทรกการปฏิบัติสมาธิภาวนาเพื่อเป็นการพัฒนามิตติ์ด้านจิตใจให้มีความมั่นคงและรู้ทันอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ คณะโครงการฯ ได้มีการผสานแนวคิดเรื่องฉลาดทำบุญเข้ากับกิจกรรมจิตอาสาขององค์กรภาคีที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว ไม่ใช่แค่เพียงเพื่อตอบโจทย์ความต้องการที่แตกต่างของผู้คนในสังคม แต่ยังเป็นการขยายช่องทางสื่อสารและการรับรู้ให้เกิดขึ้นในวงกว้างผ่านพื้นที่กิจกรรมอันหลากหลาย พร้อมทั้งเปิดหน้างานกิจกรรมร่วมกับองค์กรภาคีในพื้นที่ยุทธศาสตร์หลักของโครงการอย่างสม่ำเสมอ

การเลือกหอดจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์หลัก ถือเป็นกลยุทธ์ที่ต้องการใช้ความมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในฐานะของศาสนธรรมร่วมสมัย เพื่อกระตุ้นและย้ำเตือนการรับรู้ถึงกระแสแห่งการขับเคลื่อนวัฒนธรรมการทำบุญด้วยจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดสาย อีกทั้งความเป็นพื้นที่เปิดโล่งขนาดใหญ่แวดล้อมด้วยธรรมชาติ ยังส่งผลดีต่อความรู้สึกผ่อนคลายและพร้อมที่จะเปิดรับการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เข้าร่วม คณะทำงาน โครงการฯ และองค์กรภาคี

ทั้งนี้ ผลอันเกิดจากการดำเนินงานของโครงการ แสดงให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกสาธารณะของผู้เข้าร่วมโครงการ การกลับมาทบทวนตนเองและขยายความเข้าใจเรื่องการทำบุญผ่านการลงมือปฏิบัติจริง อันทำให้เกิดการเรียนรู้กับตัวเองและเกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่มุมที่หลากหลาย ดังเช่น

๑. เกิดการเรียนรู้และเห็นมุมมองใหม่ในการทำบุญ ว่าการทำบุญไม่ใช่แค่การทำทาน การบริจาคเงินหรือวัตถุสิ่งของ แต่บุญสามารถสร้างจากภายในตนเองผ่านการปฏิบัติสมาธิภาวนา การลงแรงใจและแรงกายผ่านงานจิตอาสาที่เป็นช่องทางหนึ่งของการทำบุญแบบง่ายๆ ไม่จำกัดพื้นที่และเวลา
๒. การพัฒนาจิตใจตนเองผ่านงานจิตอาสา ในขณะที่จิตกำลังมีสติและสมาธิจดจ่ออยู่กับการปฏิบัติสมาธิภาวนาหรือการทำงานจิตอาสาที่อยู่ตรงหน้านั้น จิตใจของผู้เข้าร่วมบังเกิดมีความสงบ รู้สึกโปร่งโล่งสบายจากภาวะความเครียดที่ตนเองได้แบกไว้
๓. ผู้ให้ คือ ผู้ที่ได้รับอย่างแท้จริง เป็นสิ่งที่ผู้คบงักเกิดขึ้นในหัวใจของผู้เข้าร่วมหลายคน
๔. การเห็นคุณค่าในตัวเอง ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ได้กลับมาเห็นศักยภาพที่ซ่อนอยู่ภายในตนเองและตระหนักถึงการทำคุณค่านั้น ไปสร้างประโยชน์แก่ผู้อื่น
๕. เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงความคิด ทศนคติ มุมมองที่มีต่อชีวิต อันส่งผลต่อพฤติกรรมที่พร้อมเปิดใจรับฟังและไม่ยึดติดกับความคิดความเชื่อเดิมๆ
๖. เกิดฉันทะที่อยากร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนกระแสแห่งวัฒนธรรมการทำบุญด้วยจิตอาสาสู่การรับรู้ที่เพิ่มขึ้นของผู้คนในสังคม
๗. เกิดการนำรูปแบบกิจกรรมฉลาดทำบุญไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่สภาพแวดล้อม ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมที่อยากพัฒนาตนเองและส่งต่อสิ่งดีงามให้แก่ผู้อื่น

ผลการดำเนินของโครงการเป็นไปตามเป้าประสงค์ที่อยากให้ผู้เข้าร่วมและองค์กรภาคีเกิดความเข้าใจและเข้าถึงการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งสัมผัสความสุขอันประณีตผ่านการบำเพ็ญงานจิตอาสาสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมถึงความเป็นกัลยาณมิตรที่ก่อตัว

พัฒนาขึ้นจากการร่วมแรงร่วมใจของทุกฝ่ายที่ปรารถนาสร้างวัฒนธรรมฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาขึ้นในสังคมไทย สอดคล้องกับข้อสรุปเรื่องประโยชน์ ๓ มิติที่อาสาสมัครได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาของ อรศรี งามวิทยาพงศ์ (๒๕๔๘) คือ ๑) มิติกายภาพ อันเป็นความสุขที่เกิดจากการแบ่งปันวัตถุสิ่งของ เวลาหรือแรงกาย ๒) มิติสังคม หมายถึง การเกิดศรัทธาในตัวผู้อื่นและสิ่งดีงามที่ประสบเจอจนทำให้เกิดการเปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ และ ๓) มิติจิตใจ หมายถึง การเกิดแรงใจที่จะพัฒนาจิตใจของตนเองและเห็นคุณค่าของตนเองที่สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น

นอกจากนี้ ยังสามารถตอบโจทย์ความมุ่งหมายแห่งบุญ ๓ ระดับ คือ ๑) การทำบุญเพื่อประโยชน์สุขปัจจุบันหรือทิฏฐิธรรมมีกัตถะ ๒) การทำบุญเพื่อประโยชน์สุขที่สูงขึ้นหรือสัมปรายิกัตถะ อันหมายถึงการเรียนรู้ที่จะพัฒนาจิตใจและปัญญาของตนเอง รวมถึงการมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น และ ๓) การทำบุญเพื่อประโยชน์เป็นไปเพื่อการบรรลุธรรมหรือปรมาตถะ ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการได้มีโอกาสการสัมผัสบุญประเภทนี้ผ่านการปฏิบัติสมาธิภาวนาในแต่ละช่วงของกิจกรรม

๕.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อปรับทิศทางในอนาคต

การขับเคลื่อน วัฒนธรรมฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา ถือเป็น การขับเคลื่อนเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้คนในสังคม ดังนั้นผลลัพธ์อาจไม่บรรลุเป้าประสงค์ทั้งหมดเพียงช่วงระยะเพียง ๑ ปี เนื่องจากการเปลี่ยนทัศนคติของผู้คนจำเป็นต้องใช้เวลา คณะผู้ประเมินจึงมีแนวทางข้อเสนอสำหรับการพัฒนาแผนงานในระยะยาว โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้และข้อจำกัดของคณะทำงาน โครงการฯ เป็นหลัก ดังต่อไปนี้

๑. คณะทำงานโครงการฯ สามารถวางบทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่องค์กรภาคีในเรื่องการออกแบบกิจกรรมจิตอาสาแบบฉลาดทำบุญให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น รวมถึงการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในเรื่องประสานงานติดต่อสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพภาคี
๒. การวางแผนยุทธศาสตร์และงบประมาณมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยการจัดทำแบบยุทธศาสตร์ควรมีการเชิญองค์กรภาคีมาร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อประสานความเข้าใจเรื่องแนวคิดฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสาให้ไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมทั้งกำหนดงบประมาณ ระยะเวลาและตัวชี้วัดของแต่ละแผนงานไว้อย่างละเอียดและชัดเจน
๓. พัฒนาการสื่อสารแนวคิดการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเน้นการทำงานร่วมกับองค์กรภาคีสื่อเป็นหลัก ทั้งนี้ คณะทำงานโครงการฯ จำเป็นต้องทบทวนแนวทางการสื่อสารที่ผ่านมาเพื่อปรับกลยุทธ์ในการนำเสนอชื่อของโครงการและชื่อองค์กรเครือข่ายพุทธิกาให้เป็นที่รู้จักและอยู่ในการรับรู้ของผู้คนมากกว่าชื่อขององค์กรผู้ประสานงานในการรับสมัครผู้เข้าร่วมโครงการ ทั้งนี้การจัดทำวิดีโอสั้นแนะนำโครงการผ่านช่องสื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น ยูทูป (YouTube) และเฟสบุ๊ค (Facebook) ถือเป็นอีกวิธีหนึ่งในการเข้าถึงกลุ่มคนที่หลากหลายในวงกว้าง

๔. ค้นหาและพัฒนาวัดและโรงพยาบาลที่มีปัจจัยเงื่อนไขเหมาะสมต่อการขับเคลื่อนแนวคิดฉลาดทำบุญให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำหรับการสื่อสารแนวคิดและการจัดกิจกรรมจิตอาสาในระยะยาว โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของสถานที่และความพร้อมในการให้ความร่วมมือของพระสงฆ์และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
 ๕. จัดตั้งกลุ่มจิตอาสาฉลาดทำบุญ โดยเริ่มจากการจัดทำฐานข้อมูลอาสาสมัครที่แสดงความตั้งใจอยากจะช่วยเหลืองานของโครงการฯ และนัดพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน
 ๖. การจัดการองค์ความรู้ ควรมีการวางแผนจัดกิจกรรมถอดบทเรียนร่วมกับองค์กรภาคี เพื่อทบทวนแนวทางการดำเนินงานที่ผ่านมา พร้อมทั้งสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับมาใช้เป็นต้นทุนสำหรับผลิตสื่อประชาสัมพันธ์และเป็นข้อมูลสำหรับใช้ปรับแผนกิจกรรมในระยะต่อไป
- อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการให้เป็นไปตามแนวทางหรือแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้โครงการบรรลุเป้าหมายตามความประสงค์ การดำเนินโครงการที่มีความซับซ้อนในรายละเอียดและมีความหลากหลายของกิจกรรมจำเป็นต้องกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรให้ชัดเจนเพื่อความไม่สับสนในเนื้องานที่แต่ละบุคคลรับผิดชอบดูแล อีกทั้งยังจำเป็นต้องอาศัยทักษะในการรับมือปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อให้การดำเนินงานสามารถไปถึงจุดหมายที่วางไว้
- ทั้งนี้ การเห็นคุณค่าในตนเอง เห็นคุณค่าของงานและมีความสุขกับงานที่ทำ ถือเป็นหัวใจหลักในการทำงานขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเป็นสิ่งที่มีอาจประเมินค่าได้

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

เครือข่ายจิตอาสา. (๒๕๕๐). *มติกรม.: การให้และการอาสา*. ค้นเมื่อ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘, จาก <http://www.volunteerspirit.org/node/150>.

เครือข่ายพุทธิกาเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม.(ม.ป.ป.). *คู่มือฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา*. กรุงเทพฯ. เครือข่ายพุทธิกา.

จารุณี แก้วประภา. (๒๕๕๒). *สร้างจิตสำนึกให้ "อาสาสมัคร กศน.* ค้นเมื่อ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘, จาก <http://www.volunteerspirit.org/node/1557>.

ธนาคารจิตอาสา. (๒๕๕๕). *เกี่ยวกับเรา*. ค้นเมื่อ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘, จาก <http://www.jitarsabank.com/welcome/aboutus>.

ธีระพล เต็มอุดม, สรยุทธ รัตนพจนารถ, ชลลดา ทองทวี, เพ็ญจรี วีระธนาบุตร, ธีรัช พิริยะปัญญาพร, โชติศักดิ์ กิจพรยงพันธ์, และสิทธิพร เรืองศิษฐ์. (๒๕๕๕). *รายงานการส่งเสริมการเรียนรู้: ศึกษาติดตาม ประเมินผลภายในและส่งเสริมการเรียนรู้จากการทำงาน* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ. โครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา เครือข่ายพุทธิกา.

นันทรัตน์ ปรีวัชรธรรม. (๒๕๕๓). *การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมจิตอาสา ของเด็กและเยาวชนที่รับทุนการศึกษาสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประวิตร พิสุทธิโสภณ. (๒๕๕๑, ๒๗ ธันวาคม). *ความจริงวันนี้ วันจิตอาสา*. ค้นเมื่อ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘, จาก <http://www.oknation.net/blog/thanomwong/2008/12/27/entry-1>.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๓๗). *กฐินสองที่สายใจธรรม*. กรุงเทพฯ. สหธรรมิก.

พระไพศาล วิสาโล. (๒๕๔๘). *เมื่อดอกไม้บานสะพรั่งทั้งแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ. เครือข่ายพุทธิกา.

_____. (๒๕๕๕). *เติมเต็มชีวิตด้วยจิตอาสา*. (พิมพ์ครั้งที่ ๕). กรุงเทพฯ. เครือข่ายพุทธิกา.

พุทธทาสภิกขุ. (๒๕๓๗). *โอวาทท่านพุทธทาส*. กรุงเทพฯ. สุขภาพใจ.

เพ็ชรลดา ซึ่งจิตศิริโรจน์. (๒๕๕๖). *การพัฒนาระบบอาสาสมัครในโรงพยาบาล: กรณีศึกษาโครงการอาสาข้างเตียง เครือข่ายพุทธิกา*. (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ. เครือข่ายพุทธิกา.

มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ. (๒๕๕๑, ๒๗ ธันวาคม). *ความจริงวันนี้ วันจิตอาสา*. ค้นเมื่อ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘, จาก <http://www.oknation.net/blog/thanomwong/2008/12/27/entry-1>.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๒). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*. กรุงเทพฯ. นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น.

ศุภรัตน์ รัตนมูขย์. (๒๕๔๘). อาสาสมัคร: การพัฒนาตนเองและสังคม. วารสารสำนักงานบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๑ (๒), มกราคม-มิถุนายน, ๑-๕.

สุนิตย์ เชมฐา และ วินัย เมฆไตรภพ. (๒๕๔๘). การศึกษาและประยุกต์บทเรียนงานอาสาสมัครจากต่างประเทศเพื่อการพัฒนากระบวนการอาสาสมัครในประเทศไทย (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันไทยรัฐเน็ต TRN มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.

อรศรี งามวิทยาพงศ์. (๒๕๔๕). สร้างสุขภาวะทางจิตวิญญาณผ่านงานอาสาสมัคร: กรณีศึกษาตลาดทำบุญ. วารสารสำนักงานบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๑ (๑), กรกฎาคม-ธันวาคม, ๑-๒๖.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Stufflebeam, D.L. and others. (๑๙๗๑). Educational evaluation and decision making. Illinois: F.E. Peacock Publishers.

ภาคผนวก

ผลผลิตและผลลัพธ์ของกิจกรรมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

ผลผลิตและผลลัพธ์ของกิจกรรมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

ข้อมูลสำหรับช่วงเวลาตั้งแต่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๗ – ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๘

รูปภาพเพจเฟสบุ๊ก (Facebook page)

www.facebook.com/boonvolunteer

The screenshot shows the Facebook profile page for 'มูลนิธิ จลลาดทำบุญด้วยจิตอาสา' (Boon Volunteer). The page includes a navigation bar with the Facebook logo and login options. The main header area displays the organization's name and a profile picture. Below this, there are tabs for 'Timeline', 'About', 'Photos', 'Likes', and 'More'. The 'Timeline' tab is active, showing a post from the organization that added 101 new photos to an album. The post text reads: 'มูลนิธิ จลลาดทำบุญด้วยจิตอาสา added 101 new photos to the album: จลลาดทำบุญมาฆบูชา : ตักตักน้ำองบุญมอบให้เด็กตอย. 3 hrs'. The post also includes a quote: '"ความสุข" จากการได้ทำเพื่อผู้อื่น คงเกิดขึ้นและประทับใน "ใจ" จิตอาสาทุกท่านจนถึงขณะนี้ เราเชื่อเช่นนั้น'. The page also shows a 'PEOPLE' section with 56,225 likes and an 'ABOUT' section.

ฐานสมาชิก (Fanpage)

ยอดผู้กด Like เพื่อบอกรับข่าวสารทาง facebook ล่าสุดมีจำนวน ๕๖,๓๖๒ คน

สัดส่วนฐานสมาชิก แบ่งตามเพศ

เพศ	สัดส่วน
ชาย	๓๓ %
หญิง	๖๗ %

ข้อสังเกต

- สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง โดยมีสัดส่วนที่มากกว่าอย่างเห็นได้ชัด (ประมาณ ๒ ใน ๓ ของทั้งหมด)
- สมาชิกส่วนใหญ่ คือกลุ่มคนวัยทำงาน (อายุ ๒๕ - ๓๔ ปี และ ๓๕ - ๔๔ ปี) รองลงมาคือกลุ่มนักศึกษา หรือผู้เริ่มต้นทำงาน (อายุ ๑๘ - ๒๔ ปี)

สัดส่วนฐานสมาชิก แบ่งตามอายุ

อายุ	สัดส่วน
๑๓-๑๗ ปี	๒%
๑๘-๒๔ ปี	๑๘ %
๒๕-๓๔ ปี	๓๗ %
๓๕-๔๔ ปี	๒๗ %
๔๕-๕๔ ปี	๑๒ %
๕๕-๖๔ ปี	๓ %
๖๕ ปีขึ้นไป	๑ %

สถิติการเข้าชม

ลักษณะ	จำนวน
การได้เห็นผ่านสายตา(Reach)	๓๓๒,๔๗๘ ครั้ง
การแสดงความคิดเห็น(Like)	๔๖,๑๑๕ ครั้ง
การร่วมแสดงความคิดเห็น(Comment)	๒,๓๖๐ ข้อความ
การส่งต่อเนื้อหาให้ผู้อื่นได้อ่าน(Share)	๔,๓๒๐ ครั้ง

รูปหน้าเพจเว็บไซต์ (Website)

www.budnet.org/boonvolunteer

สถิติการเข้าชมเว็บไซต์

หัวข้อ	จำนวน
จำนวนผู้เข้าชมเว็บไซต์(Users)	๕,๘๖๕ คน
จำนวนครั้งในการเข้าชมเว็บไซต์(Sessions)	๑๗,๖๖๐ ครั้ง

สัดส่วนประชากรที่เข้าชมเว็บไซต์แบ่งตามเพศ

เพศ	สัดส่วน
ชาย	๕๔%
หญิง	๔๖%

สัดส่วนประชากรที่เข้าชมเว็บไซต์แบ่งตามอายุ

อายุ	สัดส่วน
๑๘-๒๔ ปี	๒๘%
๒๕-๓๔ ปี	๓๔%
๓๕-๔๔ ปี	๑๖%
๔๕-๕๔ ปี	๑๒%
๕๕-๖๔ ปี	๕%
๖๕ ปีขึ้นไป	๕%

ข้อสังเกต

ผู้เข้าชมส่วนใหญ่ คือกลุ่มคนวัยทำงาน (อายุ ๒๕ - ๓๔ ปี) รองลงมาคือกลุ่มนักศึกษา หรือผู้เริ่มต้นทำงาน (อายุ ๑๘ - ๒๔ ปี)

สื่อที่ทำการเผยแพร่เนื้อหาและข่าวสาร “ฉลาดทำบุญ”
 สรุปรายชื่อข้อมูลตั้งแต่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๗ – ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๘

เว็บไซต์ (Website)

วันที่เผยแพร่	ผู้เผยแพร่	URL	หัวข้อ	รูปแบบ	หมายเหตุ
๒๒ ก.ย. ๒๕๕๗	สำนักงาน กองทุน สนับสนุนการ สร้างเสริม สุขภาพ (สสส.)	www.thaihealth.or.th	ฉลาดทำบุญออก พรรษา : เย็บถุงผ้า ใส่ยากลับบ้าน	ข่าว ประชาสัมพันธ์	http://goo.gl/uG๖qHT
๒๒ ก.ย. ๒๕๕๗	สมาคมวิทยุ และสื่อเด็กเพื่อ เยาวชน (สสคย.)	www.kidsradioclub.or. th	ฉลาดทำบุญออก พรรษา : เย็บถุงผ้า ใส่ยากลับบ้าน	ข่าว ประชาสัมพันธ์	http://goo.gl/d๕LCJH
๒๕ ก.ย. ๒๕๕๗	ทรูปลูกปัญญา	www.truelookpanya. com	ฉลาดทำบุญออก พรรษา : เย็บถุงผ้า ใส่ยากลับบ้าน	ข่าว ประชาสัมพันธ์	http://goo.gl/B๘Abap
๒๖ ก.ย. ๒๕๕๗	พันทิป	www.pantip.com	จิตอาสาพาเข้าวัด : ทำความสะอาด รอบอุโบสถ และ ลอกท่อระบายน้ำ	ข่าว ประชาสัมพันธ์	http://goo.gl/md๕๔ih
ธ.ค. ๒๕๕๗	MThai	www.mthai.com	ฉลาดทำบุญกับ สวนโมกข์ เชียงใน โอกาสครบรอบ ๑๐ ปี สี่นามิ	ข่าว ประชาสัมพันธ์	http://goo.gl/๐GQzjo
๑๗ ม.ค. ๒๕๕๘	วัดประยุรวงศา วาส	www.watprayoon.com	ทำความสะอาด "อาคารเรียน โรงเรียนส่งเสริม พระพุทธศาสนา" วัดประยุรวงศา	ข่าว ประชาสัมพันธ์	http://goo.gl/q๑hy๕f

วันที่เผยแพร่	ผู้เผยแพร่	URL	หัวข้อ	รูปแบบ	หมายเหตุ
			สรววิหาร		
๑๖ ก.พ. ๒๕๕๘	สมาคมวิทยุ และสื่อเด็กเพื่อ เยาวชน (สสคย.)	www.kidsradioclub.or. th	ฉลาดทำบุญใน วาระมาฆบูชา : ทำ ตุ๊กตาน้องบุญ มอบ ให้เด็กคอย	ข่าว ประชาสัมพันธ์	http://goo.gl/DNCK6f
พ.ค. ๒๕๕๘	wherevent	www.wherevent.com	รวมมิตรจิตอาสา	ข่าว ประชาสัมพันธ์	http://goo.gl/OOXcfi
พ.ค. ๒๕๕๘	evensi	www.evensi.com	รวมมิตรจิตอาสา	ข่าว ประชาสัมพันธ์	https://goo.gl/KeFjnA

ช่อง Youtube

วันที่เผยแพร่	ผู้เผยแพร่	หัวข้อ	รูปแบบ	หมายเหตุ
๒๔ ก.ค. ๒๕๕๗	Nattapat Nusnsuk	จิตอาสาศรีปทุม ๒๕๕๗ โครงการฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา กลุ่ม Aston Martin	บันทึกบรรยายภาค กิจกรรม	http://goo.gl/g๗dYdH
๑๔ ธ.ค. ๒๕๕๗	ธนาคม เดชาชน- เมธากุล	ฉลาดทำบุญด้วยจิตอาสา เครือข่ายพุทธิกา พระไพศาล วิสาโล (ประธานเครือข่ายพุทธิกา)	สัมภาษณ์ พระไพศาล วิสาโล ถึงแนวคิดฉลาด ทำบุญ	http://goo.gl/unukw๒

หนังสือพิมพ์

วันที่เผยแพร่	สื่อมวลชน	คอลัมน์	หัวข้อ	รูปแบบ	หมายเหตุ
๕ ก.ค. ๒๕๕๗	มติชน	จิตวิวัฒน์	“จิตวิวัฒน์ จิตอาสา และกระเจกเงา” โดย นพ.ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์	บทความ	http://goo.gl/dJUMdi

โทรทัศน์

วันที่เผยแพร่	สื่อมวลชน	รายการ	หัวข้อ	รูปแบบ	หมายเหตุ
๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘	ThaiPBS	หน้าที่พลเมือง	หุ่นรีไซเคิล สืบสาน หุ่นกระบอไทย	บันทึกบรรยากาศ กิจกรรม	http://goo.gl/vS๔J๑f
๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘	ช่อง ๕	ร้อยใจไทย	หุ่นรีไซเคิล สืบสาน หุ่นกระบอไทย	บันทึกบรรยากาศ กิจกรรม	http://goo.gl/QgKyQ๑
๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘	NOW ๒๖	คาราวานแห่ง ความสุข	หุ่นรีไซเคิล สืบสาน หุ่นกระบอไทย	บันทึกบรรยากาศ กิจกรรม	http://goo.gl/EIYbcH
-	ช่อง ๕	ร้อยใจไทย	รวมมิตรจิตอาสา	บันทึกบรรยากาศ กิจกรรม	รอกการออกอากาศ

.....